

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ-ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :
Η ΛΑΪΚΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

4^ο ΕΤΟΣ

7^ο - 8^ο ΕΞΑΜΗΝΟ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ : 2003 - 04

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ :
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ
ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ ΤΑΣΟΥΛΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :
ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΒΟΛΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2004

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 2871/1
Ημερ. Εισ.: 15-06-2004
Δωρεά: Συγγραφέως
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ
2004
ΕΥΘ

**Αφιερωμένη με πάρα πολλή
αγάπη στην οικογένειά μου
που με βοήθησε τόσο πολύ για
να φτάσω ως εδώ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδες
1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1-3
2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4-6
3. <u>A' ΜΕΡΟΣ:</u>	
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	7-48
<u>1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :</u>	
A. Η λαϊκή παράδοση και τα χαρακτηριστικά της	7-12
<u>2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :</u>	
A. <u>Παραμύθια και παραμυθάδες :</u> Αντιλήψεις και πραγματικότητα	13-16
B. Ο λαϊκός αφηγητής – παραμυθάς	17-23
B1. Η Αφηγηματική τεχνική του λαϊκού αφηγητή	24-26
B2. Η γλώσσα του λαϊκού παραμυθά	27-28

Γ. Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ παραδοσιακού και νέου αφηγητή 29-34

Δ. Η γιαγιά ως μυθολογούσα συνείδηση του λαού 35-37

3° ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

Α. Η Κοζάνη-Σύντομη ιστορική επισκόπηση 38-42

Β. Το χρονικό της Κοζανίτικης Αποκρίας 43-48

4. Β' ΜΕΡΟΣ :

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ 49-172

1° ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

Α. Η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας 49-50

Β. Μέσα καταγραφής 51

Γ. Βοηθητικό πλαίσιο ερωτήσεων 51-52

2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

Α. **1^η καταγραφή** : Ευθυμιάδης Περικλής 53-71

2^η καταγραφή : Κουντουρά – Χάτσου 72-80

Αικατερίνη

3^η καταγραφή : Ευθυμιάδου Ελένη 81-83

<u>4^η καταγραφή :</u>	Ευθυμιάδη- Γκουραμάνη Περσεφόνη	84-93
<u>5^η καταγραφή :</u>	Φουντουκά- Γιαχνίκα Νίκη	94-112

Β.	Παρουσίαση καταγραφών που πραγματοποιήθηκαν κατά την διάρκεια των Αποκριών	113-153
Γ.	Παρουσίαση στοιχείων του Κοζανίτικου ιδιώματος	154-172

5. Γ' ΜΕΡΟΣ :

Φωτογραφικό υλικό από την
ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	173-175
------------------------	---------

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά τη διάρκεια του τέταρτου έτους, όπως είναι γνωστό δίνεται η δυνατότητα σε όσους από τους τελειόφοιτους το επιθυμούν, να εκπονήσουν πτυχιακή, διπλωματική εργασία.

Έτσι και εγώ αποφάσισα ήδη από το τέλος του τρίτου έτους ότι θα προσπαθούσα και εγώ να εκπονήσω μια πολύ προσεγμένη πτυχιακή εργασία.

Άρχισα λοιπόν, να προβληματίζομαι γύρω από το θέμα που θα μου κέντριζε το ενδιαφέρον σε πολύ μεγάλο όμως βαθμό. Αυτό θα με ωθούσε έτσι ώστε να δώσω όλο μου τον εαυτό.

Στα πλαίσια του 6^{ου} εξαμήνου, ένα απ' τα μαθήματα που είχα επιλέξει είχε, τίτλο ' 'Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού' '. Πάρα πολύ ελκυστικό, το περιεχόμενο του. Οι εργασίες που είχαμε τη δυνατότητα να εκπονήσουμε στα πλαίσια του μαθήματος ήταν κατά κύριο λόγο καταγραφές, στοιχείων της λαϊκής προφορικής παράδοσης όπως παραμύθια, τραγούδια, λαχνίσματα, ταχταρίσματα, ιστορίες.

Η διαδικασία συγκέντρωσης του υλικού, ήταν πολύ ενδιαφέρουσα. Βέβαια, ήταν αρκετά κουραστική και χρονοβόρα. Ήταν μία πολύ καλή πηγή γνώσης.

Εντυπωσιάστηκα σε πολύ μεγάλο βαθμό απ' το αντικείμενο αυτής της εργασίας και έτσι αποφάσισα να

ασχοληθώ και στην πτυχιακή μου εργασία με το θέμα αυτό.

Έτσι λοιπόν, στην εργασία αυτή παρουσιάζεται η λαϊκή προφορική παράδοση της περιοχής της Κοζάνης. Ήθελα να γνωρίσω από πιο κοντά την παράδοση της γενέτειρας μου από τα χείλη των γνήσιων, λαϊκών αφηγητών της περιοχής. Καλλιέργησα την ψυχή μου και αγάπησα ακόμη περισσότερο την πόλη στην οποία έζησα πολύ ωραίες στιγμές της ζωής μου μέχρι τώρα.

Ελπίζω το αποτέλεσμα της προσπάθειας μου αυτής να είναι αρκετά ικανοποιητικό και αντάξιο της προσπάθειας μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω μέσα απ' τα βάθη της καρδιάς μου τον Πρόεδρο του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής εκπαίδευσης, Καθηγητή Κύριο Βασίλη Αναγνωστόπουλο για την πολύτιμη βοήθεια του οπότε τον χρειαζόμουν αλλά και να του ζητήσω συγνώμη για τις επανειλημμένες φορές που τον ενόχλησα για θέματα που αφορούσαν την εργασία μου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Κυρία Τσιλιμένη Τασούλα, Λέκτορα του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης για τη βοήθεια που μου πρόσφερε κατά τη διάρκεια προετοιμασίας της εργασίας.

Πάνω απ' όλα όμως θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου που στάθηκε δίπλα μου σ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου μέχρι και στην οργάνωση αυτής της

τελευταίας εργασίας. Τον αδελφό μου , Σωφρόνη Ευθυμιάδη, ευχαριστώ για την πολύτιμη βοήθεια του στην βιντεοσκόπηση των συμμετεχόντων, γιατί χωρίς τη βοήθειά του, το αποτέλεσμα δεν θα ήταν το ίδιο ουσιαστικό και απόλυτα ικανοποιητικό.

Σας ευχαριστώ όλους
Εκ βάθους καρδίας.
Βόλος, Ιούνιος 2004

Ευθυμιάδου Ελένη

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή έχει ως θέμα, όπως φαίνεται και στο εξώφυλλο, την μελέτη της λαϊκής προφορικής παράδοσης στην περιοχή της Κοζάνης.

Αφορμή βέβαια για την εκπόνησή της ήταν η πόλη, στην οποία γεννήθηκα και μεγάλωσα, η Κοζάνη. Θεωρώ ότι με την εργασία αυτή θα τιμήσω έστω και λίγο τους προγόνους μου που έζησαν στην περιοχή αυτή και βοήθησαν στη δημιουργία της τόσο σημαντικής λαϊκής μας παράδοσης.

Ένας ακόμη λόγος που με οδήγησε στη εκπόνηση αυτής της εργασίας ήταν η διαπίστωση που έκανα ότι γνωρίζω ελάχιστα στοιχεία που αφορούν την παράδοση του τόπου μου. Αισθάνθηκα μεγάλη ντροπή και με τον τρόπο αυτό αποφάσισα να επανορθώσω, όσο μπορώ βέβαια.

Ελπίζω η προσπάθειά μου να είναι, έστω και σ' ένα πολύ μικρό βαθμό αντάξια των πολύ σημαντικών εφοδίων που μας πρόσφεραν οι πρόγονοί μας για να συνεχίσουμε την παράδοση μας.

Ας προχωρήσω τώρα στην παρουσίαση των θεμάτων της εργασίας που αναπτύσσονται παρακάτω.

Καταρχήν, η εργασία μου αποτελείται από δύο μέρη, το πρώτο είναι το θεωρητικό και το δεύτερο το ερευνητικό.

Στο πρώτο μέρος αναλύονται θέματα όπως η λαϊκή παράδοση και τα χαρακτηριστικά της, το παραμύθι, τα χαρακτηριστικά του λαϊκού αφηγητή καθώς οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές του με τον σύγχρονο αλλά και η αφήγηση του παραμυθιού στο σπίτι.

Πιστεύω ότι η ανάλυση των θεμάτων αυτών θα βοηθήσει στην καλύτερη αφομοίωση και κατανόηση του ερευνητικού μέρους.

Όσον αφορά τώρα το ερευνητικό κομμάτι, περιλαμβάνει τα παρακάτω: Πέντε καταγραφές αφηγήσεων ατόμων που γνωρίζουν αρκετά από τα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης της περιοχής.

Στην συνέχεια έχουμε την παρουσίαση αφηγήσεων προσώπων που συμμετέχουν στους φανούς, των οποίων οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τις ημέρες που αναβίωνε αυτό το πολύ παλιό έθιμο την περίοδο των Αποκριών του 2004. Επίσης καταγράφηκαν και ορισμένα από τα τραγούδια των Φανών όπως αυτά τραγουδιόντουσαν από τους συμμετέχοντες.

Όλες αυτές οι καταγραφές γίνονται με τη βοήθεια μαγνητοφώνου αλλά και βιντεοκάμερας, η οποία παρουσιάζει πολύ ζωντανά και παραστατικά όλα τα στοιχεία και τις λεπτομέρειές τους.

Ακολουθεί η βιντεοσκόπηση σκηνών από τους φανούς και την παραδοσιακή αποκριάτικη παρέλαση. Τα στοιχεία αυτά δεν είναι δυνατόν να καταγραφούν στο χαρτί.

Στη συνέχεια, παρατίθενται φωτογραφίες, οι οποίες αποτυπώνουν ορισμένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία του Κοζανίτικου ιδιώματος καθώς βέβαια και η απόδοση τους.

Στο τέλος, παρατίθεται φωτογραφικό υλικό από την πόλη μου. Αρκετά παλιές φωτογραφίες εξού και ασπρόμαυρες.

Μαζί με την εργασία θα σας παραδώσω συνημμένα κασέτες ήχου και εικόνας που θα βοηθήσουν στην καλύτερη παρουσίαση των θεμάτων της εργασίας.

Α' ΜΕΡΟΣ:

**ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ**

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

A. Η λαϊκή παράδοση και τα χαρακτηριστικά της

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

A. Παραμύθια και παραμυθάδες : Αντιλήψεις και πραγματικότητα

B. Ο λαϊκός αφηγητής – παραμυθάς

B1. Η αφηγηματική τεχνική του λαϊκού αφηγητή

B2. Η γλώσσα του λαϊκού παραμυθά

Γ. Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ παραδοσιακού και νέου αφηγητή

Δ. Η γιαγιά ως μυθολογούσα συνείδηση του λαού

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

A. Η Κοζάνη – Σύντομη ιστορική επισκόπηση

B. Το χρονικό της Κοζανίτικης Αποκριάς

1° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α.Η ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

Με τον όρο παράδοση και συγκεκριμένα προφορική εννοούμε «τις φανταστικές διηγήσεις που πλάθει ο λαός, με βάση τις δοξασίες του για ορισμένους τόπους και όντα και που τις θεωρεί αληθινές»¹. Θεωρείται ότι αφετηρία της παράδοσης είναι η τάση των ανθρώπων να προβάλλουν τα προσωπικά τους βιώματα στο κοινό, να τα μετατρέπουν σε ιστορία, κοινή για την κοινότητα στην οποία ανήκουν.

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο κατηγορίες στις οποίες διακρίνεται η παράδοση: τη λαϊκή και τη λόγια.

Η λαϊκή παράδοση παραπέμπει στον ανώνυμο δημιουργό και φορέα, στον λαϊκό άνθρωπο. Συνήθως το άτομο αυτό δεν γνωρίζει γράμματα, ζει στην ύπαιθρο και ασχολείται με αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες ή είναι ένας απλός τεχνίτης με ξεχωριστό όμως δημιουργικό ταλέντο. Αυτό το προικισμένο άτομο παράγει τέχνη, πολιτισμό και δημιουργεί παράδοση.

¹ Αυδίκος, Ευάγγελος, «Το Λαϊκό Παραμύθι, Θεωρητικές Προσεγγίσεις», Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 133

Το δεύτερο είδος παράδοσης που δημιουργείται σ' ένα λαό είναι η λόγια παράδοση. Είναι «προϊόν των ανθρώπων της γνώσης, της σπουδής και του πνεύματος»². Ανάμεσα σ' αυτά τα δύο είδη παράδοσης υπάρχουν, όπως έχει ήδη φανεί διαφορές ως προς τη μορφή δημιουργίας που παράγουν. Παρόλα αυτά όμως παρατηρείται αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η λαϊκή παράδοση εκφράζει το λαό, το σύνολο, ενώ η λόγια το άτομο, την κάθε ξεχωριστή μονάδα αυτού του συνόλου.

Η λαϊκή παράδοση αποτελείται από δύο είδη: την προφορική και την γραπτή παράδοση. Με τον όρο προφορική παράδοση αναφερόμαστε «στο στοιχείο της άχρονης, της στιγμιαίας και ρευστής παραγωγής, το απροσδόκητο, το διάχυτο και συνήθως το απρογραμμάτιστο. Είναι η άυλη δημιουργία που ενυπάρχει στην καρδιά και στα χείλη των λαϊκών ανθρώπων που με αφορμή διάφορα κοινωνικά γεγονότα όπως αρραβώνες, γάμοι, βαπτίσεις, ήθη και έθιμα μετακενώνεται σε μορφές τέχνης, κοινολογείται και γίνεται τερπνό άκουσμα»³. Δηλαδή με λίγα λόγια η προφορική παράδοση αναφέρεται στις απλές, αυθόρμητες, απρογραμμάτιστες, τυχαίες αφηγήσεις απλών λαϊκών ανθρώπων που αφορούν διάφορα ευχάριστα ή δυσάρεστα γεγονότα της ζωής τους και όχι μόνο.

² Αυδίκος, Ευάγγελος, ό.π, σελ.103

³ Αναγνωστόπουλος Βασίλειος, «Η Λαϊκή Προφορική Παράδοση στη Δυτική Θεσσαλία, ιδιαίτερα στην περιοχή του Νομού Καρδίτσας», σελ.1

Όσον αφορά τώρα τη γραπτή λαϊκή παράδοση, αυτή αναφέρεται σ' εκείνα τα στοιχεία της λαϊκής προφορικής παράδοσης που έχουν αποτυπωθεί στο χαρτί και δεν μπορούν πλέον να αλλοιωθούν ή να χαθούν λόγω της περιορισμένης λειτουργίας του συστήματος μνήμης των μεγαλύτερων ανθρώπων. Όταν κάτι καταγραφεί, όπως για παράδειγμα μια αφήγηση, ενός ατόμου, ανεξαρτήτου ηλικίας, παύει να αποτελεί στοιχείο της γραπτής λαϊκής παράδοσης. Από τη στιγμή που δεσμεύεται ο λόγος στο χαρτί, στο μαγνητόφωνο ή στο βίντεο γίνεται υλικό γραπτής παράδοσης. Η γραπτή λαϊκή παράδοση λοιπόν, περιλαμβάνει την καταγεγραμμένη, την αφηγημένη παράδοση. Πάντως, οφείλουμε να συμφωνήσουμε με τον καθηγητή Κ. Μερακλή που επισημαίνει ότι: «Πρέπει να εθισθούμε σε κάτι αυτονόητο: να μη βλέπουμε τη λαϊκή παράδοση αποκλειστικά ως προφορική παράδοση»⁴.

Όλα τα προϊόντα της προφορικής λαϊκής παράδοσης δεν ανήκουν αναγκαστικά στον κύκλο της τέχνης. Έτσι και κάθε αφηγητής οποιουδήποτε είδους αφήγησης δεν γίνεται αποδεκτός επειδή είναι αποκλειστικά και μόνο λαϊκός, αλλά γιατί διαθέτει ένα ιδιαίτερο ταλέντο στην αφήγηση. Για την αξιολόγηση των δημιουργιών αυτών των ανθρώπων χρειάζεται γνώση, μελέτη, άσκηση, αγάπη και θητεία ετών.

⁴ Μερακλής, Μ.Γ., «Έντεχνος λαϊκός λόγος», Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ.52

Τα προϊόντα της λαϊκής προφορικής παράδοσης, τα οποία αποτελούν και αναπόσπαστα στοιχεία της λαϊκής λογοτεχνίας κατηγοριοποιούνται σε:

- Παραμύθια
- Μύθους
- Θρύλους
- Παραδόσεις
- Αυτοβιογραφίες
- Ήθη και Έθιμα
- Παροιμίες
- Παροιμιόμυθους
- Γνωμικά
- Δημοτικά Τραγούδια
- Κάλαντα
- Παινέματα
- Νανουρίσματα
- Ταχταρίσματα
- Λαχνίσματα
- Ευτράπελες ιστορίες
- Ανέκδοτα
- Καραγκιόζης
- Αφορισμοί
- Ξόρκια
- Κατάρες
- Γλωσσοδέτες
- Αινίγματα

- Λογοπαίγνια
- Παιδικά Παιχνίδια
- Ευχές
- Σοφά λόγια
- Αναθέματα
- Βλασφημίες
- Χαιρετισμοί
- Προπόσεις
- Όρκοι
- Λαϊκά προβλήματα⁵ και πολλά άλλα

Ορισμένα από τα παραπάνω στοιχεία της λαϊκής προφορικής παράδοσης θα παρουσιαστούν μέσα από τις αφηγήσεις ορισμένων ατόμων που κατάγονται από την περιοχή της Κοζάνης, οι οποίες καταγράφηκαν και παρουσιάζονται στο δεύτερο μέρος της εργασίας.

Στη συνέχεια, θα αναφερθώ σε ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της παράδοσης.

Καταρχήν η παράδοση αναφέρεται κάθε φορά σε συγκεκριμένο χώρο αλλά και χρόνο. Οι ακροατές τη θεωρούν αληθινή, δεν την αμφισβητούν. Πολύ συχνά χρησιμοποιείται κατά τη διαδικασία ερμηνείας γεγονότων αλλά και της καθημερινής συμπεριφοράς.

Μέσα στην παράδοση ενυπάρχουν πολλές διαστάσεις. Μπορεί, για παράδειγμα, τα ανθρώπινα όντα να

⁵ Αναγνωστόπουλος Βασίλειος, «Η Λαϊκή Προφορική Παράδοση στη Δυτική Θεσσαλία, ιδιαίτερα στην περιοχή του Νομού Καρδίτσας», σελ.2-3

συνυπάρχουν με τα υπερφυσικά (θεοί, μάγισσες, νεράιδες, δράκοι). Υπάρχει όμως σαφής διαχωρισμός μεταξύ τους. Οι ήρωες που συναντάμε στην παράδοση είναι παθητικοί, δεν δρουν και αποδέχονται το πεπρωμένο. Είναι δέσμιοι μιας τραγικής μοίρας.

Η δομή της είναι πολύ απλή και σύντομη, γιατί συνήθως περιλαμβάνει ένα μόνο επεισόδιο, οπότε απουσιάζει και η πλοκή. Το γεγονός αυτό, δηλαδή η απλή εξιστόρηση της βοηθάει στον προσδιορισμό της λογοτεχνικής της αξίας.

Στόχος της δεν είναι η επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου αφήγησης αλλά, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, η απλή εξιστόρηση του επεισοδίου. Άρα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως λογοτεχνικό είδος.

2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α. ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΑΔΕΣ: **ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

Παρακινώντας τους σύγχρονους του να ασχοληθούν με τη συλλογή φράσεων «από του στόματος των γραιών, όσαι διηγούνται τον χειμώνα νυκτερεύουσαι παλαιάς ιστορίας και παραμύθια»¹, αλλά και με την καταγραφή ολόκληρων παραμυθιών, ο συντάκτης του περιοδικού Φιλίστωρ χρησιμοποιεί, αντί για κάποιο άλλο επιχείρημα, μια διονυσιακή παρομοίωση. «Οι μύθοι και τα παραμύθια μοιάζουν με τους καρπούς ενός αμπελιού με πολύ γερές ρίζες. Οι μύθοι είναι τα ζουμερά σταφύλια ενώ τα παραμύθια είναι οι μικροί όψιμοι καρποί που παράγουν όμως και αυτοί κρασί»². Δηλαδή οι μύθοι είναι τα στοιχεία εκείνα που εμπλουτίζουν σε μεγάλο βαθμό την παράδοση μας, όπως και τα παραμύθια αλλά αυτά σε μικρότερο βαθμό. Υπάρχει μεταξύ τους μία συγγενική σχέση.

Υπάρχουν δύο βασικά στοιχεία που συνθέτουν την παράδοση. Το πρώτο και σημαντικότερο είναι η αγάπη για τους μύθους και η ικανότητα της μυθοπλασίας. Το δεύτερο στοιχείο, που είναι άμεσα συνδεδεμένο με το πρώτο, είναι

¹ Καπλάνογλου, Μαριάνθη, «Ελληνική Λαϊκή Παράδοση», Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 19.

² Καπλάνογλου, Μαριάνθη, ό. π., σελ. 20.

η επινόηση νέων ιστοριών ή η διασκευή παλιών που στηρίζονται βέβαια στην διαρκή ανανέωση της ικανότητας της μυθοπλασίας.

Δηλαδή η παράδοση δεν είναι σταθερή και αμετάβλητη αλλά γίνεται αντιληπτή ως κάτι ζωντανό, δυναμικό, λειτουργική μέσα σε κάθε κοινωνία, ανανεώνεται συνεχώς δίνοντας νέα προϊόντα.

Όσον αφορά τώρα τα λαϊκά παραμύθια που καταγράφονταν σε παλαιότερες εποχές, δεν αποκτούσαν, αρχικά τουλάχιστον, μία αυτόνομη αξία αλλά κρινόταν με βάση τις γλωσσικές και άλλες μαρτυρίες που μετέφεραν.

Οι λαογράφοι του 19^{ου} αιώνα, μετά από ένα πλήθος ερευνών, θεώρησαν ότι το παραμύθι είναι ένα απομεινάρι του παρελθόντος και τίποτα περισσότερο. Σ' αυτό βοήθησε και η αντίληψη που επικρατούσε ότι το παραμύθι, καθώς και άλλα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης, βρισκόταν στο στάδιο εξαφάνισης. Ήδη από τον 19^ο αιώνα, το παραμύθι αποτελούσε αντικείμενο νοσταλγικής αναπόλησης λόγω της σύνδεσης του με τις αναμνήσεις μιας ' 'χρυσής' ' παιδικής ηλικίας.

Όσον αφορά τις καταγραφές των ελληνικών παραμυθιών εκείνη την περίοδο ήταν πολύ περιορισμένες γιατί υπήρχαν πολλές δυσκολίες στον εντοπισμό των αφηγητών, των παραμυθάδων. Οι γυναίκες και τα παιδιά παρουσιάζονταν ως θεματοφύλακες της παράδοσης λόγω του ότι αφηγούνταν τις ιστορίες και τα παραμύθια που

γνώριζαν και έτσι μεταφερόταν τα στοιχεία της παράδοσης από στόμα σε στόμα.

Όπως σε πολλούς τομείς, έτσι και στην περίπτωση του παραμυθιού, ξένοι ήταν οι πρώτοι που εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους. Ο πρώτος που ασχολήθηκε ήταν ο Αυστριακός Johann Georg von Hahn, «πρόξενος στα Γιάννενα το 1848 κι ύστερα από τρία χρόνια στη Σύρο. Από τα μέρη αυτά συνέλεξε τα παραμύθια της συλλογής του, την οποία τύπωσε στα γερμανικά, στη Λιψία το 1864»³. Ο Hahn εξασφάλισε μέρος των παραμυθιών της συλλογής του από τους μαθητές, στους οποίους ανατέθηκε, στη διάρκεια των διακοπών τους, να βάλουν τις μαμάδες και τις γιαγιάδες αλλά και τις αδερφές τους να τους αφηγούνται παραμύθια και αυτοί με τη σειρά τους να τα καταγράφουν.

Οι διαδικασίες και οι τρόποι των παραμυθιών δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να θεωρηθούν ομοιόμορφοι. Αντιθέτως μάλιστα παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία και ζωτικότητα. Η αφήγηση ενός παραμυθιού γινόταν, για παράδειγμα, στο κατάστρωμα ενός караβιού, σ' ένα χάνι γύρω από τη φωτιά, στα ' ' σπεροκαθίσματα ' ' ή αλλιώς στα πεζούλια των σπιτιών. Συνήθως παραμύθια αφηγούνταν οι υπηρέτριες στα παιδιά των πλουσίων, αρχοντικών οικογενειών και οι γιαγιάδες στα εγγόνια τους, στις μεγάλες αστικές πόλεις, λίγο πριν κοιμηθούν.

³ Μερακλής, Μ.Γ., «Το Λαϊκό παραμύθι – Κείμενα Παραμυθολογίας», Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 13.

Η προφορική παράδοση εντάσσεται σ' ένα συγκεκριμένο, κάθε φορά, κοινωνικό περιβάλλον και συνδέεται άμεσα μ' αυτό. Αλλά και η σχέση ανάμεσα στον αφηγητή και τους ακροατές εξαρτάται από διάφορες παραμέτρους: Καταρχήν από τις συνθήκες και τον τόπο συγκέντρωσης, τη σύνθεση αλλά και την μνημονική ικανότητα του ακροατηρίου, τη φαντασία και βέβαια το ταλέντο του κάθε αφηγητή. Ο κάθε αφηγητής έχει το δικό του καθιερωμένο ρεπερτόριο. Υπάρχει δηλαδή ένα πλήθος στοιχείων που αλληλεπιδρούν για να πραγματοποιηθεί μια επιτυχημένη αφήγηση.

Το παραμύθι μελετάται ως ένα ζωντανό σύνολο που δημιουργείται από μία πολλαπλή παράδοση που εμπλουτίζεται στη διάρκεια των αιώνων. Επίσης συνδέεται άμεσα με το περιβάλλον στο οποίο εμφανίζεται. Το περιβάλλον δημιουργίας του, που είναι ποικίλο, δυναμικό και συνεχώς μεταβαλλόμενο, αλλά και τα μέσα διάδοσης του πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη για μία όσο το δυνατό πληρέστερη ανάλυση της σημασίας του παραμυθιού.

Β. Ο ΛΑΪΚΟΣ ΑΦΗΓΗΤΗΣ-ΠΑΡΑΜΥΘΑΣ

Έχει διαπιστωθεί μέσα από πολλές έρευνες αλλά παρατηρείται και καθημερινά, η έλλειψη των λαϊκών αφηγητών, σε πολύ μεγάλο βαθμό. Είναι πολύ σπάνιο στις μέρες μας να εντοπίσει κανείς παραμυθάδες. Πολλοί λίγοι υπάρχουν σε ορισμένα μικρά, παραδοσιακά χωριά της επαρχίας, στα οποία έχει διατηρηθεί ζωντανό το λαϊκό παραμύθι και γενικά πολλά από τα στοιχεία της λαϊκής μας παράδοσης. Δεν έχει φτάσει εκεί η τάση εκσυγχρονισμού που έχει επικρατήσει σ' όλη την υπόλοιπη κοινωνία. Σιγά σιγά όμως στερεύουν οι πηγές που το δημιουργούν και το συντηρούν.

Υπάρχουν δύο ειδών αφηγητές που μπορούμε να συναντήσουμε. Καταρχήν έχουμε τον παραμυθά, τον απλό αφηγητή, αυτόν δηλαδή που γνωρίζει και διηγείται το παραμύθι ή την ιστορία. Αυτά που διηγείται είτε τα έχει ακούσει από άλλους, από στόμα σε στόμα, είτε τα δημιουργεί μόνος του, με τη φαντασία του.

Το δεύτερο είδος αφηγητή είναι αυτό του ιστορητή. Διηγείται θρύλους (μύθους, παραδόσεις) και ιστορικά, πολεμικά και άλλων ειδών συμβάντα ή γνωρίζει και τραγουδάει ένα μεγάλο αριθμό δημοτικών τραγουδιών.

Φορείς και δημιουργοί των παραμυθιών και των λαϊκών ιστοριών είναι κατά κύριο λόγο είναι οι

παραμυθάδες και οι παραμυθούδες, άνθρωποι συνήθως μεγάλης ηλικίας, ασκημένοι στην αφήγηση, παρότι ασπούδαχοι, παραμυθοποιοί με ευαισθησία.

Ο λόγος τους γεμάτος από «εκφραστική σημειολογία και κινήσεις, δηλωτικές του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς τους»¹. Μέσα από τις προτιμήσεις τους για τον τρόπο με τον οποίο επιθυμούν να αφηγούνται τις ιστορίες τους καθώς και από το είδος αυτών, αποκαλύπτεται η προσωπικότητας του και γενικά η ιδεολογία τους. Αποτελούν τον «ζωντανό και αγέραστο κόσμο των παραμυθιών. Κάθε γνήσιος παραμυθός είναι μια ολόκληρη βιβλιοθήκη»².

Παραμύθια και παραμυθάδες υπήρχαν ανέκαθεν στην Ελλάδα και πάντα θα υπάρχουν. Πρόγονοι των παραμυθάδων θεωρούνται οι αοιδοί, οι οποίοι περιελάμβαναν στις επικές έμμετρες αφηγήσεις τους και μοτίβα παραμυθιών.

Στη βυζαντινή εποχή υπήρχαν μίμοι που διασκέδαζαν τους άρχοντες με τις διηγήσεις τους.

Στην τουρκοκρατία, ο ρόλος των παραμυθάδων ήταν πρωταγωνιστικός. Οι παραμυθάδες διέδωσαν και καλλιέργησαν την προφορική παράδοση όχι μόνο στον ελληνικό χώρο αλλά και στον χώρο της Ανατολής και αργότερα της Δύσης.

¹ Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 18

² Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος, ό. π, σελ.19

Όσον αφορά τώρα τον Ελλαδικό χώρο, κατά τον περασμένο αιώνα, ο Έλληνας παραμυθάς ήταν συνήθως ένα αναλφάβητο άτομο, χωρίς κανενός είδους σχολική μόρφωση. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του ήταν «η πολύ καλή του μνήμη, η οποία θεωρείται βασικός παράγοντας για την μεταβίβαση της προφορικής παράδοσης»³. Ένα άτομο ασκημένο στις πολύωρες αφηγήσεις, κατά κύριο λόγο παραμυθιών, αλλά και στις προφορικές συνθέσεις, αφού είχε έντονη κλίση προς τη μυθοπλασία. Το παραμύθι άλλωστε κατείχε πολύ σημαντική θέση στη ζωή των κατοίκων. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα ομάδες ατόμων συγκεντρωνόταν στα σπίτια, στο φούρνο του χωριού ή στα πεζούλια των σπιτιών τους για να ακούσουν παραμύθια αλλά και ιστορίες από τους φημισμένους παραμυθάδες της κάθε περιοχής.

Ήταν περιζήτητα πρόσωπα και είχαν πάντα την εκτίμηση των αρχόντων του κάθε τόπου. Εκτός όμως από την εκτίμηση των αρχόντων, είχαν και την εκτίμηση σχεδόν όλων των κατοίκων της περιοχής που κατοικούσαν και γι' αυτό ήταν πολύ συχνά καλεσμένοι στις συντροφικές τους.

Οι ακροατές, τους θεωρούσαν άτομα έξυπνα, με ιδιαίτερη φαντασία και μυθοπλαστική ικανότητα, που μπορούσαν επί πολλές ώρες να τους ψυχαγωγούν. Σε

³ Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, «Η Τέχνη της Αφήγησης», Επιμ. Κούλα Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1996, σελ.

ορισμένες περιοχές, όπως τα Άγραφα της Θεσσαλίας, «οι παραμυθάδες καθόταν σε περίοπτες θέσεις για να αφηγηθούν τα παραμύθια τους και επιζητούσαν κάθε ευκαιρία για να κάνουν επίδειξη των γνώσεων τους»⁴.

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι παραμυθάδες στην Ελλάδα είχαν μια προνομιακή θέση μέσα στην κοινότητα λόγω της ευφυΐας, του αστύρευτου χιούμορ τους, των γνώσεων τους, της επιδεξιότητας, του λόγου τους και της αρχοντικής τους σοβαρότητας.

Όμως ο ρόλος του παραμυθά στη σημερινή εποχή έχει αλλάξει. Είναι ρόλος διασκεδαστικός, μορφωτικός και πολιτιστικός που έχει περάσει στη δικαιοδοσία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και κυρίως της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου.

Οι ελάχιστοι λαϊκοί αφηγητές που έχουν απομείνει καθώς και οι δημιουργοί φανταστικών ιστοριών είναι πολύ γνωστοί, όπως είπαμε και προηγουμένως, στην περιοχή τους και αισθάνονται πολύ έντονη μέσα τους την ορμή για διήγηση, πράγμα που επιδιώκουν να επιδείξουν σε κάθε ευκαιρία που τους δίνεται. Ο χαρακτήρας τους επηρεάζεται άμεσα από τη 'διασημότητάς' τους αυτή, γιατί κατά κάποιον τρόπο έχουν την επίγνωση ότι επιτελούν έργο κοινωφελές και χρήσιμο για όλους αλλά ιδιαίτερα για τα παιδιά.

Για να ξεκινήσει ένας αφηγητής την εξιστόρησή του, πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις:

⁴ Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, ό. π, σελ.

Καταρχήν είναι ανάγκη να δημιουργηθεί ένα κατάλληλο κλίμα ώστε να σπάσει ο πάγος, να εμπνεύσει εμπιστοσύνη και έτσι να εξαφανιστεί η όποια καχυποψία που συνήθως έχουν οι ακροατές αλλά και ο αφηγητής. Πρέπει να υπάρχει ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και εκτίμησης και να είναι βέβαιοι για τις αγαθές προθέσεις του συλλέκτη πληροφοριών και γενικά του ακροατηρίου.

Μετά την επίτευξη των παραπάνω προϋποθέσεων, ο παραμυθός συνήθως στρέφει τη συζήτηση στα παλιά, τα 'παλιακά'. Δίνουν διάφορες πληροφορίες και είναι αρκετά ομιλητικοί. « Ο αφηγητής κάθεται στη θέση του, 'στρογγυλοκάθεται', σιάζει όμορφα τα ρούχα που φοράει, ρίχνει μια ματιά γύρω του, σαν να ετοιμάζεται να αποχαιρετήσει τον κόσμο τούτο και να ταξιδέψει στο θαυμαστό κόσμο του παραμυθιού. Μια φορά κι έναν καιρό...»⁵.

Καλύτερη ώρα για παραμύθι είναι το απόγευμα με το 'λιόγερμα' ή το βράδυ. Η φωνή του αφηγητή ποικίλλει σε τόνους και αποχρώσεις ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, τον τόπο καταγωγής, το είδος της ιστορίας, το περιεχόμενο της, το ακροατήριο και την ώρα αφήγησης. Η φωνή της γιαγιάς είναι γλυκιά, σε σύγκριση με του παππού, που είναι τραχιά. Γίνεται βαθιά και υποβλητική σε δραματικές σκηνές, γοργή και χαρμόσυνη σε ευτυχισμένες στιγμές του

⁵ Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος, ό. π , σελ. 25

ήρωα. Οι παύσεις στη ροή του λόγου εντείνουν την αδημονία των ακροατών και κάνουν πιο ενδιαφέρουσα την αφήγηση.

Ανάλογα με το θέμα που διαπραγματεύεται το κάθε παραμύθι ή ιστορία, το πρόσωπο του αφηγητή αλλάζει εκφράσεις, μετασχηματίζεται ανάλογα με τις καταστάσεις, «βοηθώντας έτσι την αφήγηση με στοιχεία άμεσα και εύγλωπτα, που φανερώνουν δηλαδή την ψυχική κατάσταση και παράλληλα διερμηνεύουν και τα συναισθήματα του ήρωα. Οι συναισθηματικές αλλαγές καθρεφτίζονται κυρίως μέσα από το βλέμμα και τις ανάλογες συσπάσεις του προσώπου»⁶.

Στην αφήγηση, πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν και οι κινήσεις των χεριών και γενικά όλου του σώματος έκτος βέβαια από τις εκφράσεις του προσώπου και την όλη στάση του αφηγητή. Τα χέρια συμμετέχουν στην πορεία και στην εξέλιξη της ιστορίας, της περιπέτειας, δραματοποιώντας τα γεγονότα άλλες φορές πανηγυρίζοντας και άλλες σιωπώντας.

Οι προφορικές ιστορίες δεν είναι ποτέ δυνατόν να μεταφερθούν ικανοποιητικά με τη γραφή, μέσα από το γραπτό λόγο. Όταν ο προφορικός λόγος αποτυπώνεται σε μια κόλλα χαρτί, μοιάζει ακρωτηριασμένος. Γι' αυτό το λόγο η ζωντανή αφήγηση είναι πολύ διαφορετική όταν γίνεται κείμενο ανάγνωσης, γιατί τότε χάνεται η ανάσα, η

⁶ Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος, ό.π , σελ. 26

ψυχή της ιστορίας. Τα παραγλωσσικά στοιχεία όπως η ένταση, το ύψος, το χρώμα, ο ρυθμός της φωνής, οι παύσεις και οι σιωπές εξαφανίζονται. «Έτσι παρατηρείται έλλειψη νοήματος από την προφορική έκφραση λόγω της απουσίας χειρονομιών, της έκφρασης του προσώπου, της κατεύθυνσης του βλέμματος, της στάσης του σώματος και πολλών άλλων εξωτερικών και μη καταγεγραμμένων χαρακτηριστικών»⁷. Μόνο με τηλεοπτική λήψη μπορούν να μελετηθούν όλα αυτά τα εξωτερικά στοιχεία της αφήγησης, τα φευγαλέα και ανεπανάληπτα.

Ο αφηγητής είναι ένας «ανιδιοτελής και ρομαντικός άνθρωπος που βρίσκεται στο πλευρό των φανταστικών του ηρώων και αυτή είναι η μεγάλη του δόξα»⁸.

⁷ Πελασγός, Στέλιος, «Εργαστήρι Προφορικής Αφήγησης», Εκδ. Βόλος, Βόλος 2003

⁸ Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος, ό. π., σελ. 28

B1. Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ **ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΑ**

Ο Αφηγητής-Παραμυθάς είναι το μόνο άτομο, το οποίο μπορεί να μεταβιβάσει στο κοινό του όλα τα στοιχεία του θαυμαστού κόσμου των παραμυθιών. Απ' αυτόν εξαρτάται η μελλοντική τύχη των παραμυθιών.

Τα παλαιότερα χρόνια, οι αφηγητές χρησιμοποιούσαν διάφορες αφηγηματικές τεχνικές για να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των ακροατών.

Μια απ' αυτές ήταν να αναφέρει, στην αρχή της ιστορίας, τον τίτλο του παραμυθιού ή να αναφερθεί με λίγα λόγια στον ήρωα.

Σ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης, έκανε διάφορους μορφασμούς, χειρονομίες, άλλαζε τη χροιά και τον τόνο της φωνής του, ανάλογα βέβαια με τα γεγονότα που συνέβαιναν κάθε φορά.

Άλλες φορές πάλι για να ελέγξει αν το κοινό τον παρακολουθούσε, ενέπλεκε τους ακροατές στην όλη διαδικασία, ζητώντας τη γνώμη του για όσα συνέβαιναν στην ιστορία.

Ανάλογα με τις εξελίξεις της ιστορίας, ο αφηγητής έπαιρνε το απαιτούμενο ύφος: δραματικό, ειρωνικό, χιουμοριστικό, μυστηριώδες. Μ' αυτό τον τρόπο ερχόταν το κοινό πιο κοντά στα πρόσωπα, έμπαιναν στη θέση των

πρωταγωνιστών αλλά συμμετείχαν και ενεργά στην πλοκή της αφήγησης.

Ο αφηγητής συμμετέχει και αυτός στα παθήματα των ηρώων γιατί αισθάνεται ότι τους υποδύεται, όπως ο ηθοποιός τους θεατρικούς ήρωες. Πολλές φορές ασκεί έντονη κριτική και κάνει προσωπικές παρεμβολές, προβαίνει σε χαρακτηρισμούς και καταδικάζει πράξεις που αντιβαίνουν στις πεποιθήσεις του ή στην ηθική του.

Σε άλλες περιπτώσεις, δείχνει τις προτιμήσεις του, πάει με το μέρος κάποιου από τους ήρωες, εγκρίνει ή απορρίπτει συμπεριφορές. Μέσα από όλα αυτά φαίνεται η γενικότερη ιδεολογία του και η φιλοσοφία ζωής του.

Εκτός των άλλων, ο παραμυθός είχε και το χάρισμα, όπως είπαμε και πριν, του ηθοποιού. Μπορούσε να μεταφέρει στο ακροατήριο το κλίμα που επικρατούσε μέσα στην ιστορία, με τη χρήση ρητορικών τεχνασμάτων και μιμητικών κινήσεων. Μπορούσε να αποδώσει με μεγάλη επιτυχία, όλων των ειδών τα συναισθήματα.

Η αφηγηματική τεχνική που χρησιμοποιεί ο παραμυθός είναι «άμεσα συνδεδεμένη με την έννοια της παράστασης, η οποία κατέχει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της αφήγησης των παραμυθιών»¹. Ένα επίσης τέχνασμα του αφηγητή για να κρατήσει αμείωτο το

¹ Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, «Η Τέχνη της Αφήγησης», Επιμ. Κούλα Κουλουμπή-Παπαετροπούλου, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1996, σελ. 54

ενδιαφέρον των παιδιών αλλά και των μεγάλων ήταν «η μη ολοκλήρωση του παραμυθιού το ίδιο βράδυ και η συνέχιση του το επόμενο»². Φυσικά η τεχνική αυτή οδηγούσε σε σχολιασμό της εξέλιξης της υπόθεσης από το ακροατήριο, όπως γίνεται και σήμερα με τις τηλεοπτικές σειρές.

² Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, ό. π., σελ. 55

Β2. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΑ

Οι παραμυθάδες στην Ελλάδα χρησιμοποιούν, κατά κύριο λόγο, το τοπικό, λεκτικό ιδίωμα. Όμως σε πολλές περιπτώσεις, ο αφηγητής αναγκάζεται να δίνει ο ίδιος τη σημασία ορισμένων λέξεων που χρησιμοποιεί, γιατί οι περισσότερες απ' αυτές δεν χρησιμοποιούνται πια. Όσες φορές πάλι δεν γνωρίζει την εξήγηση ή δυσκολεύεται να βρει την κατάλληλη λέξη, δημιουργεί μια καινούργια λέξη ή με παραστατικές κινήσεις προσπαθεί να αναπαραστήσει αυτό που θέλει να πει. Στην εποχή που επικρατούσε η αρχαϊζουσα, πολλοί παραμυθάδες που γνώριζαν γράμματα, επιχειρούσαν τον εξαρχαϊσμό δημοτικών τύπων χωρίς όμως επιτυχία.

Σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας, όπως στην Τήνο, «οι αφηγητές χρησιμοποιούσαν στερεότυπες εκφράσεις, όπως έμμετρες ενάρξεις, κατακλείδες, παρομοιώσεις, μεταφορικές εκφράσεις, οι οποίες τους βοηθούσαν να ανακαλέσουν στη μνήμη τα επεισόδια του παραμυθιού αλλά και να επεκτείνουν το παραμύθι και έτσι να προκύψει μιας μακράς διάρκειας παραμυθιακή αφήγηση»¹.

Όταν το παραμύθι πλησίαζε προς το τέλος του, ο παραμυθάς έκανε χρήση παροιμιακών εκφράσεων, για να προβάλλει το δίδαγμα του παραμυθιού.

¹ Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, «Η Τέχνη της Αφήγησης», Επιμ. Κούλα Κουλουμπή-Παπαετροπούλου, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1996, σελ. 47

Πολλές φορές το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι λαϊκοί αφηγητές, ακόμα και σήμερα, είναι αθυρόστομο αλλά αυτό δεν είναι καθόλου κατακριτέο. Επειδή συνήθως το ακροατήριο, τις προηγούμενες περιόδους, ήταν ενήλικο και ώριμο, η σεμνοτυφία δεν είχε θέση στη γλώσσα των αφηγητών.

Στα ελληνικά παραμύθια συναντάμε πολύ συχνά «τούρκικες λέξεις όπως βεζίρης μπέης και πολλές άλλες αλλά σε καμιά περίπτωση δεν επηρεάζουν τον ελληνικό λόγο και το ύφος των παραμυθιών»².

Γενικά η γλώσσα των λαϊκών αφηγητών είναι απλή, απέριπτη, με ιδιωματισμούς αλλά χωρίς επιστημονικούς και σύνθετους όρους.

² Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, ό. π. ,σελ. 51

Γ. ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΑΦΗΓΗΤΗ

Οι βασικότερες διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται μεταξύ των δύο αφηγητών στηρίζονται στο διαφορετικό είδος λόγου που χρησιμοποιούν.

Ο λαϊκός αφηγητής χρησιμοποιεί τον προφορικό λόγο. Μιλάει κατεξοχήν μπροστά σ' ένα κοινό για πράγματα που έχουν συμβεί στον ίδιο ή σε άλλους και είναι είτε πραγματικά είτε φανταστικά.

Στην περίπτωση του γραπτού λόγου, ο συγγραφέας γράφει «υπό τη μορφή αφηγητή γιατί στη σύγχρονη αφηγηματολογία επικρατεί η άποψη ότι ο αφηγητής είναι ένα πλασματικό πρόσωπο, δημιούργημα και αυτό, όπως και τα άλλα πρόσωπα της αφήγησης, του εμπειρικά πραγματικού συγγραφέα, ανεξάρτητα από το γραμματικό πρόσωπο της αφήγησης (α' ή γ' πρόσωπο ενικού) και ανεξάρτητα από το αν ο αφηγητής είναι ένα από τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος στην υπόθεση της αφήγησης ή όχι»¹.

Η έννοια του πλασματικού αφηγητή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την οντότητα του συγγραφέα, στην περίπτωση της γραπτής αφήγησης. Στην προφορική όμως και κυρίως στην λαϊκή, υφίσταται ο «παντογνώστης

¹ Μερακλής, Μ.Γ, «Το Λαϊκό Παραμύθι-Κείμενα Παραμυθολογίας», Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ .13

αφηγητής» ενώ ο συγγραφέας βρίσκεται στην αφάνεια. Για παράδειγμα, ο λαϊκός αφηγητής λειτουργεί σαν ηθοποιός που αναπαριστά και ερμηνεύει ένα κείμενο από έναν άλλο, το οποίο όμως το έχει μάθει και το έχει αφομοιώσει τέλεια.

Μια πρώτη και πολύ εμφανής διαφορά βασίζεται στο επίπεδο της μόρφωσης τους. Ο λαϊκός αφηγητής είναι, τις περισσότερες φορές, αγράμματος, ενώ ο νέο-αφηγητής είναι ένα άτομο εγγράμματο, μορφωμένο και συνήθως με μεγάλη αγάπη στο γραπτό λόγο.

Μια άλλη διαφορά τους είναι η γλώσσα που χρησιμοποιούν. Ενώ ο παραδοσιακός αφηγητής χρησιμοποιεί την ιδιαίτερα αγνή, χαρακτηριστική και ιδιωματική γλώσσα του τόπου του, ο νέο-αφηγητής μιλά μια γλώσσα περίτεχνη, καλλιεργημένη, διαμορφωμένη από πολλές επιρροές.

Η επόμενη διαφορά τους στηρίζεται στις πηγές που διαθέτουν όσον αφορά τις αφηγήσεις τους. Ο λαϊκός αφηγητής γνωρίζει αποκλειστικά και μόνο μια παραλλαγή κάθε ιστορίας που αφηγείται, την οποία γνωρίζει από κάποιον παλαιότερο παραμυθά. Αυτή τη γνώση την απέκτησε μέσα από τη διαδικασία της προφορικής παράδοσης, από στόμα σε στόμα. Αντιθέτως ο νέο-αφηγητής τις περισσότερες από τις ιστορίες που αφηγείται τις έχει συναντήσει μέσα σε βιβλία. Μόνος του προσπαθεί να βρει διαφορετικές παραλλαγές μέσα βέβαια από τη

μελέτη των ιστοριών αυτών. Προσπαθεί με κάθε τρόπο να συγκεντρώσει όσες περισσότερες πληροφορίες μπορεί για διάφορα στοιχεία που τις αφορούν, όπως τις περιοχές στις οποίες εμφανίστηκαν αλλά και για τους ανθρώπους που τις παρήγαγαν, τις αγάπησαν και τις διηγήθηκαν. Λάμβαναν όμως υπόψη τους και όσα στοιχεία είχαν συγκεντρώσει μελετητές διαφόρων κλάδων όπως λαογράφοι, ψυχολόγοι, ανθρωπολόγοι, ιστορικοί και πολλοί άλλοι.

Ακόμη ένα στοιχείο που διαφοροποιεί τον λαϊκό αφηγητή από τον αφηγητή της αφηγηματολογίας είναι η προφορικότητα. Ο λαϊκός αφηγητής μιλάει και παριστάνει ζωντανά την ιστορία που αφηγείται. Δεν συνδέεται με τα πρόσωπα της ιστορίας, μέσα στο γραπτό κείμενο, όπως γίνεται συνήθως με τον αφηγητή της αφηγηματολογίας.

Ένα στοιχείο επίσης στηρίζεται στο ότι ο λαϊκός, παραδοσιακός αφηγητής (τουλάχιστον αυτός που ασχολείται με την αφήγηση παραδοσιακών μορφών προφορικού λόγου), μιλάει για μια ιστορία, την οποία δεν έχει επινοήσει ο ίδιος, δεν είναι δική του, απλώς του ανήκει συνολικά. Στην αντίθετη περίπτωση ο αφηγητής της αφηγηματολογίας είναι «μια συμβατική (και όχι πολύ πειστική υποκατάσταση του ατομικού συγγραφέα, στον οποίο ανήκει το κείμενο»². Κάθε επινόηση του λαϊκού αφηγητή δεν αλλάζει την ουσία του θέματος και όλου του περιεχομένου, τα οποία μένουν κατά κανόνα αμετάβλητα.

² Μεγακλής, Μ.Γ, ό. π , σελ.23

Ο αφηγητής συμμετέχει για να βοηθήσει στην παρουσίαση, στην παράσταση, στην απόδοση του αντικειμένου εκτός του ότι γνωρίζει πλήρως το περιεχόμενο και το αντικείμενο της αφήγησης με όλες τις λεπτομέρειες και τα συμφραζόμενα.

Στην προφορική αφήγηση, ο όρος "performance"(παράσταση) είναι η μορφή, η μορφοποίηση του παραμυθιού, η παράστασή του, το παίξιμό του. Η προφορική όμως διαφέρει σημαντικά από την θεατρική παράσταση, η οποία στηρίζεται κατεξοχήν σ' ένα γραπτό κείμενο. Στο θέατρο χρησιμοποιούνται δεκατρία διαφορετικά συστήματα παρουσίασης του αντικειμένου που είναι η γλώσσα, ο τόνος της φωνής, η μιμική, οι χειρονομίες, η κίνηση του ηθοποιού στη σκηνή, το μακιγιάζ, οι κομμώσεις, τα κοστούμια, τα σκηνοθετικά αντικείμενα, η σκηνογραφία, ο φωτισμός, η μουσική και οι κάθε είδους θόρυβοι. Μόνο τέσσερα από τα παραπάνω συστήματα χρησιμοποιούνται από τον λαϊκό αφηγητή και αυτά είναι η γλώσσα, ο τόνος της φωνής, η μιμική και οι χειρονομίες.

«Δεν αμφισβητείται ότι η πεζή προφορική αφήγηση έχει πολύ μακρύ παρελθόν. Αποδείχθηκε πως είναι η μακροβιότερη σε σχέση με τη έμμετρη. Ακόμα και σήμερα υφίσταται, ενώ η φυσική απόδοση οποιασδήποτε μορφής

έμμετρης επικής προφορικής αφήγησης ανήκει πια στο παρελθόν»³.

Ας περάσουμε τώρα στις ομοιότητες που παρουσιάζουν αυτά τα δύο είδη αφηγητών.

Καταρχήν χρησιμοποιούν κοινά εκφραστικά μέσα. Ορισμένα απ' αυτά είναι οι κινήσεις των χεριών και όλου του σώματος αλλά και οι εκφράσεις του προσώπου. Επίσης η φωνή του με τις παύσεις, τις σιωπές, τις επιταχύνσεις τους ρυθμούς, τις μεταβολές της έντασης, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον προσωπικό αφηγηματικό λόγο του παραμυθά, παραδοσιακού και νέου.

Ένα άλλο βασικό κοινό στοιχείο τους είναι η τέχνη. Δεν επινοούν την πλοκή της ιστορίας, τους χαρακτήρες και την εξέλιξή της. Ασχολούνται με την τέχνη που είναι εξαιρετικά ελεύθερη από κάθε είδους δεσμεύσεις, με άπειρες ευκαιρίες για αυτοσχεδιασμό, όπως και κάθε γνήσια λαϊκή τέχνη. Ποτέ οι αφηγήσεις, ακόμα και της ίδιας ιστορίας, που επαναλαμβάνονται, δεν είναι το ίδιο πρόσωπο.

Βασικό κοινό χαρακτηριστικό είναι ο σεβασμός απέναντι στο αφηγηματικό υλικό που χρησιμοποιούν αλλά και στην ίδια την πράξη της αφήγησης. Έτσι προσπαθούν να γίνουν ένα με τα πρόσωπα της ιστορίας και να τα ζωντανέψουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

³ Μερακλής, Μ.Γ, ό. π. , σελ. 29

Το κυριότερο όμως απ' όλα είναι ο κοινός τους σκοπός. Μέσα από την τέχνη τους «προβάλουν το αόρατο, δηλαδή να κάνουν το γραπτό λόγο εικόνα, τη φαντασία πραγματικότητα. Αυτή η αγάπη για το αόρατο, για τη σιωπή χαρίζει στο πρόσωπο του αφηγητή, τη λάμψη που εκπέμπει. Αυτή η λάμψη ακτινοβολείται είτε το πρόσωπο του αφηγητή είναι νέο, είτε γερασμένο και αυτό γιατί είναι ένα και μόνο πρόσωπο»⁴.

⁴ Μερακλής, Μ.Γ, ό.π. , σελ. 99

Δ. Η ΓΙΑΓΙΑ ΩΣ ΜΥΘΟΛΟΓΟΥΣΑ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Η γιαγιά θεωρείται ένα από τα πιο αγαπημένα πρόσωπα της ζωής, της τέχνης αλλά και της λογοτεχνίας. Η θύμησης των παππούδων είναι συνδεδεμένη σ' όλες τις εποχές με πολύ γλυκές αναμνήσεις, με ήρεμα, γαλήνια βλέμματα, απαλά και τρυφερά αγγίγματα αλλά και λόγια, νανουρίσματα, παραμύθια και παιχνίδια.

Η ιδιαίτερη αδυναμία στο πρόσωπο της, οδήγησε το λαό να της χαρίσει τις περισσότερες προσφωνήσεις, όπως έχει γίνει και στην περίπτωση της Παναγίας. Ορισμένες απ' αυτές είναι: «βαβά, βάβω, γιαγιούλα, γρίτσα, μανιά, μπάμπω, κυρα - μάνα, κυρούλα, καλή κυρούλα, κουκουβάσκου, λαλά, καλή - μάνα, μάνα τρανή, μάκου, μπαμπόγρια, μαναμάρη, νενέ, νόνα, τσάτσα, τσατσά»¹ και πολλές άλλες. Κάθε περιοχή δίνει έναν δικό της ξεχωριστό χαρακτηρισμό για τη γιαγιά.

Στο πρόσωπο της γιαγιάς καθρεφτίζεται η συνέχιση της ζωής, η συλλογική μνήμη και η λαϊκή παράδοση. Ένα μεγάλο πλήθος από παιδικά τραγούδια, ποιηματάκια, παιχνίδια αναφέρονται στο πρόσωπο της, συνήθως όμως με παιγνιώδες και σκωπτικό πνεύμα, φανερώνοντας και

¹ Αναγνωστόπουλος Βασίλης, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ.147

την ανάλογη ψυχολογική διάθεση και κατάσταση των παιδιών.

Η γιαγιά είναι το κατεξοχήν αφηγηματικό πρόσωπο των λαϊκών παραμυθιών. Τα παιδιά έχουν ταυτίσει το πρόσωπο της με την αφήγηση παραμυθιών αλλά και ιστοριών. Μπορεί να συμμετέχει στην πλοκή των παραμυθιών είτε μόνο ως αφηγήτρια, είτε ενεργό, πρωταγωνιστικό πρόσωπο της ιστορία. Αυτό ο ρόλος της γιαγιάς και του παππού είναι εμφανής κυρίως στα παραμύθια για μικρά παιδιά, όπου η παρουσία του παππού και της γιαγιάς κυριαρχεί.

Η εικόνα της γιαγιάς γίνεται αντιληπτή, τις περισσότερες φορές ως πολύ ανθρώπινη, ρεαλιστική, χωρίς εξιδανικεύσεις και υπερβολές. Δεν προβάλλονται μόνο οι θετικές της πλευρές όπως η καλοσύνη της, η φροντίδα της, η αγάπη που δείχνει, η στοργή που προσφέρει αλλά έρχονται στην επιφάνεια και τα αρνητικά της στοιχεία όπως οι κακίες της, οι παραξενιές της αλλά και η πονηριά της.

Η γιαγιά αφηγήτρια παρουσιάζεται συνήθως με μία συγκεκριμένη μορφή. « Ένα πρόσωπο με βαθιές ρυτίδες, με μάτια λαμπερά και με βαθύ βλέμμα, με τσεμπέρι που αφήνει να φανεί η χωρίστρα της, με μακριά πόδια, κάποτε με αραιά δόντια και ο λόγος της ήρεμος, καθησυχαστικός, παρηγορητικός»².

² Αναγνωστόπουλος Βασίλης, ό.π, σελ. 154

Στις πονηριές, τις κακίες και της ιδιοτροπίες της γιαγιάς αναφέρονται αρκετά ανέκδοτα, ευτράπελες ιστορίες καθώς και παροιμίες. Επίσης υπάρχουν δημοτικά τραγούδια αλλά και έμμετρα καθώς και πεζά κείμενα συγγραφέων με θέμα τη γιαγιά. Οι πιο γλυκές αναμνήσεις που έχουν γραφεί για ανθρώπους αναφέρονται στο πρόσωπο της.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

A. Η ΚΟΖΑΝΗ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η Κοζάνη είναι χτισμένη ανάμεσα στα όρη Βούρινο, Άσκιο και Βέρμιο, πάνω σε υψόμετρο με κλίση μεσημβρινή. Έχει πληθυσμό περίπου 80.000 κατοίκους και είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού.

Στην θέση που βρίσκεται σήμερα η πόλη, υπήρχαν οικισμοί από την προϊστορική εποχή μέχρι και τη ρωμαϊκή περίοδο. Αυτό μαρτυρούν τα αντικείμενα της πρώιμης εποχής του σιδήρου που βρέθηκαν στην περιοχή του Αγίου Αθανασίου, το μακεδονικό νεκροταφείο στην οδό Φιλίππου, το ρωμαϊκό νεκροταφείο στα ' 'Τρία Δέντρα' ' (θέση Αγίου Κωνσταντίνου), τα ίχνη ακροπόλεως στον Άγιο Ελευθέριο και τα ευρήματα στις ' 'Μπήλιως τα νημόρια' ' (πλατεία 25^{ης} Μαρτίου), στην οδό Ακροπολίτη και σ' άλλες θέσεις.

Κατά τον 13^ο και 14^ο αιώνα, μικροοικισμοί γεωργοκτηνοτρόφων φαίνεται ότι υπήρχαν στις θέσεις ' 'Σώποτο' ' και ' 'Τρία Δέντρα' ', ενώ όλη η περιοχή, καλυμμένη από πυκνά δάση, ήταν κατάλληλη για εγκατάσταση κατοίκων, που με την εμφάνιση της τούρκικης λαίλαπας θ' αναγκαζόταν να μετακινηθούν σε ασφαλέστερα μέρη.

Πραγματικά, μετά την μάχη του Κοσσυφοπεδίου, το 1389, πολλοί Ηπειρώτες έφτασαν κι εγκαταστάθηκαν στις σημερινές συνοικίες ' 'Σκ' ρα' ' και ' 'Ζαμάρα' '. Αυτοί οι καταδιωκόμενοι αποτέλεσαν τον πυρήνα της πόλης, τον οποίο πλαισίωσαν αργότερα κάτοικοι από τις περιοχές Σερβίων, Καραγιαννίων και Εορδαίους, όταν τα μέρη τους κατέλαβαν οι Τούρκοι.

Γύρω στα 1450, το οργανωμένο γεωργοκτηνοτροφικό χωριό, στο οποίο μεταφέρθηκε κι ο οικισμός του ' 'Σώποτου' ', εμφανίζεται με το όνομα ' 'ΚΟΖΑΝΗ' ', που την προέλευση του φαίνεται ότι την οφείλει στην ' 'Κόσδιανη' ' ή ' 'Κόστιανη' ' της Ηπείρου, απ' όπου καταγόταν οι πρώτοι κάτοικοι.

Από το 1450 μέχρι το 1612 οι συνεχείς εγκαταστάσεις των άγριων Κονιάρηδων Τούρκων στις γύρω εύφορες περιοχές, αναγκάζουν τους Έλληνες να καταφεύγουν στην Κοζάνη, η οποία αποτελεί μια νησίδα του Ελληνισμού μέσα στον τούρκικο ωκεανό, που την περιβάλλει και οι κάτοικοι της ' 'οικούν ως πρόβατα εν μέσω λύκων' '.

Το 1650, πενήντα οικογένειες από τα Ακροκεραύνεια με αρχηγό τον Παπαγκίκα καταφεύγουν στην Κοζάνη και άλλες εκατόν είκοσι περίπου την ίδια εποχή, μετά την καταστροφή του κάστρου από τους Τουρκαλβανούς, έρχονται από το χωριό Κτένι με αρχηγό τον μεγάλο κτηνοτρόφο Ιωάννη Τράντα.

Ο πληθυσμός συνεχώς αυξανόταν και παράλληλα με τη γεωργία και την κτηνοτροφία στρέφεται προς την βιοτεχνία και το εμπόριο. Χάρη στα προνόμια που απόκτησε με ενέργειες του Χαρίση Τράντα, η Κοζάνη σημειώνει μεγάλη οικονομική ακμή και μεταβάλλεται σε ονομαστό αστικό κέντρο.

Ο Χαρίσης Τράντας, γιος του Ιωάννη, θέλοντας να δώσει στην Κοζάνη αστική μορφή, δημιουργεί αγορά, τη δενδροφυτεύει, χτίζει ωραίες οικοδομές, κατασκευάζει δρόμους, θεμελιώνει το 1664 το Ναό του Αγίου Νικολάου, την οργανώνει σε κοινότητα και ο ίδιος γίνεται ο προεστός της, ο ' 'Μπασιάς' ' όπως τον ονόμαζαν.

Τα προϊόντα της Κοζάνης, κιλίμια, αλατζάδες, κάπες, νήματα, μεταξωτά και υφαντά, κατακτούν πολύ γρήγορα όχι μόνο τις αγορές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και της Ευρώπης. Το εμπόριο αυτό αναγκάζει τουςπραματευτάδες να εγκατασταθούν και να ιδρύσουν μεγάλους εμπορικούς οίκους στις παραδουνάβιες χώρες. Αποτέλεσμα της εγκαταστάσεως αυτής ήταν να δημιουργηθούν οι ονομαστές Κοινοότητες των Κοζανιτών στην Βιέννη, Βουδαπέστη, Βουκουρέστι και σε πολλές πόλεις της Αυστροουγγαρίας.

Η επαφή με τους Ευρωπαίους, εκτός από την οικονομική άνοδο, προάγει πνευματικά και κοινωνικά την Κοζάνη.

Το 1668 ιδρύονται η Βιβλιοθήκη και η ' 'Σχολή' ' της Κοζάνης με πρώτο διδάσκαλο το Σερβιώτη Γ. Κονταρή. Το 1721 ανακαινίζεται ο ναός του Αγίου Νικολάου και το 1745 μεταφέρεται η έδρα της επισκοπής Σερβίων στην Κοζάνη με το νέο τίτλο ' 'Επισκοπή Σερβίων και Κοζάνης' ' κι ανεγείρεται το Μητροπολιτικό μέγαρο.

Το 1745 οι Κοζανίτες, οι εγκαταστημένοι στην Ουγγαρία ιδρύουν την ' 'κομπανία' ' με κύριο σκοπό την ενίσχυση της παιδείας στην Κοζάνη. Έτσι η Σχολή της Κοζάνης, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, γίνεται ονομαστή και μεγάλοι διδάσκαλοι διδάσκουν σ' αυτή ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται και ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο οποίος δίδαξε τα έτη 1746 - 1752.

Πατρίδα μεγάλων αγωνιστών και σπουδαιών πνευματικών ανδρών όπως ο Γεώργιος Λασσάνης, Νικόλαος Κασομούλης, Γεώργιος Σακελάρης και πολλοί άλλοι.

Μεγάλες υπηρεσίες πρόσφεραν τα τέκνα της στον αγώνα του 1821, στις επαναστάσεις 1854 και 1878 και στο Μακεδονικό Αγώνα (1903 - 1908), στον οποίο αυτή ήταν το ' 'Εθνικόν Κέντρον Αμύνης' '.

Η νίκη του Ελληνικού Στρατού στο Σαραντάπορο έφερε στην Κοζάνη την πολυπόθητη λευτεριά στις 11 Οκτωβρίου 1912, μετά από δουλειά 523 χρόνων. Με την απελευθέρωση έγινε έδρα Νομού.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, η πόλη σημείωσε σημαντική πρόοδο σ' όλους τους τομείς. Η θέση της, βασικός συγκοινωνιακός κόμβος με την Ήπειρο, Θεσσαλία και Κεντρική Μακεδονία, την καθιστά σπουδαίο εμπορικό κέντρο του Δυτικομακεδονικού χώρου. Έχει μία αρκετά ανθηρή οικονομία αλλά και αναπτύσσεται συνεχώς χάρη στον άφθονο ορυκτό πλούτο του Νομού και στις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες που έγιναν για την εκμετάλλευση του (ΔΕΗ, ΛΙΠΤΟΛ, ΑΖΩΤΟΥ, ΑΜΙΑΝΤΟΥ, ΧΡΩΜΙΤΗ, ΜΑΡΜΑΡΩΝ, κ.τ.λ.)

ΠΗΓΕΣ:

1. Καρατζάς Γεώργιος, «Ιστορικά Κοζάνης», Θεσσαλονίκη 1973
2. Λιούφης Παναγιώτης, «Ιστορία της Κοζάνης», Αθήνα 1924
3. Σιαμπανόπουλος Κωνσταντίνος, «Αποκριάτικα Κοζάνης», Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης, Θεσσαλονίκη 1983

Β. ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ

Στην κυριολεξία η λέξη Αποκριά (από+κρέας) σημαίνει αποχή από την κρεοφαγία, σημασία την οποία έχει και η αντίστοιχη λατινική *Garnevale* (*carnem levarem*) απ' όπου προέρχεται και η νεοελληνική λέξη «Καρναβάλι». Και μόνο από την ετυμολογία της λέξης αντιλαμβανόμαστε ότι για τη Χριστιανική παράδοση η χρονική εκείνη στιγμή σηματοδοτούσε την έναρξη της νηστείας της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Η αρχή της Σαρακοστής όμως συνέπιπτε και με πανάρχαιες ειδωλολατρικές γιορτές και έθιμα. Ξεκινούσαν συνήθως «από την ανάγκη για να γίνει κάποια τελετουργία στην αρχή της άνοιξης έτσι ώστε να ξυπνήσει η γη μετά τον ύπνο του χειμώνα. Ταυτόχρονα ικανοποιούσαν τη διάθεση των ανθρώπων να γλεντήσουν και να πανηγυρίσουν εκ των προτέρων αυτό το ξύπνημα της φύσης και αυτής της ίδιας της ζωής»¹.

Όσον αφορά τώρα την Κοζανίτικη Αποκριά, τα βασικά της στοιχεία είναι τα εξής: Λατρευτικός και εθιμικός χαρακτήρας, μαγική προέλευση, καθώς και ανατροπή της φυσικής και κοινωνικής τάξης των πραγμάτων.

Η Κοζανίτικη Αποκριά διαθέτει αρκετές ιδιαιτερότητες που τις προσδίδουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Από τις πιο

¹ Μόμτσιου-Τσικριτζή, Ματίνα, «Αποκριά στην Κοζάνη», Εκδ. Δήμος Κοζάνης, Κοζάνη 2000, σελ. 11

σημαντικές μεταξύ αυτών είναι το έθιμο του 'Φανού', μιας ιδιότυπης τελετής, γιορτής με λατρευτικό και ανατρεπτικό χαρακτήρα, που περιλαμβάνει τραγούδι, χορό και φαγοπότι γύρω από «βωμό» καθαρτήριας πυράς, η οποία καίει ακοίμητη όλη τη νύχτα, σε μια ατμόσφαιρα γλεντιού έντονα διονυσιακή και φαλλική που χρωματίζει και τις υπόλοιπες εκδηλώσεις. Γίνεται κάθε βράδυ, από την Τσικνοπέμπτη έως το βράδυ της Κυριακής της Αποκριάς. Γύρω από τη φωτιά σχηματίζεται ένας κύκλος με επικεφαλής τον κορυφαίο τραγουδιστή, ο οποίος τραγουδάει πρώτος στίχο-στίχο τα πατροπαράδοτα τραγούδια του φανού ακολουθούμενος από το χορό που επαναλαμβάνει με τον ίδιο τρόπο. Τα παλαιότερα χρόνια οι αγρότες κάτοικοι της Κοζάνης χόρευαν γύρω από τη φωτιά, εξορκίζοντας την κακοδαιμονία και καλώντας τις δυνάμεις του καλού να τους βοηθήσουν στο δύσκολο έργο τους. Οι κινήσεις και τα βήματα του χορού μεταφέρονται από γενιά σε γενιά χωρίς καμία μεταβολή.

Η εκδήλωση λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένα σταυροδρόμια της πόλης, τα οποία διακοσμούνται καταλλήλως από τους υπεύθυνους του φανού. Δεν πρόκειται - δηλαδή για αυθόρμητες συγκεντρώσεις ανθρώπων που γλεντούν σ' ένα οποιοδήποτε σημείο της πόλης.

Άλλα χαρακτηριστικά σημεία αναφοράς της Κοζανίτικης Αποκριάς είναι τα παρακάτω:

- Τις μέρες αυτές παρατηρείται ευρεία λαϊκή συμμετοχή ατόμων από πολλές περιοχές της Ελλάδας, πράγμα που οφείλεται κυρίως στο ότι είναι ανοιχτές σ' όλο τον κόσμο χωρίς κανένα περιορισμό
- Η μεγάλη διάρκεια του εξαιρετικά έντονου ξεφαντώματος, η οποία ξεκινάει από την Τσικνοπέμπτη, επιτείνεται τις επόμενες μέρες, φτάνει στην κορύφωση του την Κυριακή της Τυροφάγου και ολοκληρώνεται με αμείωτη διάθεση για γλεντοκόπι, την Καθαρά Δευτέρα.
- Η εξάλειψη κάθε μορφής καθωπρεπισμού και καθημερινών φραγμών που εμφανίζεται σε κάθε περιοχή που υπάρχει καρναβάλι, αλλά και των κανόνων και στεγανών που επιβάλλει η ζωή σε μια οργανωμένη αστική μεγαλούπολη.
- Η εκτεταμένη χρήση του τοπικού ιδιώματος, το οποίο χρησιμοποιείται ως βασικός τρόπος έκφρασης αυτές τις μέρες. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αναβάθμιση και την καταξίωση του στη συνείδηση των πολιτών, όχι μόνο για εκείνες τις ημέρες.

Η διάθεση των πολιτών να εκμεταλλευτούν όσο γίνεται περισσότερο την ελευθερία έκφρασης και δράσης τους αυτές τις ημέρες, έχει γεννήσει ένα σωρό καινούργιες εκδηλώσεις, οι οποίες μαζί με τις παλαιότερες, δημιουργούν μια εκρηκτική ατμόσφαιρα.

Στις εθιμικές πυρές της Αποκριάς, κεντρικό ρόλο παίζουν το τραγούδι και ο χορός. Εκτός από την εμφανή ψυχαγωγική και κοινωνική σκοπιμότητα που εξυπηρετούν, παίρνουν επίσης λατρευτική και τελετουργική διάσταση.

Όσον αφορά τα τραγούδια των φανών μπορούμε να πούμε βοηθούν τους ανθρώπους να ικανοποιήσουν την εμφανή ανάγκη τους για εκτόνωση που εξυπηρετούν όλα σχεδόν τα τραγούδια. Βοηθάνε όμως και στην κάλυψη μιας άλλης ανάγκης, αυτής για σεξουαλική εκτόνωση. Σημαντική θέση μεταξύ των τραγουδιών του φανού κατέχουν τα λεγόμενα «ξινέντραπα» ή «ξιανέντραπα» ή «μασκαραλίτκα» ή «νοικοκυρίσια». Αυτά είναι γεμάτα σεξουαλικές αναφορές που αρχίζουν από υπονοούμενα και συγκαλυμμένα σχόλια και φτάνουν μέχρι τις πιο ακραίες και απροκάλυπτες περιγραφές και παραινέσεις. Παρούσα βέβαια σε όλα αυτά τα τραγούδια είναι η σάτιρα, η διακωμώδηση δηλαδή της κοινωνικής και πολιτικής τάξης και μέσα απ' αυτή η ανατροπή της, έστω και προσωρινή.

Ένας από τους πιο γνωστούς σκοπούς της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας είναι «το έντεκα». Η μελωδία του αποτελείται από δύο μουσικές φράσεις, που καλύπτουν αντίστοιχα τους δύο στίχους κάθε δίστιχου. Χορεύεται με στροφές, πηδήματα και ελαφρά καθίσματα και χαρακτηρίζεται από απόλυτη ελευθερία φόρμας. Ο γρήγορος ρυθμός του δημιουργεί μεγάλη ευθυμία και δίνει

στους χορευτές μεγάλη ευχέρεια για αυτοσχεδιασμούς. Είναι χορός που εκφράζει θαυμάσια το δυναμικό και εκρηκτικό πνεύμα της Αποκριάς. Χορεύεται παντού!

Στην κεντρική πλατεία της Κοζάνης, τις μέρες αυτές, διαδραματίζονται διάφορα δρώμενα. Πρόκειται για μια σειρά από εμφανίσεις διαφόρων ομάδων πάνω σε αποκριάτικα διακοσμημένα εξέδρα στο κέντρο της επονομαζόμενης «Πλατεία Νίκης», απ' όπου αρχίζει το γλέντι κάθε βράδυ. Ορισμένα από τα δρώμενα που λαμβάνουν χώρα εκεί είναι τα παρακάτω:

- Χορευτικά συγκροτήματα τοπικών συλλόγων ή κοντινών περιοχών, που παρουσιάζουν δημοτικούς χορούς του τόπου τους.
- Αυτοσχέδιες παραστάσεις και σκετς, βασισμένα πάντα στο Κοζανίτικο ιδίωμα.
- Μεταμφιεσμένους από το Φανό, που έχει την τιμητική του κάθε φορά, οι οποίοι χορεύουν στην Πλατεία και καλούν τους παρευρισκόμενους να γλεντήσουν μαζί τους εκείνη τη βραδιά.
- Συναυλίες λαϊκών καλλιτεχνών και συγκροτημάτων αλλά και πολλά άλλα.

Κλείνοντας, θα κάνω μια σύντομη αναφορά στο Κοζανίτικο ιδίωμα, έτσι ώστε να κατανοήσετε τις ιδιαιτερότητές του.

Τα Κοζανίτικα είναι ένα από τα πολλά βορειοελλάδικα ιδιώματα, των οποίων κύριο χαρακτηριστικό είναι ο συνδυασμός δύο φωνητικών φαινομένων: «τη σίγηση του άτονου τελικού (i), όπως για παράδειγμα, χερ', τ' Θανάσ' και η στένωση ή κώφωση του άτονου (e) σε (i) και του άτονου (o) σε (ou) όπως φιγγάρι, πιδί, κουρίτσ', Νίκους. Μετά την πτώση του τελικού (i), αν η λέξη τελειώνει σε σύμφωνο, αυτό θα πάρει μια ουρανική απόχρωση σαν να έμεινε ένα φωνηεντικό κατάλοιπο στη θέση του (i) που έπεσε.

Σε πολλά από τα ιδιώματα παρατηρείται και πτώση των άτονων (i) και (ou) μέσα στη λέξη, πράγμα που στο Κοζανίτικο ιδίωμα δεν συμβαίνει πάντοτε. Για παράδειγμα σκλί, γρούν', κτί αντί για σκυλί, γουρούνι, κουτί αλλά δεν λέμε πγάδι, κράζιτι αντί για πηγάδι και κουράζεται»².

Εδώ ολοκληρώθηκε η σύντομη αναφορά μου στο χρονικό της Κοζανίτικης Αποκριάς. Ελπίζω να σας έδωσα αρκετές περιεκτικές και κατατοπιστικές πληροφορίες ώστε στη συνέχεια να μπείτε πιο εύκολα και πιο γρήγορα στο πνεύμα των καταγραφών που έπονται.

² Μόμτσιου-Τσικριτζή Ματίνα, ό. π., σελ. 108

Β' ΜΕΡΟΣ:

***ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ***

Β' ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

A. Η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας

B. Μέσα καταγραφής

Γ. Βοηθητικό πλαίσιο ερωτήσεων

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :

A. 1^η καταγραφή : Ευθυμιάδης Περικλής

2^η καταγραφή : Κουντουρά – Χάτσου

Αικατερίνη

3^η καταγραφή : Ευθυμιάδου Ελένη

4^η καταγραφή : Ευθυμιάδη – Γκουραμάνη

Περσεφόνη

5^η καταγραφή : Φουντουκά – Γιαχνικά Νίκη

B. Παρουσίαση καταγραφών που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των Αποκριών στην περιοχή της Κοζάνης

Γ. Παρουσίαση στοιχείων του Κοζανίτικου ιδιώματος

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μου θα σας παρουσιάσω την έρευνα που διεξήγαγα προκειμένου να μελετήσω σε μεγαλύτερο βάθος το θέμα της εργασίας μου που είναι η παρουσίαση της λαϊκής προφορικής παράδοσης στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης.

Έτσι αποφάσισα ότι ο καλύτερος τρόπος προσέγγισης του θέματος θα ήταν η καταγραφή λαϊκών αφηγήσεων από τους ανθρώπους του λαού, τους αυθεντικούς, καθημερινούς ανθρώπους της διπλανής πόρτας.

Προτού συναντήσω όμως τους πληροφοριοδότες μου, είχα σχεδιάσει την πορεία της έρευνας, διότι υπήρχε, κατ' αρχήν, ο κίνδυνος να αντιδρούσαν οι συνεντευξιαζόμενοι, αρνούμενοι οποιαδήποτε πληροφορία. Γι' αυτό το λόγο είχα οργανώσει προηγούμενες επισκέψεις γνωριμίας ή με την αναζήτηση στηριγμάτων που θα συντελούσαν στην δημιουργία οικειότητας με τον πληροφορητή, έτσι ώστε πιο εύκολα να ανοίξει την καρδιά του.

Μέσα από τις γνωριμίες των γονιών μου, εντοπίσαμε κοινούς γνωστούς που θα με βοηθούσαν στην μελέτη. Επειδή οι περισσότεροι απ' τους συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν γνωστοί, συγγενείς και φίλοι, γι' αυτό δεν αντιμετώπισα κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα, όπως

καχυποψία, έλλειψη εμπιστοσύνης στο πρόσωπο μου. Απλώς υπήρχε μία δυσκολία στο να θυμηθούν με λεπτομέρειες τις ιστορίες, τα έθιμα, τα τραγούδια και πολλά άλλα.

Παρόλα αυτά, όλα πήγαν μια χαρά και συγκέντρωσα αρκετές πληροφορίες γύρω από την λαϊκή παράδοση της πόλης της Κοζάνης κατά κύριο λόγο.

Την περίοδο των Αποκριών, στην περιοχή μας αναβιώνουν έθιμα της παλιάς λαϊκής παράδοσης. Αποφάσισα λοιπόν, να καταγράψω μια σειρά πολύ αυθόρμητων και άκρως ζωντανών αφηγήσεων. Βιντεοσκόπησα ορισμένα στιγμιότυπα από τους ' 'Φανούς' ' δηλαδή «το άναμμα της φωτιάς, το τραγούδι, η οينوποσία και ο χορός που στήνεται στα σταυροδρόμια και στις πλατείες των διαφόρων συνοικιών της Κοζάνης, το βράδυ της Κυριακής της Τυροφάγου και κρατάει ως το πρωί της Καθαρά Δευτέρας. Είναι η κατακλείδα και η αποκορύφωση του γλεντιού στις γιορτές της Αποκριάς και του Καρναβαλιού στη Κοζάνη».¹ Θεώρησα ότι αυτό το είδος καταγραφής θα βοηθούσε στην όσο δυνατόν βαθύτερη κατανόηση του θέματος, της παραδοσιακής λαϊκής αφήγησης.

¹ Σιαμπανόπουλος,Ε., Κωσταντίνος, «Αποκριάτικα Κοζάνης», Θεσσαλονίκη 1983

Β. ΜΕΣΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ

Οι μέθοδοι καταγραφής που χρησιμοποίησα ήταν δύο ειδών: Η μαγνητοφώνηση των αφηγήσεων και η ταυτόχρονη βιντεοσκόπηση των αφηγητών κατά τη διάρκεια της αφήγησης. Αποφάσισα να συνδέσω τις δύο αυτές μεθόδους προκειμένου να πετύχω τη μεταφορά όσο το δυνατόν περισσότερων στοιχείων του προφορικού λόγου, μπορούσα. Επειδή είναι αυτονόητο ότι δεν είναι δυνατόν να αποτυπωθούν, να αποδοθούν γραπτώς, ο ήχος και οι αποχρώσεις της φωνής, η έκπληξη ή ο φόβος και τα υπόλοιπα συναισθήματα. Πώς να αποτυπωθεί η στάση του αφηγητή, οι εκφραστικές κινήσεις των χεριών, οι εκφράσεις του προσώπου, η διαστολή των ματιών ή ο θυμός και το σκοτεινίασμα του προσώπου και τόσα άλλα; Με τη βιντεοσκόπηση πιστεύω ότι θα φωτίσω αυτά τα σκοτεινά και απόκρυφα σημεία.

Γ. ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Πριν την έναρξη της κάθε αυτού αφήγησης, έθεσα ορισμένες ερωτήσεις κατά κύριο λόγο κλειστού τύπου προκειμένου να αποσπάσω απ' τους συνεντευξιαζόμενους ορισμένες αρχικές πληροφορίες για τη ζωή τους μέχρι σήμερα.

Στην συνέχεια, προχώρησα θέτοντας ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, με στόχο την ανάπτυξη ελεύθερου λόγου και την αφήγηση καθαρών λαϊκών στοιχείων.

Μ' αυτό τον τρόπο διεξάγει η έρευνα.

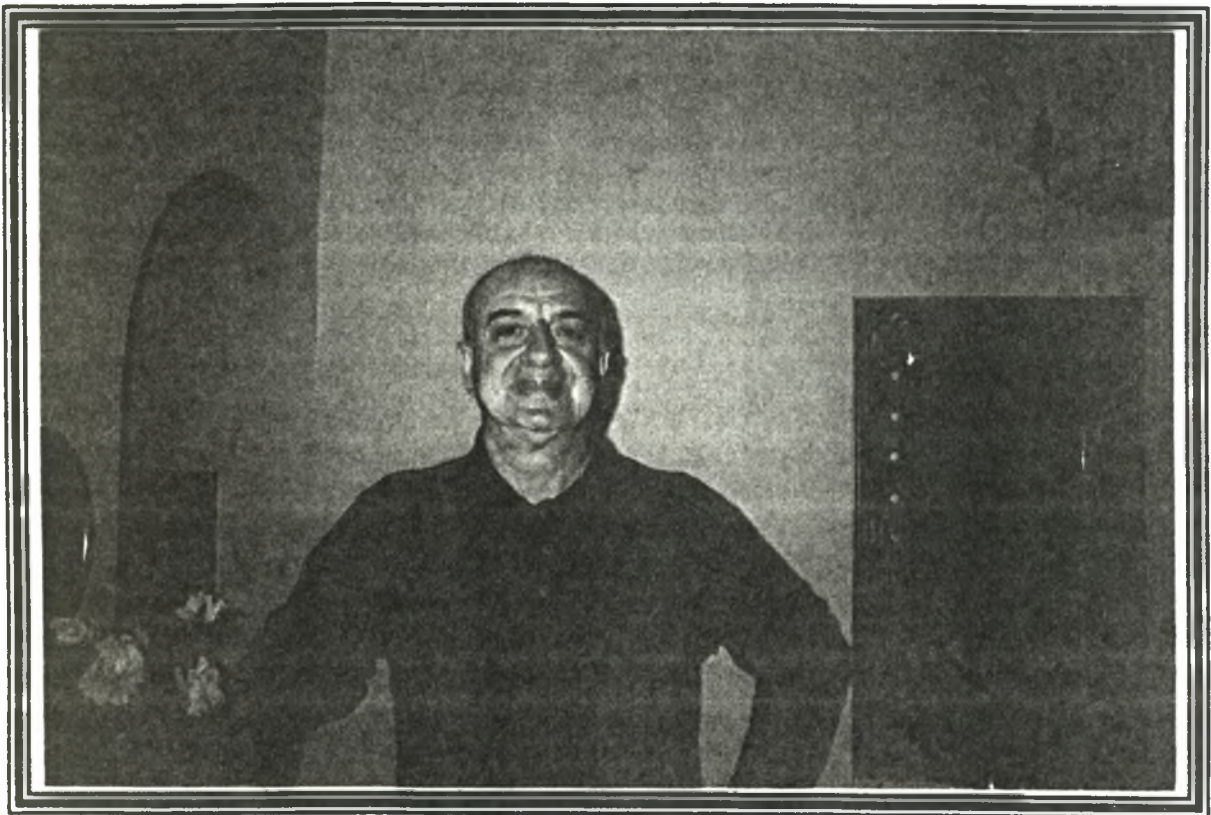
2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α. 1^Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Στοιχεία αφηγητή:

Όνοματεπώνυμο : Ευθυμιάδης Περικλής

Ημερομηνία γέννησης : 24 Μαΐου 1945

Τόπος γέννησης : Ακρολίμνη Γιαννιτσών

Τόπος κατοικίας : Κοζάνη

Επάγγελμα : Συνταξιούχος ΔΕΗ

Σπουδές : Απόφοιτος τεχνικής σχολής

Έναρξη αφήγησης

Θα σας αφηγηθώ την ιστορία της ζωής μου συνοπτικά μέχρι σήμερα. Λέγομαι Ευθυμιάδης Περικλής. Γεννήθηκα στην Ακρολίμνη Γιαννιτσών Πέλλης το 1945. ο πατέρας μου ήταν Μικρασιάτης και μητέρα μου απ' την Κοζάνη. Η ζωή μας ήταν σχετικά καλή εκείνη την εποχή. Μεγάλωσα βέβαια με λίγη περιπέτεια λόγω μιας ασθένειας που με βάραινε από τα τρία μου χρόνια ως τα επτά. Τελικά την ξεπέρασα, δόξα των Θεό, και είμαι εν ζωή.

Ζούσαμε στην Κοζάνη από την αρχή της ζωής μου, και πήγαινα στο 5^ο Δημοτικό. Δεν ήμουνα και πολύ καλός μαθητής να σας πω αλλά περνούσα τις τάξεις ωραία. Τις παρέες μου και τα λοιπά, ήταν το σχολείο μου στη γειτονιά μου. Μετά απ' το δημοτικό σχολείο, πήγα σε μία τεχνική σχολή στην Κοζάνη, τέσσερα χρόνια. Συνάμα, συγχρόνως εργαζόμουν και στα εργαστήρια της σχολής και η σχολή ήταν ιδιωτική και από το δεύτερο χρόνο και μετά, λόγω του ότι εργαζόμουνα στα εργαστήρια, δεν πλήρωνα δίδακτρα.

Έβγαλα και τη σχολή αυτή. Μετά τη σχολή πήγα σ' ένα εργοστάσιο εδώ στην Κοζάνη και δούλεψα τρία χρόνια. Μετά πήγα φαντάρος στην αεροπορία. Υπηρέτησα στην Άραξο, στο Τατόι και σε μια μονάδα στην Κέρκυρα. Από κει πήρα και το απολυτήριο μου. Γυρνώντας στην πολιτική μου ζωή, ξαναεργάστηκα ένα χρόνο στο παλιό εργοστάσιο

που εργαζόμουνα πριν πάω φαντάρος και μετά έδωσα εξετάσεις και πέρασα στη ΔΕΗ, σε μια σχολή ταχύρυθμο στην Αθήνα για έξι μήνες και από κει με διορίσανε σε μονάδα σε όλη την Αττική. Κάθισα εκεί επτά χρόνια και έπειτα πήρα μετάθεση και ήρθα στην Κοζάνη. Εργαζόμενος στην Κοζάνη, γνώρισα και μια κοπέλα που εργαζόταν στην τράπεζα που ήταν απ' το Χορτιάτη. Είχαμε δεσμό τρία, τέσσερα χρόνια και μετά παντρευτήκαμε. Η γυναίκα μου λέγεται Περσεφόνη Γκουραμάνη και είναι απ' το Χορτιάτη Θεσσαλονίκης. Ζούσαμε ωραία , κάναμε δυο παιδιά, ένα κορίτσι και ένα αγόρι, την Ελένη και τον Σωφρόνη. Δουλεύοντας εμείς και μεγαλώνοντας τα παιδιά πέρασε ο καιρός και τα παιδιά μας περνώντας όλες τις σχολικές περιόδους φτάσανε σήμερα να είναι, η Ελένη στο τέταρτο έτος Νηπιαγωγών Βόλου και ο Σοφρώνης στο τρίτο έτος Θεάτρου Θεσσαλονίκης. Περνώντας τα χρόνια συνταξιοτηθήκαμε και εγώ και η γυναίκα μου. Αυτά με λίγα λόγια ως τώρα είναι η ζωή μας. Ευχαριστώ.

Θα σας πω λίγα λόγια για την Κοζάνη. Η Κοζάνη είναι ορεινή χώρα, χτισμένη αμφιθεατρικά μεταξύ τριών βουνών, με καλό υψόμετρο 800 μέτρα περίπου, καλό κλίμα, πριν γίνουν τα εργοστάσια όμως της ΔΕΗ που έφερε και υγρασία και μόλυνση του περιβάλλον. Η Κοζάνη έχει καλή ζωή και νυχτερινή και πρωινή, έχει αξιοθέατα πέριξ της πόλεως στα χωριά κυρίως και κρατάει τα παλιά της έθιμα κάπως καλά. Παλαιότερα βέβαια που δεν υπήρχαν

πολυκατοικίες ήταν πιο όμορφη όπως και κάθε μέρος. Έγιναν πολλές πολυκατοικίες μετά το σεισμό του 1995 που καλώς - κακώς καθάρισε και τα παλαιά σπίτια και άνοιξε δρόμους. Τώρα έγινε και αυτή μία μεγαλούπολη όπως οι άλλες, που δεν χωράνε οι δρόμοι ούτε τα αυτοκίνητα.

Από παλιότερα βέβαια είχαμε ωραία έθιμα στην Κοζάνη και γιορτινά και σατιρικά όπως τις Αποκριές. Οι Αποκριές παλιότερα κρατούσαν τρεις - τέσσερις βδομάδες, τώρα μετά την Τσικνοπέμπτη γίνονται όλα τα έθιμα.

Κάθε γειτονιά δημιουργεί παρέες και τους Φανούς και κάθε μέρα ως τη μεγάλη Αποκριά, πηγαίνουν παρέες κάθε φανός ξεχωριστά στο κέντρο της πόλεως και κάνει τα έθιμα τους, λένε τα τραγούδια τους, χορεύουνε, υποβοηθούμενοι βέβαια όλες οι εκδηλώσεις αυτές και από το Δήμο Κοζάνης.

Τώρα θα σας πω και ένα σατυρικό τραγούδι, αποκριάτικο που λέγεται στο φανό και χορεύεται.

Ου Ψύλλους

Ν' αφήκουμι, μπρε, ,μπρε, μπρε

Ν' αφήκουμι τα ψέματα

Ν' αφήκουμι τα ψέματα να πούμι την αλήθεια

Να πούμι την αλήθεια.

Ποιος είδιν ψα μπρε, μπρε, μπρε,

Ποιος είδιν ψάρι στου βουνό
Ποιος είδιν ψάρι στου βουνό κι γρούνι μι σαμάρι
Κι γρούνι μι σαμάρι.

Κι πόντικαν μι κέρατα
Κι ψύλλουν μι μουστάκια
Κι ψύλλουν μι μουστάκια.

Τουν ψύλλου, μπρε, μπρε, μπρε,
Τουν ψύλλου τουν καλύγουσαν
Του ψύλλου τουν καλύγουσαν στη μέσ' απ' του παζάρι
Στη μεσ' απ' του παζάρι.

Ουχτώ αλμπά μπρε, μπρε, μπρε,
Ουχτώ αλμπαν' δις τουν κρατούν
Ουχτώ αλμπάν' δις τουν κρατούν,
Κι τρεις τουν καλυγώνουν
Κι τρεις τουν καλυγώνουν.

Σαν έδουσι, μπρε, μπρε, μπρε,
Σαν έδουσι κι κλώτσισιν
Σαν έδουσι κι κλώτσισιν ταράθ'κιν του παζάρι
Ταράθ'κιν του παζάρι.

Του ψύλλουν, μπρε, μπρε, μπρε,

Τουν ψύλλου τουν εφόρτουσαν
Τουν ψύλλου τουν εφόρτουσαν εννιά σακιά ρεβύθι
Εννιά σακιά ρεβύθι.

Κι απάν στου μι μπρε, μπρε, μπρε,
Κι απάν στου μισουσάμαρου
Κι απάν στου μισουσάμαρου, σαράντα κουλουκύθις
Σαράντα κουλουκύθις.

Ήταν κιλά μπρε, μπρε, μπρε,
Ήταν κι λάσπις κι βροχές
Ήταν κιλάσπις κι βρουχές κι αγάς του στα καπούλια
Κι αγάς του στα καπούλια.

Γλωσσάριο:

Γρούνι – γουρούνι

Καλήγουςαν – πετάλωσαν

Αλμπάν' δισ – πεταλωτής ζώων

Ταραθ' κιν – ταραχτήκε

Μισουσάμαρου – σαμάρι

Αγάς του στα καπούλια – το αφεντικό στα καπούλια

Τώρα θα σας πω ένα άλλο τραγούδι με τίτλο:

Τ'ς Χατζηντάμινας ου μπούφους

Ήταν μπρε, μπρε,μπρε,
Ήταν ένας κούφιους δέντρος
Ήταν ένας κούφιους δέντρος
Κι είχαν μέσα κουκουβάγισ.

Κι γιννού, μπρε, μπρε, μπρε,
Κι γιννούσαν κι κλουσούσαν
Κι γιννούσαν κι κλουσούσαν
Κ' έβγαζαν του κούκου – μπούφου.

Τα'σ Χατζηντάμινας μπρε, μπρε, μπρε,
Τα'σ Χατζηντάμινας ου μπούφους
Τα'σ Χατζηντάμινας ου μπούφους
Έφαγιν τα' αρνίθια όλα.

Έφαγε μπρε, μπρε, μπρε,
Κι έφαγι τα' αρνίθια όλα
Κι τουν πετ' νου του χαρχάλι
Κι της γάτας του κιφάλι.

Γλωσσάριο:

Κούκου – μπούφο – πουλιά

Αρνίθια – κότες

Χαρχάλι – λυρί

Ένα άλλο σατυρικό τραγούδι αποκριάτικο είναι:

Οι πέντε μπάμπες

Πέντι μπα μπρε, μπρε, μπρε
Πέντε μπάμπις χόριβαν
Πέντι μπάμπις χόριβαν
Κι οι πέντι μι βρακιά.

Πάει κι μια μπρε, μπρε, μπρε,
Πάει κι μια ξιβράκουτη
Πάει κι μια ξιβράκουτη
Δεν την θέλ' τσαν στουν χουρό.

Πάει κι αυτή, μπρε, μπρε, μπρε
Πάει κι πήριν μπουχασί
Πάει κι πήριν μπουχασί
Κι έφκιασιν κι αυτή βρακί.

Και την πια μπρε, μπρε,μπρε,
Και την πιάσανε κι αυτή
Και την πιάσανε κι αυτή
Και την βάλλαν στην κουρφή.

Γλωσσάριο:

Μπουχασί – είδος υφάσματος

Τώρα θα μιλήσουμε για τα έθιμα της Αποκριάς από λίγο πιο παλιά, όταν ήμουνα μικρό παιδί. Προετοιμάζαμε τους φανούς γειτονιά με γειτονιά, ποιος θα κάνει πιο καλό φανό στο τέλος της Τυροφάγου, την Κυριακή της τελευταίας Αποκριάς. Πριν απ' την Τσικνοπέμπτη προετοιμάζονταν οι γειτονιές, συναντιότανε οι πιο μεγάλοι και τα παιδιά βγάζανε το πρόγραμμα τους. Τα μικρά παιδιά παίρνανε τότε ένα ' 'τσινί' ', ένα πιάτο τσίγκινο και τους λέγανε οι μεγάλοι να κυκλοφορούν στην γειτονιά τους και να μαζεύουν λεφτά. Βέβαια, ο κόσμος δεν είχε και πολλά τότε. Έδινε φιλά, δεκάρες, εικοσάρες, πενηνταράκια και για να μαζέψουν τα λεφτά στο τέλος να τα χρησιμοποιήσουν για το φανό σε μεζέδες, ποτά, ξύλα που θα χρειαζόταν ν' αγοράσουν για ν' ανάψουν τη φωτιά. Αυτό γινόταν τις απογευματινές ώρες μετά την εργασία των μεγάλων κάθε μέρα σχεδόν.

Τη μικρή Αποκριά, την Κυριακή της Αποκρέω στόλιζαν το χώρο που θα άναβαν το φανό σε μια πλατεία ας πούμε της γειτονιάς με ' 'φυλουρίδια' ', ήταν χαρτιά σερμπατίνες δεμένα σε κλωστή και τα δένανε από τα κεραμίδια των σπιτιών λίγο πιο κάτω απ' το ένα στο άλλο, διαγώνια και παράλληλα για να στολίσουν το χώρο. Και όλη την εβδομάδα έως τη Μεγάλη Αποκριά, συγκεντρώνονταν εκεί στο χορό και χόρευαν λέγοντας και σατυρικά τραγούδια με το στόμα, χωρίς μουσική. Την Μεγάλη Αποκριά βέβαια ήταν το ξεφάντωμα. Από την Κυριακή το πρωί ήταν στο

φανό κόσμος, βέβαια γυρίζαμε πάλι με το πιάτο, μαζεύαμε και τα τελευταία λεφτά που θα μπορούσαμε να αποκτήσουμε, βέβαια είχαμε συγκεντρώσει στο χώρο και τα ξύλα που θ' ανάβαμε το φανό και οι γυναίκες της γειτονιάς είχαν ετοιμάσει και τους μεζέδες, κεφτέδες, κυχιά και το απόγευμα πριν ανάψουμε το φανό φέρνανε και τα κρασιά εκεί με τις βαρέλες στη γειτονιά να είναι για να κερνιέται ο κόσμος.

Τώρα έχουν αλλάξει τα πράγματα, μάλλον όχι, και από τότε από παλιά γινόταν η παρέλαση στον κεντρικό δρόμο της Κοζάνης με καρναβάλια, μεταμφιεσμένους, παρέες. Τότε ήταν μάλλον πιο ' 'άτσαλα' ' λίγο τα πράγματα. Δεν είχαν φορεσιές όπως έχουν τώρα καλές. Φορούσαν οτιδήποτε, αλλά είχε τότε και εντυπωσιακούς κωδωνοφόρους που φορούσαν κουδούνια στο στήθος του χιαστί, μεγάλα κουδούνια και με το τίναγμα του χορού αυτά έβγαζαν θόρυβο και ξεσήκωναν τους κωδωνοφόρους.

Τώρα βέβαια άλλαξαν λίγο τα πράγματα. Την περίοδο πριν την αποκριά, διοργανώνει ο δήμος, ο οποίος έχει και επιτροπή που διοργανώνει και παρακολουθεί τις εργασίες των φανών και σε κάθε γειτονιά. Πριμοδοτούνται κιόλας από το δήμο οι γειτονιές. Υπάρχουν καμιά δεκαριά γειτονιές στην Κοζάνη που ανάβουν φανούς όπως είναι τα Μπουντανάθ' κα, το Κεραμαριώ, Πλατεία Αλώνια, Άγιος Δημήτρης, Παύλου Μελά, οι Ξεκλισταΐδες τώρα είναι ένας άλλος σύλλογος που έχει δραστηριοποιηθεί τα τελευταία

χρόνια και κάνει και άλλες εκδηλώσεις, η Γιτιά, ο Αριστοτέλης. Όλοι αυτοί προετοιμάζονται από την Τσικνοπέμπτη και μετά και έχουν και τοπικές επιτροπές οι φανοί εκτός από την κεντρική επιτροπή του Δήμου που επιλαμβάνονται και αυτοί πάλι τα ίδια, τις ίδιες εργασίες μαζεύοντας και φροντίζοντας για τους μεζέδες που θα κεράσουνε την περίοδο των Αποκρεών και τα κρασιά που θα αγοράσουνε.

Από την Μεγάλη Πέμπτη που ανοίγει η Αποκριά, Μεγάλη Πέμπτη, Τσικνοπέμπτη θέλω να πω τι Μεγάλη Πέμπτη, αρχίζει να παίζει και η μουσική του Δήμου ονόματι ' ' Πανδώρα ' ', μουσική μπάντα και γυρίζει στους δρόμους της Κοζάνης λέγοντας τα αποκριάτικα τραγούδια και παίζοντας τη μουσική μεταμφιεσμένη και η ίδια η μπάντα με ανάλογα αποκριάτικα κουστούμια και συγχρόνως κάθε βράδυ από κάθε φόνο χωριστά πηγαίνουν προς τη πλατεία η παρέα του φανού, μεταμφιεσμένοι, τους συνοδεύουν και ορχήστρες που έχουν οι ίδιοι και πηγαίνοντας στην πλατεία που ο δήμος έχει διαμορφώσει ένας χώρος υπερυψωμένη, και κάνουν τις εκδηλώσεις τους χορεύουνε, τραγουδάνε και σατιρίζουν με λόγια διάφορα, αποκριάτικα βέβαια.

Αυτό γίνεται συνέχεια κάθε μέρα, κάθε βράδυ αλλά τη Μικρή Αποκριά, την Κυριακή της Αποκρέω το μεσημέρι κάνει την είσοδο της από τα βόρεια προάστια της πόλης, ο καρνάβαλος, ο Βασιλιάς Καρνάβαλος, συνοδεία χορευτών και της Πανδώρας και κατευθύνεται προς το κέντρο της

Κοζάνης που τον εγκαθιστούν στην πλατεία που γίνονται οι χοροί κάθε βράδυ. Και συνεχίζονται έτσι οι παρέες των χορών κάθε βράδυ να εμφανίζονται στην πλατεία με δικά τους κάθε ένας συγκροτήματα μουσικά και στολές μεταμφιεσμένων διάφορα.

Αυτό γίνεται μέχρι την Κυριακή της Τυροφάγου που εκείνη την ημέρα, τις τρεις η ώρα το μεσημέρι, το απόγευμα γίνεται η μεγάλη παρέλαση των αρμάτων, ξεκινώντας από τα βόρεια προάστια, περνάνε τον κεντρικό δρόμο της Κοζάνης, περνώντας μπροστά από το Δημοτικό Μέγαρο και καταλήγει στη νότια πλευρά της πόλεως. Ο κόσμος είναι από τις δύο μεριές του δρόμου, παρακολουθεί, συμμετέχει στη χαρά, στο χορό, επί τόπου όλοι κουνιούνται με τους ρυθμούς της μουσικής. Κάθε φανός και κάθε παρέα έχει χωριστά. Τα άρματα και οι παραστάσεις είναι ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του καιρού, εκείνης της χρονιάς, ιστορικά ή άλλα γεγονότα που έγιναν τη χρονιά που γίνεται η παρέλαση, εκδήλωση της Αποκριάς. Τελειώνοντας η παρέλαση ο δήμαρχος με το δημοτικό συμβούλιο και άλλους καλεσμένους απ' τις υπηρεσίες και απ' τον κρατικό μηχανισμό, κατευθύνονται στο χώρο που χόρευαν όλη την εβδομάδα τα διάφορα συγκροτήματα, στην πλατεία και ανάβουνε τον πρώτο φανό που χορεύουν με την ορχήστρα οι ίδιοι οι καλεσμένοι και ο δήμαρχος με το δημοτικό συμβούλιο αρχίζοντας τη βραδινή αυτή εκδήλωση ' ' το άναμμα των φανών ' '.

Συγχρόνως, έχει και κεράσματα με κιχιά, κεφτέδες, κρασί κόκκινο και κερνιούνται όλοι οι παρευρισκόμενοι. Μετά το πέρας αυτής της εκδήλωσης και κατά τις οχτώ η ώρα το βράδυ, αρχίζει και το άναμμα των φανών σε κάθε γειτονιά. Κάθε γειτονιά έχει την ορχήστρα της, τους μεζέδες της, τα κρασιά της, έχει ανά δύο τραγουδιστάδες που γνωρίζουν τα τραγούδια τα σατιρικά της Αποκριάς. Αυτοί τα λένε πρώτα τα λόγια και μετά ακολουθούν και οι άλλοι, οι οποίοι βρίσκονται στο χορό και πιάνοντας αγκαζέ ο ένας με τον άλλον συνεχίζουν γύρω – γύρω ακολουθώντας τον πρώτο τραγουδιστή. Ακούγοντας αυτόν μετά επαναλαμβάνουν οι ίδιοι τα λόγια του και ο κόσμος πηγαίνοντας απ’ τον έναν φανό στον άλλον, κερνιούνται, χορεύουνε και συνεχίζουν πιο πέρα σε άλλη γειτονιά πλαισιώνοντας τους τοπικούς του φανού. Σιγά – σιγά περνώντας η ώρα και κουρασμένος ο κόσμος, ξεθυμαίνει και ο φανός και περί της δώδεκα η ώρα το βράδυ σταματούνε και οι ορχήστρες. Βέβαια, στο φανό μερικοί κάθονται της γειτονιάς εκεί μέχρι το πρωί όχι, τραγουδώντας αλλά απλώς κουβεντιάζοντας και προετοιμάζοντας για την Καθαρά Δευτέρα το πρωί τα νηστίσιμα τα οποία φρόντισαν να αγοράσουν όταν ήταν ακόμα ανοιχτά τα μαγαζιά, χαλβά, λαγάνες, που είναι ένα τοπικό ψωμί που βγάζουν οι φούρνοι τη Δευτέρα με σουσάμι και κάνουν και φασολάδα νηστίσιμη χωρίς λάδι.

Περνώντας η ώρα, τώρα μιλάμε ξημερώματα το πρωί, αργότερα κατά τις δέκα η ώρα, πάλι από τη γειτονιά πλαισιώνει ο κόσμος το φανό, σερβίρονται φασολάδα, νηστίσιμα άλλα, χαλβάς, λαγάνα και άλλα τουρσιά και περί τις δύο η ώρα το μεσημέρι, ερχόταν η ορχήστρα σε κάθε φανό και συγκεντρώνονταν πάλι οι πρωτεργάτες του φανού, χορεύοντας και τραγουδώντας ξεκινάνε για να πάνε στο άλσος του Αγίου Δημητρίου, όπου εκεί στο άλσος συγκεντρώνονται όλοι οι φανοί, χορεύουνε, όλες οι ορχήστρες παίζουνε μαζί, κάθε μία στο φανό της βέβαια αλλά γίνεται ένας χαμός μουσικών και χορευτικών εκδηλώσεων. Εκεί δίνονται και τα κεράσματα των επισκεπτών. Κάθε φανός έχει και τα κεράσματα του, κερνάει τους επισκέπτες και συγκεντρώνοντας εκεί πηγαίνει και η επιτροπή του Δήμου των αποκριάτικων εκδηλώσεων, προηγουμένως θα είχαν ετοιμάσει και τους επαίνους, γράφοντας πρώτος, δεύτερος και τρίτος και απονέμοντας μετά εκεί στο χώρο του άλσους του Αγίου Δημητρίου, τους επαίνους σε κάθε φανό χωριστά. Τελειώνοντας και αυτή η εκδήλωση, κάθε φανός παίρνει το γυρισμό του για να πάει στη γειτονιά του με τους επαίνους και την ορχήστρα του και με τους μεταμφιεσμένους σε καρναβάλια τοπικούς άρχοντες του φανού. Πηγαίνοντας στον τόπο του φανού κάθε παρέα, κάθε γειτονιά, θα χορέψουν και θα τραγουδήσουν τα τελευταία τραγούδια και χορούς και μετά θα τελειώσουν οι εκδηλώσεις της

Αποκριάς της χρονιάς εκείνης, αρχίζοντας η μεγάλη νηστεία περιμένοντας το Πάσχα. Με αυτά τελειώνουν και οι αποκριάτικες εκδηλώσεις.

Ένα σατιρικό τραγούδι από τις Απόκριες της Κοζάνης με τίτλο:

Τα κορίτσια απ' την Κοζάνη

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κορίτσια απου'ν Κουζάν
Τα κορίτσια απου'ν Κουζάν
Είνι ψόφια για σιργιάν.

Τα κουρί μπρε, μπρε, μπρε
Τα κορίτσια απ' τ' Αλώνια
Τα κορίτσια απ' τ' Αλώνια
Είνι σαν τα χιλιδόνια.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κορίτσια απ' τ' Αϊ Δημήτρ
Τα κορίτσια απ' τ' Αϊ Δημήτρ
Έχουνε γουρνίσια μύτ'.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κορίτσια απ' τ' Αυλιώτ'
Τα κορίτσια απ' τ' Αυλιώτ'
Όλα μαύρα σαν του σ' κώτ'.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' ν' Αϊνάργουαρ'
Τα κουρίτσια απ' ν' Αϊνάργουαρ'
Όλα σαν γκαβά φανάρια.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τη Σκ' ρκα
Τα κουρίτσια απ' τη Σκ' ρκα
Θέλουν όλα μι τη φούρκα.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' Τζαμάρα
Τα κουρίτσια απ' Τζαμάρα
Έχουν όλα σιουρμαδάρα.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τη Κυραμαργιό
Τα κουρίτσια απ' τη Κυραμαργιό
Είσι όλα σαν του στ' χιό.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τα Μπουντανάθ' κα
Τα κουρίτσια απ' τα Μπουντανάθ' κα
Έχουν στήθια σαν τ' αλάφια.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε

Τα κουρίτσια απ' τη Γιτιά
Τα κουρίτσια απ' τη Γιτιά
Τα φουρούν όλα στραβά.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τα Μισκιάθκα
Τα κουρίτσια απ' τα Μισκιάθκα
Τα είδα μια φουρά κι σκιάθκα.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τα Κλαδιά
Τα κουρίτσια απ' τα Κλαδιά
Μας τρελαίνουν τα πιδιά.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' του Βαρόσ'
Τα κουρίτσια απ' του Βαρόσ'
Έχουν μέση σαν του γρόσ'.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' Μπηνιώ
Τα κουρίτσια απ' Μπηνιώ
Είνι σαν βασιλ'κό.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τ' Αϊ – Λια

Τα κουρίτσια απ' τ' Αϊ – Λια
Είσι σαν τριανταφυλλιά.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τις Λούνις
Τα κουρίτσια απ' τις Λούνις
Είσι σαν παχιές γουρούνις.

Τα κουρί, μπρε, μπρε, μπρε
Τα κουρίτσια απ' τς' Καρυές
Τα κουρίτσια απ' τς' Καρυές
Όλα ζγιάζν απ' τς' αλαφρές.

Γλωσσάριο:

Σιργιάν' – βόλτα

Γκαβά – χωρίς φως

Σ'κώτ' – συκώτι

Φούρκα – ξύλινη βέργα

Σιουρδαμάρα – κοζανίτικη τρέλα

Στ' χιό – στοιχειό, φάντασμα

Σκιάθκα – φοβήθηκα

Ζγιάζν – ζυγίζουν

Αλαφρές – άμυαλες

Αλώνια, Αϊ Δημήτρ, Αϊνάργουαρ, Αυλιώτ', Σκ' ρκα,

Τζαμάρα, Κυραμαργιό, Μπουντανάθ'κα, Γιτιά,

Μισκιάθκα, Κλαδιά, Βαρόσ', Μπηγιώ, Αϊ Λιά,
Λούνις, Καρυές – ονόματα γειτονιών της Κοζάνης.

2^η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

2^Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Στοιχεία αφηγητή:

Όνοματεπώνυμο: Κουντουρά - Χάτσου Αικατερίνη

Ημερομηνία Γέννησης: 10 Οκτωβρίου 1950

Τόπος Γεννήσεως: Κοζάνη

Τόπος Κατοικίας: Κοζάνη

Επάγγελμα: Οικιακά

Σπουδές: Απόφοιτος Λυκείου

Έναρξη αφήνησης

Φοιτήτρια: Καλησπέρα σας. Θα ήθελα να μου πείτε κάποια πράγματα για τον εαυτό σας αρχικά για να σας γνωρίσουμε καλύτερα.

Αφηνήτρια: Ευχαρίστως! Λέγομαι Κουντουρά Καίτη. Γεννήθηκα από γονείς Κοζανίτες, μεγάλωσα και μένω στην Κοζάνη. Τι θα ήθελες να μάθεις;

Φοιτήτρια: Οι γονείς σας που εργαζόταν; Ήταν από την Κοζάνη; Που ζούσατε ακριβώς;

Αφηνήτρια: Γεννήθηκα όπως σας είπα στην Κοζάνη. Ο πατέρας μου εργαζόταν στην Εφορία και η μητέρα μου νοικοκυρά στο σπίτι. Έχω δύο αδέρφια. Το άλλο θα ήθελες να μάθεις; Για τα παιδικά μου χρόνια;

Φοιτήτρια: Κάτι σχετικό με τα παιδικά σας χρόνια.

Αφηνήτρια: Πέρασα αξέχαστα παιδικά χρόνια. Βγαίνουμε εδώ όλα τα παιδιά εκεί της γειτονιάς. Πολλά παιχνίδια παίζαμε: το κουτσό, τους κλέφτες, τα ζουρμαλάκια, το φίτσο....κ.α

Φοιτήτρια: Για πες μας πως παιζόταν ο φίτσος;

Αφηνήτρια: Παίζαμε με λωρίδες, όπως τις ζώνες που χρησιμοποιούμε για τα παντελόνια. Δέναμε ένα σχοινί στην άκρη του πίσω απ τις πόρτες. Όταν κάποιος περνούσε τραβούσαμε το σκοινί και σερνόταν η ζώνη, οπότε νόμιζε κανείς ότι σερνόταν φίδι και τρόμαζε. Ή δέναμε στην άκρη του σκοινιού ένα νόμισμα. Όταν το έβλεπε κανείς έσκυβε

να τα πιάσει εμείς το τραβούσαμε και πάλι από την αρχή. Εμείς γελούσαμε διότι προσπαθούσαν να το πιάσουν και δεν τα κατάφερναν. Τι άλλο; Οι κλέφτες. Ενώναμε τον αντίχειρα με τον δείκτη για να σχηματιστεί μία τρύπα και από εκεί προσπαθούσαμε να περάσουμε το σάλιο. Όποιος το πετύχαινε γινόταν ο κλέφτης και όποιος όχι, ο χωροφύλακας. Ακολουθούσε το κυνηγητό – κλέφτες και αστυνομικοί – οι χωροφύλακες προσπαθούσαν να συλλάβουν τους κλέφτες και οι κλέφτες έτρεχαν για να τους ξεφύγουν. Ένα παιχνίδι που είχε ρίζες στους κλέφτες και αρματολούς του '21.

Κουρασμένοι από το παιχνίδι τρέχαμε στο σπίτι για το κολατσιό. Τρώγαμε για κολατσιό, ψωμί με χοντρή ζάχαρη – λίγο καφέ και νερό για να σταθεί η ζάχαρη στο ψωμί.

Άλλοτε πάλι καθόμασταν στους χωρατάδες - εκεί οι πιο ηλικιωμένες μας διηγούνταν ιστορίες για τα στοιχειά – φαντάσματα που έβγαιναν τη νύχτα τραβούσαν τα μαλλιά και τρομαγμένα έτρεχαν να στηθούν. Λέγαμε πολλές ιστορίες, φανταστικές και μη.

Φοιτήτρια: Κανένα παραδοσιακό έθιμο της Κοζάνης, ξέρετε;

Αφηνήτρια: Παραδοσιακά έθιμα υπάρχουν πολλά: **οι γάμοι** που διαρκούσαν δεκαπέντε ημέρες, «ο ενιάμερος», ένα πανηγύρι που κρατάει δύο – τρεις μέρες, κάτι παρόμοιο με την έκθεση της Θεσσαλονίκης. Οι

μικροπωλητές στήνουν πάγκους με παιχνίδια και διάφορα εμπορεύματα. Εκείνες τις ημέρες φτιάχνεται και ο νημεριώτικος χαλβάς - με νεσεστέ και αμύγδαλα τσιγαρίζεται σε κατσαρόλα και πιάνει πέτσα σε μεγάλα ταψιά (σκιά) και προσφέρεται σε κάθε κοζανίτικο σπίτι. Το έθιμο κρατάει μέχρι τις μέρες μας. Τι άλλο; Τους φανούς έχουμε....Οι φανοί ήταν ένα έθιμο που είναι και σήμερα. Ανάβουν μεγάλες φωτιές και μαζεύονται γύρω - γύρω όλος ο κόσμος και λεν τραγούδια παραδοσιακά, με άφθονο κρασί, με τα κιχιά τα παραδοσιακά της Κοζάνης. Είναι πίτες σε κουλούρα μεγάλες που μοιράζονται στους ξένους και σ' όλους αυτούς που συμμετέχουν και λεν διάφορα τραγούδια και χορεύουν γύρω - γύρω από τις φωτιές.

Φοιτήτρια: Μήπως ξέρετε κάποιο τραγούδι;

Αφηνήτρια: Ξέρω, αλλά αυτή τη στιγμή μου διαφεύγει. Είναι πάρα πολλά τα τραγούδια που τραγουδιούνται αυτές τις μέρες.

Φοιτήτρια: Στις γιορτές τι κάνετε;

Αφηνήτρια: Στις γιορτές εκείνα τα χρόνια που ήμουνα μικρή εγώ, θυμάμαι ότι πήγαινε πολύς κόσμος, όχι μόνο οι φίλοι. Το σπίτι ήταν ανοιχτό μέχρι αργά το βράδυ και περνούσαν, όλοι, διότι λίγο πολύ όλοι ήταν συγγενείς, είτε εξ αίματος, είτε εξ αγχιστείας, ερχόταν να πουν τα ' ' χρόνια πολλά ' ' στον εορτάζοντα και τους κερνούσαμε το λικέρ, το γλυκό, κρασί, μεζέ, κεφτέδες, τα γιαπράκια.....

Φοιτήτρια: Τι είναι τα γιαπράκια;

Αφηνήτρια: Τα γιαπράκια; Ντολμάδες από λάχανο τουρσί. Δηλαδή παίρνουμε το λάχανο και το βάζουμε στην αλμύρα από ένα μήνα πριν από τα Χριστούγεννα για να γίνει ξινό, το λάχανο. Εκεί είναι όλη η νοστιμιά στο φαγητό. Παραμονές των Χριστουγέννων το γεμίζουμε με κιμά, και τα τρώμε – καλή μας όρεξη – και όχι ένα αλλά πολλά. Η Κοζάνη φημίζεται για τα γιαπράκια. Είναι το παραδοσιακό φαγητό.

Φοιτήτρια: Πότε τρώγονται;

Αφηνήτρια: Την ημέρα των Χριστουγέννων. Θυμάμαι μάλιστα ότι τα τρώγαμε μετά την Εκκλησία. Πηγαίναμε τα ξημερώματα, μόλις κτυπούσε η καμπάνα, τέσσερις η ώρα το πρωί, γυρίζαμε οκτώμισι με εννιά, στρώναμε τραπέζι και τρώγαμε και όχι μεσημέρι όπως γίνεται τώρα. Αυτό θυμάμαι επειδή είχα και παππού – παπά και μόλις γυρίζαμε από την εκκλησία καθόμασταν στο τραπέζι και τρώγαμε. Αυτό το κρατάμε και σήμερα στην οικογένεια μας. Αυτά...

Φοιτήτρια: Θυμάστε κάποια πράγματα από την σχολική σας ζωή;

Αφηνήτρια: Από την σχολική μου ζωή, θυμάμαι τις εκδρομές όπως και σήμερα. Τότε στην δική μου ηλικία τα γυμνάσια ήταν τρία χρόνια. Όταν τελειώναμε το γυμνάσιο θεωρούμασταν απόφοιτοι. Για να πάμε στο Λύκειο δίναμε εξετάσεις. Όπως εξετάσεις δίναμε για να πάμε από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο.

Φοιτήτρια: Πήγατε στο Πανεπιστήμιο;

Αφηνήτρια: Όχι, όχι Πανεπιστήμιο δεν πήγα, αλλά τότε το Λύκειο που πήγα εγώ ήταν η λεγόμενη 'Εμπορική Σχολή'. Ισοδυναμούσε με το σημερινό Λύκειο. Διδασκόμασταν ένα μάθημα επί πλέον τα Λογιστικά - Οικονομικά, πράγμα που δεν γίνεται σήμερα.

Φοιτήτρια: Θα μας πείτε κάποια λόγια ή κάποια στοιχεία για την πόλη της Κοζάνης;

Αφηνήτρια: Μεγάλωσα εδώ μέσα στην πόλη της Κοζάνης. Η Κοζάνη ξεχωρίζει από το καμπαναριό. Αυτό είναι το σημείο αναφοράς.

Φοιτήτρια: Κάποια άλλα παραδοσιακά στοιχεία;

Αφηνήτρια: Παραδοσιακά στοιχεία είναι: οι φανοί και γενικά το καρναβάλι της Κοζάνης.

Φοιτήτρια: Υπάρχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά; Κάνετε κάποια ιδιαίτερα πράγματα;

Αφηνήτρια: Ντυνόμαστε και μαζευόμαστε σε ένα σημείο της πόλης και από εκεί ξεκινούσαμε συνήθως από το Κοβεντάρειο, που στεγαζόταν και η 'Πανδώρα της Κοζάνης' και από εκεί όλοι μαζί, πολλά γκρουπ (να τα πούμε ομαδικά καρναβάλια) και τριγυρνούσαμε σ' όλους τους μαχαλάδες (δηλ. τις γειτονιές). Περνούσαμε από τα σπίτια, μας κερνούσαν και γυρνούσαμε πάλι στο ίδιο μέρος απ' όπου ξεκινήσαμε....

Φοιτήτρια: Θέλετε να μας πείτε κάποια πράγματα για την οικογένεια σας την τωρινή;

Αφηνήτρια: Ναι, είμαι παντρεμένη, έχω άντρα κοζανίτη, κάνουμε τυρόπιτες, τα κιχιά που λέμε, τα ' ' παραδοσιακά κοζανίτικα κιχιά ' ' που τα μοιράζουμε ιδιαίτερα τις απόκριες μαζί με το κρασί στους δέκτες που έρχονται στη πόλη μας να δουν το καρναβάλι. Είναι η κουλουριασμένη πίτα ή ' ' κουλουριαστό ' '. Μοιράζουμε και κεφτέδες....και κάνουμε και τους ' ' κεφτέδες με ζμι... ' ' που λέμε, άλλο παραδοσιακό φαγητό.

Φοιτήτρια: Πως γίνονται οι κεφτέδες με ζμι;

Αφηνήτρια: τηγανίζουμε τους κεφτέδες, μετά κάνουμε το ζουμί με το αλεύρι που τσιγαρίζεται στο λάδι, και ρίχνουμε την σάλτσα και ρίχνουμε και τους κεφτέδες και βράζουν μαζί. Τους σερβίρουμε ζεστούς.

Φοιτήτρια: Πως σερβίρονται;

Αφηνήτρια: Ζεστοί, ζεστοί σερβίρονται....

Φοιτήτρια: Μπορείτε να μου πείτε κι άλλα;

Αφηνήτρια: Είπαμε. Να μην ξανάλεμε τα ίδια. Τα γιαπράκια, οι κεφτέδες με ζμι, οι πίτες. Εμείς παιδιά παίρναμε μια πετσέτα, τρίβαμε μέσα ψωμί (την ψίχα, όχι την κόρα) με τυρί. Στριφογυρίζαμε την πετσέτα, γινόταν μία μπάλα, την λέγαμε ' ' γκουγκόσα ' '. Μάλιστα. Θυμάμαι όποιος θα έκανε την καλύτερη γκουγκόσα το πιο σφιχτό, διότι γινόταν ένα σώμα το τυρί με το ψωμί.

Φοιτήτρια: Έχω ακούσει ότι έχετε κάποιο ιδιαίτερο ιδίωμα γλωσσικό;

Αφηνήτρια: Ναι, δηλαδή όταν μιλάμε, οι άλλοι δεν μας καταλαβαίνουν και αυτό οφείλεται στην αποβολή των διφθόγγων και των φωνηέντων. Δηλαδή να σου φέρω ένα παράδειγμα, η λέξη φυστύ γίνεται φστύ, δηλαδή φεύγει το υ ή η λέξη κουνώ γίνεται κνώ, φεύγει το ου ή το κεφτέδες με ζουμί γίνεται ' 'κεφτέδες με ζμί' '. Ακόμη έχουμε γλωσσικό ιδίωμα στα ονόματα όπως Λιόλιος είναι ο Γιώργος, Σανούκου είναι η Άννα, Μπουζίτσα είναι η Θεανώ, Κουκούλα είναι η Βασιλική. Επίσης και πολλά αντρικά ονόματα: Μήκας είναι ο Δημήτρης, Τζήκας είναι ο Ζησης, Κοκούλης είναι ο Νίκος κ.α.

Φοιτήτρια: Εσείς τι λέτε αυτή την γλώσσα;

Αφηνήτρια: Ναι, βέβαια, την μιλώ όταν είναι με κοζανίτες και μπορούν να μας καταλάβουν. Όταν βρίσκομαι αλλού μιλάω κανονικά διότι δεν καταλαβαίνουν. Αφού λένε ότι όταν ακούν τους Κοζανίτες να μιλούν απορούν και λένε: ' 'Τι γλώσσα μιλούν αυτοί, κινέζικη; ' ' δεν μπορούν να μας καταλάβουν.

Φοιτήτρια: Θέλετε τώρα να μας πείτε κάτι για το τέλος και να κλείσουμε...;

Αφηνήτρια: Τι να σας πω για το τέλος ότι εμείς εδώ στην Κοζάνη τα τηρούμε τα έθιμα μας γιατί μας αρέσουν. Είμαστε περήφανοι που είμαστε Κοζανίτες και ας μην μας καταλαβαίνουν οι άλλοι...αυτά...τι άλλο;

Φοιτήτρια: Ευχαριστώ πολύ.

Αφηνήτρια: Να 'στε καλά.

Γλωσσάριο:

φίτσος- παιδικό παιχνίδι

ενιάμερος- παραδοσιακό πανηγύρι

μαχαλάδες- γειτονιές

ζμί- ζουμί

γκουγκόσα- είδος κολατσιού

χωρατάδες- οι άνθρωποι της κάθε γειτονιάς που έλεγαν ιστορίες και αστεία

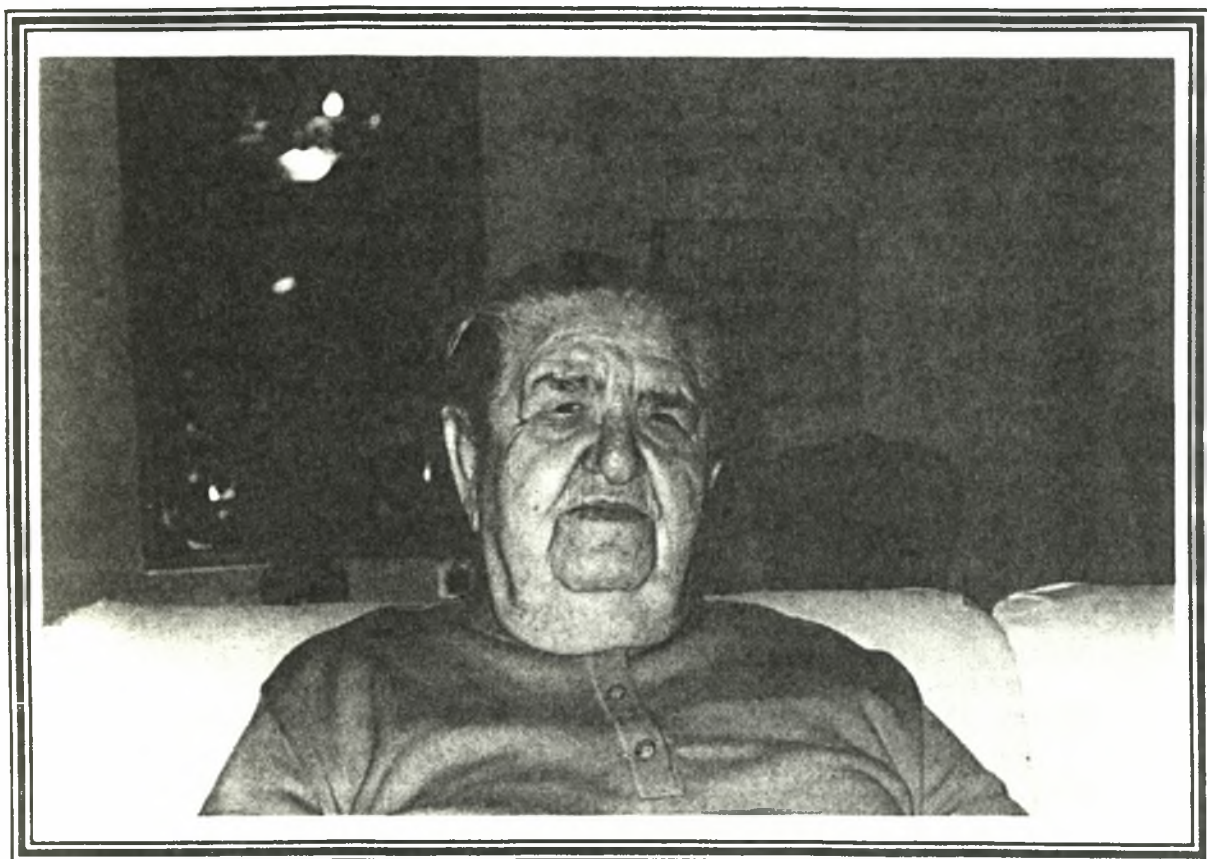
σκιά- μεγάλα ταψιά

κιχιά- παραδοσιακές Κοζανίτικες στριφτές πίτες

3^η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

3^Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Στοιχεία Αφηνητή:

Όνοματεπώνυμο: Ευθυμιάδου Ελένη

Ημερομηνία Γεννήσεως: 15 Ιουνίου 1922

Τόπος Γεννήσεως: Κοζάνη

Τόπος Κατοικίας: Κοζάνη

Επάγγελμα: Συνταξιούχος Μαγειρίσσα

Σπουδές: Τρεις τάξεις Δημοτικού

Έναρξη αφήγησης

Σ' ένα χωριό ζούσαν πολλοί κάτοικοι μέσα....κι όταν μάζευαν τα γεννήματα το καλοκαίρι....προς το φθινόπωρο...τα πουλούσαν κι έπρεπε να πάνε να φωνίσουνε τα ψώνια της χρονιάς. Σ' αυτό το χωριό, ήταν κάποιος που το έλεγαν Μήτρο και τη γυναίκα πάντα στα χωριά τ'ς λεν με τ' όνομα τ' αντρός, Μήτρος κι η Μήτραйна. Πήγαν, έδωσαν τα ψώνια, πήραν τα λεφτά, ' 'Θα πάμε να φωνίσουμε. Θα πάμε στου τρανού το χωριό' ' έλεγαν, ' 'στην Αθήνα' '. Πήγαν στην Αθήνα, γύριζαν όλα τα μαγαζιά, έβλεπαν τ'ς βιτρίνες. ' 'Τι' ναι τούτου, Μήτρος;' ', ' 'Τι' ναι κείνο, Μήτραйна;' ', ο ένας έλεγε του έναν, ο άλλος έλεγε τον άλλον, όπου δεν ήξεραν, έμπαιναν στα μαγαζιά και ρωτούσαν. Σ' ένα μαγαζί, σταθ' καν πουλλή ώρα, ήταν...πουλούσε παπούτσια κι εκεί στη βιτρίνα είχανε...ζγκουρμπαλάκια τα λέμε μεις, μικρά χαλίκια, στρόγγυλα. Στέκονται κει και τα κοιτάνε. Βγαίνει ο υπάλληλος, λέει ' 'Ορίστε, τι θέλετε;' ', ' 'Αυτά ειδώ τι είναι ρα παιδ μ';' '...' ' 'Αυτά; Αυτά είναι αυγά, που άμα τα κλωσσις' βγάζουν ελέφαντα.' '. ' 'Αασα' ' λέει, ' 'καλά είναι μαρ' Μήτραйна, να πάρουμε καμόσα, γιατί μεις βόδια δεν έχουμε, μας χράζονται στο χωριό.' ' ' 'Να πάρουμε, πόσο εχ'ν;' ' ' 'Τόσο' '. ' 'Βάλε μας καμιά δεκαριά...κι οτ' βγει' '. Τα πήραν, έφυγαν παν' στου σπιτ', ' 'Τώρα ποιος θα τα κλωσσήσει; Δεν τον ρωτσάμε ρε' ' λέει

''...Μήτρο;'' . ''Ναι, μαρ' Μήτραινα, καλά λες. Ε, για να' πε ''Να τα κλωσήσετε'' εμείς..''', λέει ''πρέπει να τα κλωσήσουμε. Θα κατς'ς 15 μέρες ισύ, 15 μέρες...5...ναι, 15 μέρες εσύ, 15 εγώ''. ''Μμμ, καλά είναι, για να μπορούμε να κάνουμε και τς δ'λειες''. Ε...έκατσεν η γυναίκα πρώτα, τα πλάκωσεν 15 μέρες, έβανεν ο Μήτρος το χέρι, ξαναέβανεν...δεν έβλεπε τίποτα. Ξαναέβανε, τίποτα, πλάκα. Ε, σκώθκιν η Μήτραινα, έκατσεν ο Μήτρος , έκατσεν κι αυτός καμιά βδομάδα, βαν' η Μήτραινα το χερ' ''Ασα'' λέει και τσακώνει'ν προβοσκίδα, ''Ασα, Μήτρο'' λέει ''βγήκαν, βγήκαν'' λέει ''τα έχουμε τώρα'' λέει ''βουβάλια να...ελέφαντα να οργώνουμε τα χωράφια και σκώθκεν και τσακώνειν του Μήτρου τν' παλιά. (γέλια) – Κι ο Μήτρος δεν το κατάλαβε; - Εμ, το κατάλαβαν; Ήταν ντιπ ντομπρ' τότε...αρνιά του Θεού – Ωραίο!

Γλωσσάριο:

Γεννήματα – αγροτικά προϊόντα

Ζγκουρμπαλάκια – μικρά χαλίκια

Καμόσα – αρκετά

Ντομπρ' – ντόμπος

4^Η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

4^Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Στοιχεία αφηγητή:

Όνοματεπώνυμο: Ευθυμιάδη – Γκουραμάνη Περσεφόνη

Ημερομηνία Γέννησης: 9 Οκτωβρίου 1952

Τόπος Γεννήσεως: Χορτιάτης – Θεσσαλονίκη

Τόπος Κατοικίας: Κοζάνη

Επάγγελμα: Συνταξιούχος Εθνικής Τραπέζης.

Σπουδές: Απόφοιτος Οικονομικού Τμήματος της Νομικής Σχολής Θεσσαλονίκης.

Έναρξη αφήγησης

Καλησπέρα σας. Είμαι η κυρία Περσεφόνη Γκουραμάνη – Ευθυμιάδη. Δεν είμαι Κοζανίτισσα αλλά επειδή μένω πάρα πολλά χρόνια στην Κοζάνη, γύρω στα είκοσι επτά χρόνια, έχω μπει μέσα στο πνεύμα και στη ζωή της Κοζάνης και έχω μάθει πολλά από την παράδοση τους, από τον τρόπο της ζωής τους, από τον τρόπο που μιλάνε, από τις συμπεριφορές τους, τα έθιμα τους, τα ήθη τους και γενικά είμαι μέσα και έχω κι εγώ εγκλιματιστεί μέσα στη δική τους ζωή.

Αν και γεννήθηκα στο Χορτιάτη Θεσσαλονίκης παρόλα αυτά η Κοζάνη έχει γίνει δεύτερη πατρίδα μου. Την αγαπώ γιατί μέσα σ' αυτήν πόλη έχω παντρευτεί, έχω φτιάξει τη δική μου οικογένεια και έτσι είναι λογικό να τη θεωρώ δεύτερη πατρίδα μου. Ναι, ειλικρινά εγώ σαν πόλη την αγαπώ. Μπορεί να μην είναι η πιο όμορφη πόλη της Ελλάδος και μπορώ να πω ότι υπάρχουν ομορφότερα μέρη από την Κοζάνη, αλλά ωστόσο εγώ έχω ζήσει μέσα σ' αυτή την πόλη, έχω κι εγώ μεγαλώσει μέσα σ' αυτήν την πόλη και γι' αυτό την έχω αγαπήσει. Κυρίως όμως θα πω αυτό που πραγματικά νιώθω ότι έχω αγαπήσει τους ανθρώπους της. για μένα είναι άνθρωποι προσιτοί, φιλόξενοι, με κάποιες ιδιαιτερότητες. Μέσα σ' αυτούς είναι και ο ίδιος ο άνδρας μου και έτσι τους έχω αποδεχτεί και τους αγάπησα.

Κυρίως θα αναφερθώ στα ήθη και στα έθιμα, τα οποία πάρα πολλά είναι εδώ που τα κρατούνε πιστά οι Κοζανίτες. Είναι τοπικιστές, πάρα πολύ τοπικιστές και αυτό σημαίνει ότι μεταδίδουν και την προφορά τους και τα ήθη και τα έθιμα τους στους ξένους, οι οποίοι αναγκάζονται να μπουν στο δικό τους ρυθμό ζωής, στις δικές τους συνήθειες. Δεν δέχονται τις συνήθειες των άλλων και ξενόφερτα, όπως λένε ήθη και έθιμα. Κρατούν τα δικά τους πιστά. Τώρα έχω κι ένα τρακ βέβαια, γι' αυτό, αλλά πιστεύω να τα καταφέρω και να σας βάλω μέσα στο κλίμα της παράδοσης τους όσο το δυνατόν καλύτερα. Εγώ συγκεκριμένα θα ήθελα να αναφερθώ σ' ένα έθιμο θρησκευτικό γιατί είναι φημισμένη η πίστη τους και η θρησκευτικότητα τους. Πραγματικά, είναι άνθρωποι πιστοί και έχει αποδειχθεί κατά τη δική μου γνώμη η πίστη τους στο θεό. Αναφερόμενη στον τελευταίο σεισμό, που έγινε το 1995 που παρόλο που ήτανε γύρω στα επτά Ρίχτερ, η πόλη της Κοζάνης κρατήθηκε και όλοι οι Κοζανίτες πιστεύουν ότι αυτό μάλλον ήταν ένα θαύμα μεγάλο που όπως λένε κι οι ίδιοι ' ' μύτη δεν έτρεξε ' ' δηλαδή δεν χύθηκε αίμα, δεν είχαμε θύματα παρόλο που είχαμε πάρα πολλές καταστροφές μέσα στην ίδια την πόλη. Έτσι αναφερόμενη σ' αυτή την θρησκευτικότητα των Κοζανιτών θα είναι η παρακάτω αφήγηση μου. Αναφέρομαι σε μία συγκεκριμένη

θρησκευτική τελετή, αν μπορούσε κανείς να την πει, η οποία τελείται κάθε χρόνο στην πόλη της Κοζάνης.

Πάνω στο Ζιδάνι στο βουνό, υπάρχει ένα μοναστήρι, το μοναστήρι του Ζιδανίου ή Ζδανιού όπως λέγεται. Εκεί πάνω είναι εργοστάσιο παραγωγής αμιάντου. Υπάρχει μοναστήρι, όπως προανέφερα, όπου φυλάσσεται η εικόνα, η Παναγία η Ζιδανιώτισσα. Η Παναγία αυτή έχει κάνει αρκετά θαύματα, και κάπως λένε οι Κοζανίτες, έχει σώσει πολλούς στρατιώτες από σφαίρα, η οποία αντί να χτυπήσει τους φαντάρους μας, χτύπησε επάνω της και την άφησε βέβαια σημάδι. Από τότε την τιμούν ιδιαίτερα και γίνεται μια λιτανεία της ίδιας της εικόνας για προστασία της πόλης της Κοζάνης. Έτσι συγκεκριμένα η εικόνα αυτή ξεκινάει την Κυριακή του Θωμά με μεγάλη συνοδεία από πιστούς και τους ιερείς όλους της πόλης, τον Μητροπολίτη Κοζάνης και όλα τα ιερά, μεγάλη δηλαδή πανηγύρι γίνεται. Ξεκινάει απ' το μοναστήρι και την Κυριακή του Θωμά έρχεται στο Μητροπολιτικό Ναό της πόλης, τον άγιο Νικόλαο. Εκεί αφού γίνονται οι Θείες Λειτουργίες και οι παρακλήσεις στο Ναό, κάθεται τρεις μήνες, κάθεται τρεις μήνες στον Άγιο Νικόλαο. Από κει υπάρχει προγραμματισμένη περιφορά της εικόνας σε τέσσερις άλλους ναούς μεγάλους της πόλης όπου παραμένει γύρω στις δέκα μέρες σε κάθε Ναό ώσπου να κλείσει ο κύκλος. Καθημερινά στην εκκλησία όπου φιλοξενεί την εικόνα της Παναγίας, τελούνται λειτουργίες,

τα πρωινά κανονικές λειτουργίες όπου οι πιστοί, οι οποίοι είναι πολλοί σε καθημερινή βάση, νηστεύουν και κοινωνούν γιατί έχουν τάμα στην Παναγία. Τα δε απογεύματα τελούνται παρακλήσεις με μεγάλη κατάνυξη. Ο κόσμος πηγαίνει γιατί νιώθει έντονα την Παναγία και την προστασία της ενώ αργότερα κατά τις εννέα η ώρα το βράδυ τελούνται αγρυπνίες για να ξενυχτήσουν, όπως λέγεται, την Παναγία. Έτσι αυτό συνεχίζεται σε κάθε εκκλησία όπου φιλοξενείται η Παναγία. Περνώντας το καλοκαίρι, φτάνουμε στο Σεπτέμβρη, όπου τελικά η εικόνα καταλήγει στον Ιερό Ναό Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης, μεγάλη ενορία της πόλης και είναι ο τελευταίος της σταθμός. Στις 14 Σεπτεμβρίου, ημέρα της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού, φεύγει από την εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου η εικόνα συνοδευόμενη από τις αρχές της πόλης, νομάρχη, δημάρχους, τους μητροπολίτες και όλους τους ιερείς της πόλης, τον ιερό κλήρο, από τα άγια και καθ' οδόν πηγαίνει, συνοδεύεται για το μοναστήρι όπου εκεί πλέον θα παραμείνει όλο το χειμώνα και θα επανέρθει πάλι την επόμενη χρονιά, την Κυριακή του Θωμά, όπως έχω πει και νωρίτερα. Αυτό είναι ένα έθιμο θρησκευτικό, το οποίο δεν έχω ξαναδεί σε άλλη πόλη, εγώ σαν μη Κοζανίτισσα. Τώρα βέβαια υπάρχουν και πάρα πολλά άλλα έθιμα, τα οποία υπάρχουν στην Κοζάνη και όπως έχω πει τηρούνται

πιστά σ' αυτή την πόλη. Σε μια άλλη αναφορά μου, θα αναφερθώ σε άλλα, εάν χρειαστεί.

Τώρα όμως θ' αλλάξω θέμα. Θα σας πω ένα ανέκδοτο, το οποίο είναι εντελώς καινούριο αλλά στη γλώσσα και στη διάλεκτο των Κοζανιτών, οι οποίοι πραγματικά δέχονται την ιδιοματικότητα και τους ιδιοματισμούς της γλώσσας τους και όπου και αν πάνε δεν ντρέπονται γι' αυτό τον ιδιοματισμό τους, τη μιλούνε και προσπαθούν να τη μεταδώσουν, το χιούμορ και τα μπέντια και τα αστεία τους όλα να τα ακούσουν και οι ξένοι και αυτό φυσικά, όπως λένε και επώνυμοι και Κοζανίτες λογοτέχνες έχει διαδοθεί και σ' όλο τον κόσμο, οι ανά τον κόσμο Κοζανίτες μιλούν την γλώσσα τους και μ' όλους τους ιδιοματισμούς της. Έτσι και εγώ θα σας πω ένα ανέκδοτο ενός κοζανίτη που αφορά ένα γεγονός και την καθημερινότητα μας τη σημερινή. Θα αναφερθώ σε μία συνήθεια του σημερινού Έλληνα να πηγαίνει διακοπές με την οικογένεια του.

Έτσι ο Κοζανίτης με τη γυναίκα του, την Κατίγκω, ο κυρ - Γιάννης συζητούσαν για τις διακοπές τις καλοκαιρινές. Και του λέει η γυναίκα του, η Κατίγκω: ' ' Τι θα γίνει Γιάννη μου, δεν θα πάμε εμείς καθόλου διακοπές φέτος; ' '

- ' ' Πως Κατίγκω, που θέλεις να σε πάω εγώ; ' '

- ' ' Ε, ξέρω γω όλοι πηγαίνουν στη Σαντορίνη, βρε Γιάννη μου. ' '
- ' ' Ε, θα σε πάω και εγώ στη Σαντορίνη, αφού σ' αρεσ' εκεί, θα πάμε με τον Λόγα, (Λόγας είναι το γνωστό πρακτορείο, ταξιδιωτικό της Κοζάνης), ε θα σε πάω και Κατίγκω μου με τον Λόγα επτά μέρες στη Σαντορίνη, να δεις και συ λίγο θάλασσα. Έτσι η

Κατίγκω ετοιμάστηκε, πήραμε και τ' βαλίτσες μας, πήγαμε στο λεωφορείο και πήραμε το δρόμο, το ταξίδι για τη Σαντορίνη.

Ε, με τα λίγα με τα πολλά, φτάσαμε, με το πλοίο πήγαμε, αφού Πήραμε και όλα τα σχετικά τα μπαγάζια μας. Φτάσαμε κάποτε σ' αυτό το νησί, το φημισμένο που πηγαίνουν όλοι τα ακλοκαίρια, να λιαστούμε και μεις. Όταν φτάσαμε, ξέχασα να σας πω, μας πήγε απευθείας στου ξενοδοχείου με το λεωφορείο του. Φτάσαμε εκεί στο ξενοδοχείο, είπα και γω να ξαποστάσω, βγήκα λίγο έξω, βλέπω κάποιες καρέκλες άσπρες, από τους γύφτους φαίνεται τις πήραν αυτές τις καρέκλες, ε, πήγα και γω να ξαποστάσω απ' το ταξίδ' γιατί λίγο ντραλίσ' κα απ' αυτό το πλοίο. Εκεί που καθόμουν, έρχεται ένας νεαρός: ' ' σας παρακαλώ κύριε, θα ήθελα να με πληρώσετε ' '.

- ' ' Τι μπρε, τι να σε πληρώσω; ' '
- ' ' Για τις καρέκλες που καθίσατε ' '.

- ' ' Για ποιες βρε καρέκλες, γι' αυτές απ' το γύφτο; ' '
- ' ' Ναι, κύριε, εδώ χρεώνονται, λέει το παλικάρι, εδώ χρεώνονται πέντε ευρώ ' ' .
- ' ' Τι μπρε, πέντε ευρώ γι' αυτές τ' καρέκλες; Αμ δε σε δίνω εγώ θα πάω μέσα ' ' .

Εγώ δεν ήξερα ότι εκεί στ' Σαντορίνη χρεώνουν και τ' καρέκλες απ' τους γύφτους. Τέλος πάντων τι να κάνω, πλήρωσα ο άνθρωπος.

Κάτσαμε, ωραίο το ξενοδοχείο στ' Σαντορίνη, είδαμε και το ηλιοβασίλεμα, το ονομαστό της Σαντορίνης, καθήσαμε το βράδυ, πήραμε τα πρωινά, πήγαμε το πρώτο πρωινό στην παραλία. Εκεί ξεντύθηκε η Κατίγκω ωραία, πήραμε και τους κεφτέδες στο, στο, πως το λεν' αυτό, μέσα τα είχε, τους είχε φτιάξει η Κατίγκω. Η Κατίγκω τους είχε φτιάξει και τους έβαλε μέσ' το τάπερ στ' κεφτέδες, εμείς τα' ρωμε κεφτέδες με σζμι, είναι ένα παραδοσιακό φαγητό της Κοζάνης. Λοιπόν, καθίσαμε στην ακρογιαλιά, εκεί στην θάλασσα κοντά, να βρέξουμε τα πόδια μας, γιατί δεν ξέραμε κι από μπάνιο. Δεν προλάβουμε να καθίσουμε, ακούω την Κατίγκω να φωνάζει: ' ' Βοήθεια, βοήθεια ' ' . ' ' Βρε Κατίγκω, τι έπαθες, τι έπαθες; ' ' ' ' Τι να πάθω Γιάννη μου. Κάτι με τσίμπησε ' ' .

Δεν πρόλαβε η Κατίγκω και την τσίμπησε ένα μαϊμούνι στου κουλί, μια τσούχτρα μάλλον, απ' ότι καταλάβαμε. Δεν προλάβουμε, άρον άρον η τσούχτρα, πρίστηκε αυτό το

μέρος, ο μηρός της Κατίγκω οπότε αναγκαστικά άρον άρον φύγαμε απ' τη Σαντορίνη και γυρίσαμε στην Κοζάνη.

Όλη την βδομάδα που γυρίσαμε η Κατίγκω ήταν κλεισμένη μεσ' το σπίτι. Έ, πέρασε η βδομάδα λέω: ' ' Βρε Κατίγκω μου, γιατί είσαι κλεισμένη μεσ' το σπίτι; ' '

' ' Αχ, Γιάννη μου, δεν ξέρεις ' '

' ' Ε, τι; ' '

' ' Θα στα πω άλλη μέρα ' '

Μετά τις επτά ημέρες, την όγδοη μέρα, βλέπω την Κατίγκω, βγήκε στο μπαλκόνι και άρχισε να τινάζει τα σεντόνια. Και την ακούω μιλούσε με την απέναντι τη γειτόνισσα. Και κάθισα κι εγώ να αφουγκραστώ τι λέει τελικά η Κατίγκω.

' ' Ω, γεια σου, γεια σου Μαρία, τι κάνεις; ' '

' ' Μια χαρά. Εσύ; Πως περάσατε στην Σαντορίνη; ' '

' ' Αχ, Μαρία μου, τι να σου πω. Πολύ ωραία, πολύ ωραία. Οχτώ μέρες κοσμοπολίτικα στη Σαντορίνη με τις σεσλόν μας, με τη θάλασσα, είδαμε και το ηλιοβασίλεμα της Σαντορίνης, περπατήσαμε και στα σοκάκια τα πλακόστρωτα, πήγαμε και στα καφενεδάκια, πήγαμε και στα τσιπουράδικα, φάγαμε και τα ψάρια μας, να κάτι ψάρια φάγαμε εκεί στη Σαντορίνη. Ω, τι να σου πω, ήταν φέτος αυτές οι διακοπές, αυτό το καλοκαίρι, θα μου μείνει αξέχαστο.

‘ ‘Α, μπράβο, Κατίνα, μπράβο, άντε και του χρόνου με υγεία, και του χρόνου, καλό χειμώνα. ‘ ‘

Μπαίνει μέσα η Κατίγκω.

‘ ‘Τι λες βρε Κατίγκω; ‘ ‘

‘ ‘Έ, τι να την πω, ότι γυρίσαμε άρον άρον απ’ τη Σαντορίνη τη δεύτερη μέρα. Δεν ήταν δυνατόν εγώ να μην περάσω διακοπές στη Σαντορίνη. Τι θα’ λεγα στην γειτόνισσα, ότι γυρίσαμε την άλλη μέρα άρον άρον γιατί με τσίμπησε εμένα η τσούχτρα στον ποπό.

Έτσι, μάλλον περίπου τελείωσε το ανέκδοτο αυτό του Κυρίου Γιάννη και της γυναίκας του και οι διακοπές τους έληξαν άδοξα στην Σαντορίνη.

Θα’ θελα να κλείσω προς το παρόν μ’ αυτά. Μόλις μάθω νεότερα ανέκδοτα, θα σας τα πω.

Γλωσσάριο:

Ντραλίστ’ κα- ζαλίστηκα

Σζμι – ζουμί

5^η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

5^Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣτοιχεία αφηγητή:

Όνοματεπώνυμο: Φουντουκά-Γιαχνικά Νίκη

Ημερομηνία Γεννήσεως: 18 Ιουνίου 1928

Τόπος Γεννήσεως: Κοζάνη

Τόπος Κατοικίας: Πειραιάς

Επάγγελμα: Συνταξιούχος

Σπουδές: Απόφοιτος Δημοτικού

Έναρξη αφήνησης

Καλησπέρα σας σε όποιον απευθύνομαι. Εγώ είμαι καλά και εύχομαι να'στε και εσείς καλά. Είμαι Μακεδόνα, είμαι βέρα Κοζανιώτ'σα και το καύχομαι. Μ'αρέσει πολύ η Κοζάνη παρόλο που ζω τώρα τελευταία, γιατί ήταν ο γάμος εκεί, στον Πειραιά, εγώ νοσταλγώ και επιμένω να ζω στην Κοζάνη. Έχουμε τόσα καλά εθίματα, έχει τόσα καλά εθίματα η Κοζάνη, συγγνώμη, που τα υπηρετούμε πάρα πολύ πιστά. Πιαλούμε παντού γι'αυτό μας λεν και σιούρδοι. Αλλά είμαστε και πολλοί έξυπνοι και πολλοί φιλόξενοι και πολλοί καλοί. Έχουμε αυτά τα εθίματα που μας χαρίζουνε χαρά. Περιμένουμε κάθε χρόνο πότε θα'ρθει το κάθε έθιμο, το κάθε πανηγύρι, ας πούμε αυτό που θα μας συγκεντρώσει όλους μαζί.

Λοιπόν, έχουμε στις εκκλησίες, που επίσης οι άνθρωποι εδώ είμαστε πολλοί θρήσκοι. Αν εσωτερικά δεν ξέρω προσπαθούμε, εξωτερικά το δείχνουμε πάρα πολύ. Αν όλα αυτά τα θυμόμουνα, όλα από τα παλιά, δεν θα έφτανε μια μέρα να σας τα διηγηθώ, τη ζωή μου. Να πω και το ποια είμαι.

Είμαι του Γιαχνίκα, του Κωτζ Γιαχνίκα, όποιοι τα'ακούσουν θα καταλάβουνε. Ήμασταν μεγάλη οικογένεια. Ζούσαμε, ήμασταν φτωχοί αλλά ζούσαμε πλούσια. Θα μου πεις γιατί.

;εγώ τώρα λέγομαι Νίκη Φουντουκά αλλά το πήρα από έναν πολίτη σύζυγο, θησαυρό αλλά δυστυχώς πρόσφατα τον έχασα. Λυπάμαι πάρα πολύ γι' αυτό γιατί ήταν σκέτος θησαυρός.

Λοιπόν, μεγαλώσαμε όπως σας είπα φτωχά, ήμασταν φτωχοί αλλά μεγαλώσαμε πλούσια. Θα πεις γιατί. Εμείς τότες δεν είχαμε να φάμε, δεν μας ένοιαζε αν δεν τρώγαμε μερέντα και αν δεν πηγαίναμε στα Γκουντά και αν δεν πηγαίναμε εδώ και εκεί. Αν φάμε φιλίτσα, βούτυρο γουρουνιού, συγνώμη, τη λίγδα τη λέγαμε λίγδα, τη βάζαμε και τη φωτιά να μπορζαλ' στεί λίγο και τρώγαμε και δεν χορταίναμε νερό και ήμασταν απόλυτα ευχαριστημένοι. Και τα κάστανα όταν τα' βραζε η μάνα μου τα μοίραζε, πέντε συ, πέντε συ, πέντε συ γιατί δεν σύμφερνε, ήμασταν πολλά και ο ένας κοιτούσε να' ταν δυνατό να το καταπιεί ζωντανό για να επωφεληθεί. Θυμάμαι μια μέρα η αδελφή μου επειδή δεν έτρωγα ψωμί, με δίνει μία σπρωξιά και βγαίνω πέρα από τη τζαμαρία. Γιατί; Γιατί αυτή δεν τρώει ψωμί και τρώει όλου κεφτέδες. Αμ δε γίνεται αυτό. Οι κεφτέδες φτουρούν, το ψωμί θέλει μουτσα' λσμα πρέπει να το μασήσ'ς που λένε για να το καταλάβεις. Τι να σας πω ένα άλλο.

Στις εκκλησίες; Έχω ένα μοναστήρι που το ποθώ πολύ επίσης στην Αγία Παρασκευή, δώ σ' ένα χωριό, όταν έρχομαι από κάτω απ' τον Πειραιά, πρώτα αυτό

επισκέπτομαι. Μια Αγία Παρασκευή που τη σέβομαι και λαχταρώ, την ποθώ, την πιστεύω ακράδαντα.

Επίσης θα σας πω λίγα λόγια για την Ζάμπουρντα, όσα ξέρω. Βέβαια, ήξερα πάρα πολλά, σκέφτηκα αρκετά, υπήρξαν και κάτι γεγονότα εκεί, βάφτισε και όλα εκεί που πήγανε για ευλάβεια, μια κυρία με τους γονείς της αυτά, ένα έκτακτο άσχημο περιστατικό, πήγε για θαύμα και αγία για τάμα και όμως έγινε καλά. Είχε και ένα μωρό και της το βάφτισα εγώ και τελικά θυμάμαι λίγα πράγματα. Η Κοζάνη πηγαίνει δύο φορές το χρόνο, μία φορά στου Αγίου Νικάνορα και άλλη μία φορά τον Αύγουστο. Έτσι, όπως πάμε και εμείς, επάνω είναι στην Κορυφή, πολλοί το ξέρουν αυτό, το μοναστήρι, το οποίο είναι άβατο για τις γυναίκες, λέει αν ανεβαίνουνε τρέμει. Τώρα αυτό το τρέμει; Εμείς δεν ανεβήκαμε. Κάναμε το γύρο πίσω απ' το μοναστήρι και είναι ένας όχτος λίγο, θέλει να πιάνει ο ένας τον άλλον για να μην έχει πάνε έλα, μονόδρομος είναι, οπότε, 'χει και ένα καντηλάκι, το οποίο πάμε από κάτω, περνάει του Αλιάκμονου, ο ποταμός του Αλιακμόνου και ένα καντήλι, το οποίο αυτό δεν το ανάβει κανείς και ποτές δεν κοιμάται, ποτές δεν είναι σβηστό. Τι άλλο να σου πω; Να σου απ' τις παιδικές κδρομές, πως τρέχαμε και πως στις εκδρομές και τώρα πάνε εκδρομές με πισίνες, με δεξιά, μ' αριστερά χτυπάνε παλαμάκια να τους φέρουνε απ' το εστιατόριο να φάνε. Εμείς όταν πηγαίναμε η παρέα εκδρομή από μία βδομάδα, δεκαπέντε μέρες, μαζώναμε

από τίποτα. Πηγαίναμι στο μπακάλη, έριχνα ούτε από ένα κουτί σαρδέλα γιατί θα πηγαίναμε εκδρομή. Και το ευχαριστιόμασταν μια χαρά. Δεν πηγαίναμε ούτε να φάμε, ούτε να κοιμ'θούμε. Είχαμε και τα' κουβέρτες μας κι ούτε τριών αστέρων ξενοδοχεία. Κι ούτε..... και να σας πω μια φορά κοιμηθήκαμε σ' ένα καράβι και μας βάλανε στα κρεβάτια που είναι το ένα πάνω στ' άλλο. Κι εγώ κι η φιλενάδα μου, μέσα στον ύπνο κρέμασε το πόδι κί'ρθε σε μένα και λέω: ' 'Ωχ, ξύπνησε ο Άγιος Αγίανς ο Ρώσσος' '. Πράγματα, εκδρομές με περιπέτειες, να θυμάστε κάτι, όχι όλο ευκολίες. Εμείς περάσαμε δύσκολα αλλά ήμασταν ευχαριστημένοι. Δεν είχαν άλλα περισσότερα και αν είχανε δεν περνούσανε καλύτερα. Και φτωχοί και πλούσιοι το ίδιο. Είχαν μόνο αμπλαγάδες, σπίτια. Αυτά δεν σε δίνουν χαρά. Αυτά που είχαμε τα βασικά, ετρώγαμε απ' όλα. Εστριβάμε και λίγο, έκανα με μουκουσιά και εκάναμε τυρί με ζεστό ψωμί, το σφίγγαμε στην άκρη απ' τον ποδόγυρο και γινόταν σαν καλούπι και τα' τρωγάμε σαν να ήταν κοκορέτσι. Περάσαμε πάρα πολύ καλά. Ο δε Άγιος Νικανόρας με μένει αλησμόνητος. Πήγαμε πολλές φορές και ένα περιστατικό. Καθόταν μία έτσι λίγο άσεμνα. Και η άλλη λέει: ' ' Προσοχή είναι καλόγερος απέναντι' '. Ακούει ο καλόγερος και λέει: ' ' Ε, δεν πειράζ' υγεία και καλή καρδιά' '. Τον καημένο, τι να κάνει κι αυτός καλόγερος ήταν. Ήθελε κι αυτός να δει τίποτα. Τι άλλο να σου πω. Άμα κάνω αρχή και πω τα παιδικά μου.... Πήραμε μια φορά

με μία φίλη μου, θέλω να το πω γιατί όταν μεγαλώνει ο άνθρωπος και όταν λέει μεγάλη, έχω τα εβδομήντα, τα ήντα, τ'άχω περάσει. Από κει και πέρα άσ' τα μη τα μαρτυρήσουμε τώρα τα υπόλοιπα. Δεν θυμάμαι και πολλά. Μια φιλενάδα μου κρατούσαμε ένα κουτί καλαμαράκια και με τραβάει μια φορά. Λέω: ' 'Τι με τραβάς;'. ' 'Μη σε πατήσει κανένα αυτοκίνητο και κρατάς τα καλαμαράκια στα χέρια. Άμα δεν είχες τα καλαμαράκια, ε κορμός και βοδιμός.' ' ' Λοιπόν, δεν ξέρω, να σας πω κι ένα ανέκδοτο, ίσως μου έρθουν αλλά, έχω πάρα πάρα πολλά να πω. Αλλά τώρα λίγο τραγαρισμένη, λίγο υπάρχει κι ένα πρόβλημα, λίγο ο νους λιγόστεψε και έτσι αυτά μου έρχονται στο νου μου όταν κάθομαι μόνη μου εκεί στη γωνιά ή μπαλώνω ή κάνω, όλα μ' έρχονται. Αλλά τώρα φυσικό είναι να καμιά φορά όταν θέλουμε να τα πούμε, δεν μας έρχονται στο νου. Συγχωρέστε μου γι' αυτό. Και θα σου πω ένα ανέκδοτο που έγινε πραγματικά στο σπίτι μου.

Εγώ κάθομαι συγκεκριμένα στον Άγιο Κωνσταντίνο. Όπως σας είπα είμαι του Κωντζ – Γιαχνίκα. Έχει και κείνος μια παράδοση και του παππού μου έχουμε είδηση, διεύθυνση, γιατί ήταν πολεμιστής ο παπούς του και ο πατέρας μου στους Καρνάβαλους, έχει κι αυτός μια ιστορία. Το δε ανέκδοτο είναι τόσο φυσικό, τόσο αληθινό, είναι που συνέβη μέσα στο σπίτι μου.

Μια μέρα η μάνα μου η καημένη, θεός χωρέστηνα, δεν ζουν οι γονείς μου. Ήμασαν έξι παιδιά, τέσσερα

κορίτσια, δύο αγόρια. Χάσαμε τον πρώτο μας αδερφό, χάσαμε την πρώτη μας αδερφή, χάσαμε τους γονείς μας και τώρα είμαστε οι υπόλοιποι, ζωή να έχουμε κι εμείς κι όλος ο κόσμος. Λοιπόν, αφού η μητέρα μου ήτανε τυφλή, η καημένη, χτυπάει την πόρτα ένας χωροφύλακας. ' ' Σας παρακαλώ, εδώ κάθεται ο Νικόλαος ο Γιαχνίκας; ' ' ' ' Ναι, έλα παιδί μου επάνω..(ήτανε χειμώνας) Έλα, τι θέλεις; ' ' ήρθε επάνω, σεύκε μεσό τη μισιά κι έκατσε στο ντιβάνι για να γράψει. Λέω τι να γράψει. Εν τω μεταξύ η μάνα μ' η καημένη λέει: ' ' Ποιος είναι; ' ' ' ' Ε, κάτσε μαρ μάνα. Θα τον πάρω τα στοιχεία και μετά θα με πει ο άνθρωπος τι θέλει; Κάτσε τώρα να με πει τι θέλει και να σου πω ποιος είναι ' ' .

Λέει: ' ' Να' ρθει ο Νικόλαος στο τμήμα να αλλάξει το απολυτήριο και να το κάνει πράσινο ' ' . Σηκώθ' κε ο άνθρωπος, έφυγε. Η μάνα μ' το κατάλαβε αλλιώς. ' ' Αχ, θυγατέρα. Να πάμε και να ζήσουμε σ' ένα β' νο. Ούτε εφορία, ούτε νερά, ούτε φώτα, ούτε τίποτα. Αυτό θα πέσει να μας πλακώσει και θέλει ομπρέλα όταν πάμε να κατουράμε, το θέλουν να το βάψουμε και πράσινο. Να μας βάλουν τώρα να το βάψουμε πράσινο. Και τι λέτε εσείς; Εννοούσε τα' αποχωρητήριο αντί για το απολυτήριο. Έρχεται ο αδελφός μου. Του λέω κάνε, σπάσε λίγο πλάκα τώρα ότι σε πει. ' ' Έλα δω παιδί μου τώρα. Για τέτοια είμαστε. Θα βάψουμε πράσινο. Που να το βαψ'. Αυτό θα πέσει να μας πλακώσει καμιά μέρα. Θέλει ομπρέλα μέσα να

πας. Κατεβαίναμε δεκατρία σκαλοπάτια για να πάμε για κατούρημα. Και το βράδυ παίρναμε τα μπουγέλα ψηλά στο μα' ργειω και τελικά ήρθε του είπε και τον αδελφό μου. ' 'Ε, μα δεν πειράζει θα το βάψουμε, τι να κάνουμε τώρα, να μας βαλ'ν και φυλακή; ' ' ' 'Μωρ εκεί φυλακή και ντιπ να μην το βαψ'. Τώρα και το πόσο αστείο θα σας φανεί εσάς, υπάρχουνε κι άλλα ' ' .

Α, θα σας πω κι ένα άλλο. Συγγνώμη έχει λίγο κατά πάλι δικό μας. Αυτό συνέβη στον πατέρα μου. Ήτανε πολύτεκνος και είχε μεγάλο σεβασμό και προτεραιότητα στη δουλειά. Είχε κάρο. Και δύο, τρεις ακόμα που ήταν πολύτεκνοι τους προωθούσαν και τους έδιναν καλή δουλειά. Είχανε τότε την ηλεκτρική εταιρεία με το κάρο. Είχανε τότε το ταχυδρομείο με το κάρο. Είχανε τις μεταφορές τα κρέατα με το κάρο. Είχανε και του στρατώνα, στο σώμα, είχανε και τους βόθρους με το κάρο. Ένας αξιωματικός λέει μια φορά: ' 'Θα' ρθειτε εσύ μπάρμπα -Κώτσο κι άλλοι δύο, τρεις να μεταφέρετε το υλικό που έχουν οι βόθροι ' ' . Και ένας αξιωματικός έγγραφε περ'μένοντας τα βαρέλια, πόσα έφερνε ο ένας, πόσα ο άλλος, πόσα δεν ξέρω τι. Ε, όταν τους έλεγε εσύ έχεις τόσα, εσύ έχεις τόσα λέει: ' ' Εσύ παππού, έχεις τριάντα ' ' . ' ' 'Οχι, τι λες βρε. Έχω τριάντα δύο ' ' . ' ' 'Οχι, παππού, τριάντα ' ' . Τριάντα δύο ο ένας, τριάντα ο άλλος. ' 'Ε, τι να σου πω λέει, με τρωσ, βόθρο, αδειάζαν τα βαρέλια, αυτά που έλεγε ο αξιωματικός τριάντα κι ο

συχωρεμένος ο πατέρας μου τριάντα δύο. ' ' Ε, τότες λέει τι να σου πω, δεν μπορώ να παραπάνω να λέω, με τρωσ δύο βαρέλια σκατά' '. ' ' Τι λες; ' ', λέει. ' ' Ε, δε με τα τρωσ, αφού δε με τα πληρών'ς; ' '

Και αυτό δεν ξέρω κατά πόσο, συγγνώμη μόνο λίγο, με συμπαθάτε κιόλας που εκφράστηκα έτσι. Πάρα πολλά, απ' τη ζωή μου έχω πάρα πολλά εδώ. Και όταν είμαι κάτου στου Πειραιά, τώρα είμαι λίγο για καλοκαιρινές κοπές, πως τις λεν' αυτές, διακοπές; Γιατί έχουμε πολλή ζέστα εκεί και άντε λέω ας πάω λίγο να δω τον κόσμο μου εδώ. Εδώ μια Θωμαή, έχω μια Κατερ' νούλα, έχω μια Τσιτσούλα, όλες αυτές χαρά μεγάλη. ' ' Ε, δεν έρχεσαι εδώ, κάθεσαι εκεί. Κάθομαι καρτερώ κι εγώ κάτι καρτεράω και θα' ρθω στο τόπο μ' εδώ, στο χώμα μου, στην πατρίδα μ'. εδώ που γεννήθηκα, εδώ που μεγάλωσα, εδώ που πιαλ' σα, εδώ που έπαιξα, εδώ που έφαγα, εδώ που ήπια, εδώ που πέρασα καλά. Δεν μπορώ να πω. Τ'ς λέω εκεί κατ' και δεν πιστευν' ότι δεν έχω παιδικά αυτά, πως τα λένε, στίγματα, πως δεν έχει παιδική αυτή. Τίποτα δεν έχω. Μια χαρά περνούσαμε. Και όσο για το ντύσιμο. Αρχινούσανε απ' τον πρώτο μήνα κι ως το τέλος του μήνα το' περνάμε. Μα παπούτσια, μα φουστάνι και να μας έπαιρναν παπούτσια από μικρά και ήταν και μας χτ' πούσαν και πουθενά, καλά είναι, ου καλά, να μην μας τα πάρουν πίσω και δεν μας τα φέρουν ξανά. Θαρούσαμε ότι μας γελούν, ' ' φέρτε να τα δώσουμε, να τα' αλλάξουμε' '. ' ' Ω, άμα μας τα δώσουν

πίσω τι; ' ' Μια χαρά, δεν είχαμε τίποτα. Το διασκεδάσαμε την ανέχεια.

Και να πω και λίγα, συγνώμη, για να πω και λίγα για τον Άγιο Νικάνορα που έχουμε στην Κοζάνη. Αυτό που σας είπα πριν είναι στη Ζάμπορντα, ο Άγιος Νικάνορας. Ξέρετε το βίο του, πως ασκήτεψε και λεγότανε Νίκος κι όχι Νικάνορας γιατί το Νικάνορας είναι όταν πήγε να ασκητέψει, και πάλι συγνώμη, όταν πήγε να ασκητέψει, πήγε η μητέρα του να τον βρει και δεν επιτρεπόταν να ανέβει επάνω στο μοναστήρι και ο Άγιος Νικάνορας κρατούσε, ο οποίος πρώτα λεγόταν Νίκος και ήταν από τη Θεσσαλονίκη, κρατούσε ένα κουβάρι και το έριξε μπροστά στην μητέρα του τα πόδια και λέει: ' ' Μη μάνα, μέχρι εκεί που είναι το κουβάρι, εκεί θα σταματήσεις' '. Και το κουβάρι είχε κλωστή, κάνουρα, και μετά έμεινε Νικάνορα. Το όνομα πάρθηκε εκεί. Και όταν κάποτε αρρώσταιναν τα ζώα, εδώ στην Κοζάνη, όλοι οι γεωργοί, όσοι είχανε ζώα, φέρανε τον Άγιο Νικάνορα και σταμάτησε αυτή η επιδημία. Και από τότε, δεν το ξεχνάνε και κρατάνε αυτό το σεβασμό, του Αγίου Νικάνορος, στις 7 Αυγούστου και κάνουνε λειτουργία. Ρίχνουνε κι έναν κλήρο και σε όποιον πέσει ο κλήρος αυτός είναι υποχρεωμένος τον επόμενο χρόνο, να κάνει την Λειτουργία και να πάρει και το σναφ' που λεν' να μη το πω συναδέλφους, σναφ και τους έπαιρναν στο σπίτι να τους κεράσουνε, να γλεντήσουνε, να πιούνε και όποιος πάλι με το καλό ζούσε την επόμενη

χρονιά και έπεφτε ο σταυρός, πηγαίνανε στον άλλονα. Και εμείς τον γιορτάζουμε, το σεβόμαστε και εγώ η ίδια ακόμα πηγαίναμε τα βράδια, κοιμόμασταν και κάποτε προτού παντρευτώ, προτού 40 χρόνια να πω, πήγαμε με κάτι φίλες μου μαζί με τις μανούδες και εμείς ξημερώναμε, κοιμόμαστε μέσα στην εκκλησία. Κάνουμε ένα τάμα και λέμε ότι θα κοιμηθούμε. Και εγώ στη διάρκεια του ύπνου που δεν μ' έπιανε ύπνος, είδα κάτι σκιές κάπου γύρω στις δώδεκα και κάπου στις τρεις, τρεις, τέσσερις και πάλι το ίδιο, τρεις, τέσσερις σκιές να περνάν' από την είσοδο και να πηγαίνουν στην Ωραία Πύλη. Και όπως κοιτούσα, κοιμόμουνα και κοιτούσα το ντουβάρι που είχα πίσω μου και ακουμπούσα το μαξιλάρι, είδα αυτές τις σκιές και νόμιζα ότι σηκώθηκαν να ενισχύσουν τα κεριά και δεν ανασηκώθηκα να δω. Και τη δεύτερη φορά αφού είδα τις ίδιες οπτασίες, μπορώ να πω, έκανα έτσι κάπως θυμωμένη, λέω: ' ' Ποιος σηκώνεται νύχτα τώρα και δεν είδα κανέναν ' ' και έβγαλα το συμπέρασμα ότι επειδή η εκκλησία, η ψαλμωδία γίνεται ανεξάρτητα πότε τις κάνουμε εμείς τις λειτουργίες αλλά κανονικά είναι δώδεκα με τρεις. Και έβγαλα το συμπέρασμα ότι οι πρώτες οπτασίες ήτανε που περνάει το Ευαγγέλιο και οι δεύτερες που περνούν τα Άγια. Είναι πολύ θαυματουργός ο Άγιος Νικάνορας και για τον Άγιο Χαράλαμπο έχω κάτι πολύ συγκεκριμένο, κάτι πάρα πολύ ολοφάνερο. Έχει πολλές εκκλησίες η Κοζάνη και όλες είναι, δεν είναι καμία

παραμελημένη γιατί έχω πάει παντού, έχω γυρίσει κάπου και έχω δει να έχουνε 70 εκκλησίες και όλες είναι μέσα στις αράχνες. Εδώ και το τελευταίο εξωκλήσι λαμποκοπάει και έχει και το προσωπικό του, έχει και επιτροπή, που την προσέχουνε, που τη φυλάνε, πάνε στην παραμικρή λιακάδα, βγαίνουν έξω, πάμε και μεις. Δίνουμε μεγάλο σεβασμό και όσο μπορούμε, μπορούμε να το κρατήσουμε και θρησκευτικά, εσωτερικά μέσα μας.

Έχουμε πάρα πολλά και από τη ζωή μου, μπορώ να σου πω έχω πολλές αναμνήσεις, πάρα πολλές αναμνήσεις. Χωρίς να είχα πάει εξωτερικό, χωρίς να έχω άλλη να νιώθει ότι γιατί δεν έχει αμάξι, γεμισμένη γιατί δεν έχει εκείνο. Εμείς με όλα αυτά τα λίγα που είχαμε, αρκούμασταν και ήμασταν πάρα πολύ ευχαριστημένες. Είχαμε μια παρέα, ήμασταν μια παρέα πάρα πολύ καλή. Τρέχαμε στις εκκλησίες, να τις σκουπίσουμε, να τις καθαρίσουμε, να μας πάνε οι επιτροποι να μας φέρουνε μετά κανά κλορ' καμιά τροπ' τα, καμιά παξιμαδέρα απ' το Γαζή, να μας περιποιηθούν, να μας ευχαριστήσουνε. Μας είχανε σαν κορίτσια τους, η επιτροπή σε όλες τις εκκλησίες. Έχουμε απάνω την Αγία Κυριακή, έξω απ' το Σώμα. Έχουμε από κει, είναι δικά της αυτά τα εκκλησιάκια, επάνω στο βουνό, τον Άγιο Θεόδωρο, τον Άγιο Φανούριο. Το δε Άγιο Θεόδωρο που πρόσφατα μείναμε ένα βράδυ επάνω στο βουνό. Και μείναμε δύο, τρία άτομα και λέει μία: ' ' Αν ακούσεις κάτι, με μιλάς καθόλου ' '. Και

πράγματι ήταν, όπως δουλεύουνε τώρα στην οικοδομή και λέμε ότι ' '...μας πήραν το κεφάλι τώρα, δεν καταλαβαίνουν τώρα ότι ο κόσμος, είναι μεσημέρι και κοιμάται; ' ' τόσο δυνατά χτυπούσε επάνω, σαν να έκαναν ολόκληρη οικοδομή. Όλοι δουλεύουνε οι άγιοι για μας, για μας τρέχουνε, ε...για να μας φροντίζουνε, έστω και αθέατοι. Αλλά εμείς τώρα, όσο μπορούμε, τους σεβόμαστε μ' αυτά που κάνουμε, να πάμε να τους ανάψουμε κερί, να τους κάνουμε.... Τι άλλο; Έχω πολλά από κορίτσια προπαντός, που κάνουμε τις βόλτες μας, που βγαίνουμε έξω, που καθόμασταν στο σοκάκι, ε....μια μέρα καθόμουν με μία φίλη μου και περνάει ένας ιερέας και πηγαίνει και τελειώνει ολόκληρο εσπερινό και λέει: ' ' Πήγα, τελείωσα έναν εσπερινό και εσείς ακομ' αυτού τα λέτε! 'Ηθελα να ξέρω τι λέτε; ' ' ' 'Ε, παπά, τι να λέμε, για γαμπρό λέμε ' '. Και γέλασε κι αυτός. Για γαμπρούς, κορίτσια είμαστε, για γαμπρούς θα πούμε. Αλλά ήμασταν κοντά στην εκκλησία, ήμασταν και σ' αυτά, όσο μπορούσαμε και χωρίς να....μπορώ να σου πω....άμεπτες... από άποψη ηθικής κι αυτά. Κι έτσι, αυτά τα χρόνια, τα παιδικά μου, όπως λεν άλλες, ενώ περάσανε κάπως καλύτερα....και λένε ' 'Έχω στίγματα από παιδί ' ', τίποτα δεν έχω. Όπως είπα και πιο πριν ήμασταν φτωχοί αλλά ζούσαμε πλούσια. Με την ελιά μας με τ' αυτό, πηγαίναμε στη δουλειά μας γιατί εγώ ασχολιόμουνα με αργαλειό και έλεγε ο πατέρας μου: ' ' Εγώ δεν θέλω να μου δώσετε φράγκο. Εσείς καν' τε τα

δικά σας, τα προικιά σας. Εγώ θα σας φέρνω ότι βρίσκετε στο σπίτι και θα τρώτε, μα ελιές, μα ψωμί, μια χαρά, μια χαρά ' '. Πολύ ευχαριστημένη, πολύ. Είχαμε καλόν κύκλο, είχαμε μεγάλους ανθρώπους που μας, τα κορίτσια μας συμπαθούσαν πάρα πολύ, μας αγαπούσανε πάρα πολύ. Και αν πηγαίναμε και εκδρομή, εβγαίναμε και λίγο παραέξω. Ήμασταν , είχαμε και το νου μας λίγο για τα οικονομικά, για να μην δεν έχουμε να γυρίσουμε. Και το παγωτάκι μας, και το αυτό μας, όλα μετρημένα. Αλλά τώρα εδώ είναι πολύ αχάριστα, πολύ απαισιόδοξα τα σημερινά παιδιά. Τ' αγαπάω, είμαι με την νεολαία αφάνταστα, αφάνταστα, πολύ αγαπώ τα παιδιά αλλά όμως όχι αυτό το ξέφρενο, σ' αυτό το ξέφρενο αμπέλι που ζούνε. Δεν μ' αρέσει έτσι. Τι να σας πω; Τώρα αν με κάνετε ερωτήσεις, για όλα θα είχα να απαντήσω, τώρα όμως είπαμε έχουμε και λίγο πρόβλημα, έλλειψη νου, λιγοστεύει κι αυτό, φθείρεται. Λοιπόν, σας λέω γεια σας, να μην σας πω ότι σας καληνυχτώ, να είστε καλά και όπου κι αν είστε, όλες αυτές τις γιορτές μας, όλες αυτές τις παραδοσιακές..., τον καρνάβαλο που είναι πάρα πολύ ωραίος. Το δε Πάσχα να σας πω κάτι. Όλο το Πάσχα, όλη εβδομάδα είναι υπέροχη, παρόλο που είναι πένθιμη, με τις νηστείες της, με την τραχανόπ' πτα, κάνουμε ταχινόπιτα με ταχίни και μια χαρά βγα' ζουμε την εβδομάδα. Δεν είχαμε πρόβλημα και μ' αυτό. Αλλά όμως όταν τελειώσει και φτάσει στην Μεγάλη Πέμπτη, μαζευόμασταν τα κορίτσια, οι μισές καθόταν,

στολίζανε τον Χριστούλη ενώ τώρα τα περν' έτοιμα απ' το λουλουδάδ'κο και τα κολλάν' εκεί πέρα και λεν' τι καλός. Ποιος τα φτιάξε όμως; Τα' φτιάξε ο λουλουδάς. Τότες καθόταν τα κορίτσια ως το πρωί και οι μισές πηγαίναμε και τριορνούσαμε όλ' την Κοζάν', στους Αγίους Αναργύρους, στον Άγιο Νικόλα, στον άγιο Δημήτρη, στον άγιο Νικάνορα, παντού, να δούνε που είναι καλύτερος και πηγαίναμε και τ'σ προσκυνούσαμε. Και όταν γυρίζαμε, ήταν την άλλη μέρα Σάββατο και είχαν μανάβ' δεσ σκεπασμένα τα αυτά για τα' χαραϊ να πάνε να ψωνίσουν ο κόσμος και μεις τα ξεσκεπάζαμι και ξεμετρούσαμε τ'σ μπανάνες. Και περνούσαμε κιόλα και χτ'πούσαμε τα κουδούνια όλα με τ' σειρά. Και όταν έβγαιναν ο κόσμος στην πολυκατοικία, εμείς πλαλούσαμε και δεν μας έβλεπαν. Κι' αυτού αναμνήσεις καλές. Και στον Προφήτη Ηλία. Πηγαίναμε κι εκεί πολύ αργά. Κοιμούνταν οι μεγάλοι και μεις μετά ήμασταν μια παρέα και ανεβαίναμε με τα ποδάρια στον Ψηλό τον Αϊλιά. Και όταν κατεβαίναμε μια φορά, ήταν ο μπαμπάς μια' νης απ' την παρέα μας και μας έβαλε μέσα σ' ένα μ'κρό αυτοκιν'τακι δεκατρία άτομα. Και μας κατέβασε απ' τον Ψηλό τον Αϊ- Λιά μέχρι εδώ. Κι αυτό δεν το ξεχνάω. Είναι πολλά που αξίζει τον κόπο να τα θυμάμαι. Και κάποιον να τα πω, τώρα έβγαλα τα' απωθημένα λίγο. Εγώ τώρα ζω λίγο στον Πειραιά κατά την ώρα και μ' εκείνα τα στουρνάρια δεν έχω να διηγηθώ κάτι γιατί δεν ξέρουνε. Τώρα ε' δω που είμαι θυμάμαι και λίγο

τα Κοζανιωτ' κα, τα λέω και λίγο, αντε μαρ σιουρδομπίμπα εισύ, άντε μαρ σιουρδέκλα εισύ, πιάλα μαρ συ, και ούτοκαθεξής.

Τώρα εκεί καμαρων' αυτές και λένε Χωριό. Μακάρι να ήσασταν κι εσείς εδώ, που κοιμόμαστε με τα ψοφίμια γύρω – γύρω. Τρως μια τυρόπιτα και δεν μπορείς να συνεχίς να την τρως στο δρόμο. Εδώ πεταγμένα κρεβάτια, εκεί δίπλα καθίκια, συγνώμη κιόλα, εκεί αυτά. Βρωμιά, βρωμιά, βρωμιά. Αν δεν είχαν και τη θάλασσα, θα ήτανε, τι να σου πω. Γι' αυτό η Κοζάνη μας στράφτει. Τώρα είδα κι' αραλίκια, είδα και ασβεστ' είδα κι ασβεστωμένα. Εκεί όπου κι αν πας...πέρσι έφτιασαν την πολυκ'κία, αυτή πως την λεν', και φέτος είναι μαδ' μεν από'ξω απ' την υγρασία. Εδώ έχουμε καθαρό αέρα, έχουμε καθαρόν κόσμο, έχουμε ωραία φύση. Βγαίνεις στο μπαλκόνι κάθε χαράϊ και βλεπ'ς και τον ήλιο, ακούς και τ'ς καμπάνες απ'τ'ν εκκλησία να σ' μεν και το ευχαριστιέσαι. Λες ότι βρίσκεσαι σε μία σωστή πολ'. Και είναι κι άλλα που είναι καλά. Αλλά και μεις είμαστε καλά. Δεν μας λειπ' τίπ'τα. Τώρα έχουμε και τα σινεμάδια μας, έχουμε και το Lidl τώρα, έχουμε και το Dia, έχουμε και τον Κωτσόβολο, πως τον λεν' και τώρα ε, παίρνουμε και μεις. Παίρνουμε και μεις τώρα κάτι που αυτά λέμε, ρωτούμε πρώτα, ' ' αυτά τι είναι; ' ' τότε όμως ηξεράμι τι είναι οι ζελές, τι είναι τα ξυλοκέρατα. Τα ξέρετε τα ξυλοκέρατα; Αυτά έδινε τους χοίρους και τα γρούνια τώρα να πω. Εμείς είχαμε τα μέσα και παίρναμε απ' την

αστυνομία με, πως το λεν' αυτό τώρα, με δημοπρασσία και ταΐζαμε γρούνι τριάκοσες οκάδες. Όλο το χειμώνα δωσ' του παστουρμά, δωσ' του λίγδα κι ήμασταν σαν τα φεγγάρια, χόντρες. Τώρα ειδώ, να αυγά φρέσκα, να τσοκολάτες, να δεν ξέρω τι, να...Πας να πάρεις γάλα τώρα και έχουν πενήντα μάρκες. Από μια γελάδα δε βγαιν'; Τι γάλα θέλεις; Τι ψωμί θέλεις; Υπάρχουν κι άλλα σ' ταρια; Ένα σ'ταρ'. Δεν υπάρχει άλλο. Τώρα ειδώ, τι να κάνουμε; Και μεις ζούμε τώρα. Έχουν και καλά, έχουν κι ευκολίες. Αλλά τότε λίγο έκαμναν, παεν στα BODYLIGTH και τη βλεπ'ς στο σπιτ' όλο με το κουμπί. Πάνε εκεί και τυραννιούνται και δεν Έχει αλλάξει η ζωή πολύ. Με το πλυντήριο τώρα, με τα' αυτό. Ακούς τ'ν άλλη, ' ' ούτε ένα σφ' κουν' δεν ξεβγάζω ' '. Τι να κάνουμε έχει αλλάξει ο κόσμος, η ζωή, τα πάντα. Και η φύση τώρα, την οποία φύση τ'ν έμαθα κι εγώ. Τα δέντρα, τα πράσινα, τα χωράφια, τα χουρτάρια, τα έχουμε εμείς καταστρέψει κι άλλαξαν όλα τώρα.

Λοιπόν ευχαριστώ που με ακούσατε και θα έχετε την υπομονή να μ' ακούσετε. Και αν σας αρέσει, να με ειδοποιήσετε. Βρίσκομαι στο 4530940 να σας πω κι' αλλά, αλλά να με προετοιμασ'τε λίγο γιατί τα' αστοχώ κι εγώ, δεν μπορώ να τα θ'μηθώ όλα. Έτσι, άντε γεια σας. Χάρηκα που σας τα είπα.

Γλωσσάριο:

- πιαλούμε – τρέχουμε από δω κι από κει
σιούρδοι – χαρακτηριστικό των Κοζανιτών.
γκούντα – Γκούντις, Goody's
φιλίτσα – ψωμί, φέτα
λίγδα – χοιρινό λίπος
μπορζαλ'στεί – ψήσιμο
φτουρούν – κάνεις κάτι γρήγορα
μουτσαλ'σμα – ψήσιμο
ζάμπουρντα – μοναστήρι στην Κοζάνη
όχτος – α άκρη του χωραφιού ή το σύνορο των χωραφιών
αμπλαγάδες – μεγάλα χωράφια
μουκουσιά – μπουκιά
σεύκε μεσ' τη μισιά – μπήκε μέσα στη σάλα, στο χωλ.
μα' ργειώ – μαγειρείο
βαλ'ν – βάζουν
β'νο – βουνό
καρτερώ – περιμένω
χτ' πούσαν – χτυπούσαν
κλούρ' – κουλούρα
τ'ρόπ'ττα – τυρόπιτα
παξιμαδερά – ψωμάκι, με το οποίο καλούσαν σε
μνημόσυνα.
χαραϊ – πρωί
πλαλούσαμε – τρέχαμε
μια' νης – από μία

σιουρδομπίμπα – εντελώς χαζή
σιουρδέκλα – χαζή, αφηρημένη
πιάλα – τρέξιμο
στράφτει, αστράφτει από καθαριότητα
μαδ' μεν' – μαδημένη
σ' μεν – σημαίνουν
παέν – πηγαίνουν
γρούν' – γουρούνι
σ' κούν' – χοντρή, μάλλινη κάλτσα
χορατάς – κουτσομπόλης
Κωτζ' – Κώστας
μα – μαμά, μητέρα
κορμός και βοδιμός – δίνω τόπο στην οργή, συμβιβασμός

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΩΝ ΠΟΥ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ
ΤΩΝ ΑΠΟΚΡΙΩΝ

Καλησπέρα σας!

Κοιτάξτε τι γίνεται γύρω μας!

Είμαστε στην Κοζάνη, την περίοδο των Αποκριών. Ένας χαμός γίνεται εδώ. Πάρα πολύς κόσμος που ήρθαν εδώ για να δουν τις Αποκριές και τα εθιμά που έχουμε εμείς εδώ. Τώρα εδώ είμαστε στο κέντρο της πλατείας όπου υπάρχει μια εξέδρα που έχει στηθεί από την Τσικνοπέμπτη και γίνονται πολλά χορευτικά από τους Φανούς μας κάθε βράδυ. Ακούτε χαρακτηριστικό τραγούδι από το Φανό Αλώνια. Τώρα θα σας αφήσω να τα ακούσετε μόνοι σας. Ευχαριστώ πολύ!

Τις τρανές μπρέ-μπρέ-μπρέ,

τις τρανές τις αποκρές.

Τις τρανές μπρέ-μπρέ-μπρέ,

τις τρανές τις αποκρές.

Τις τρανές τις αποκρές,

Κρέμουντι σαν τις νουρές.

Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή Διφτέρα.
Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή Διφτέρα.
Κι την Καθαρή Διφτέρα,
βγάζουμε τα πλιά γι' αέρα.

Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή την Τρίτη.
Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή την Τρίτη.
Κι την Καθαρή την Τρίτη,
σκώννει ο Μίκας μας τη μύτη.

Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή Τετάρτη.
Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή Τετάρτη.
Κι την Καθαρή Τετάρτη,
είνι όλοι τη μαρκάτι.

Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την Καθαρή την Πέμπτη.
Κι την Κα μπρέ-μπρέ-μπρέ,

κι την Καθαρή την Πέμπτη.
Κι την Καθαρή την Πέμπτη,
σκώνιτι κι την βλέπω να πέφτει.

Κι την άλλ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την άλλ' Παρασκευή.
Κι την άλλ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την άλλ' Παρασκευή.
Κι την άλλ' Παρασκευή,
βρήκε τρύπα να σιβεί.

Κι του α μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι του άλλου του Σάββατου.
Κι του α μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι του άλλου του Σάββατου.
Κι του άλλου του Σάββατου,
άγλυψιν ως κι τουν πάτου.

Κι την άλλ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την άλλη τη βδομάδα.
Κι την άλλ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι την άλλη τη βδομάδα.
Κι την άλλη τη βδομάδα,
νύστευαν ολοί αράδα.

Συνέχεια μ' ένα δεύτερο τραγούδι:

Πηγά μάναμ,
πηγά να μάσου λάχανα.

Πηγά μάναμ,
πηγά να μάσου λάχανα.

Με τα άλλα τα κουρίτσια,
μάνναμ καημένη μάναμ.

Με τα άλλα τα κουρίτσια,
μάνναμ καημένη μάναμ.

Στου δρόμου μάναμ,
στου δρόμου που πηγαίναμε.

Στου δρόμου μάναμ,
στου δρόμου που πηγαίναμε.

Μου είχαν στο καρτέρι πεντ-έξ καλόγεροι,
μου είχαν στο καρτέρι πεντ-έξ καλόγεροι.

Ένας μάναμ,
ένας μ' αρπάχν' απ' τα μαλλιά.

Ένας μάναμ,
ένας μ' αρπάχν' απ' τα μαλλιά.

Άντε κι ου άλλους απ' τη μέση,
μάνναμ καημένη μάναμ.

Κι ου άλλους απ' τη μέση,
μάνναμ καημένη μάνναμ.

Κι ου τρίτος μανάμ,
κι ου τρίτος ο μικρότερος.
Κι ου τρίτος μανάμ,
κι ου τρίτος ο μικρότερος.
Γυρίζει και μου λέγει,
βλάχα καημένη βλάχα.
Γυρίζει και μου λέγει,
βλάχα καημένη βλάχα.

Θυμά βλαχάμ,
θυμάσαι όταν σε φίλησα.
Θυμά βλαχάμ,
θυμάσαι όταν σε φίλησα.
στου πλατάνου απού,
βλάχα καήμενη βλάχα.

Κι βάλ βλαχάμ,
κι βάλανε δυο μάρτυρες.
Κι βάλ βλαχάμ,
κι βάλανε δυο μάρτυρες.
Δυό φύλλα του πλατάνου,
βλάχα καημένη βλάχα.

Δυό φύλλα του πλατάνου,
βλάχα καημένη βλάχα.

Τώρα βλάχαμ,
τώρα τα φύλλα πέσανε.
Τώρα βλάχαμ,
τώρα τα φύλλα πέσανε.
Κι ποιος θα μαρτυρήσει,
βλάχα απ' του Καρπενήσι.
Κι ποιος θα μαρτυρήσει,
βλάχα απ' του Καρπενήσι.

Θα μα βλαχάμ,
θα μαρτυρήσει ου πλάτανους.
Θα μα βλαχάμ,
θα μαρτυρήσει ου πλάτανους.
Κι αυτήν η κρύα βρύση,
βλάχα απ' του Καρπενήσι.
Κι αυτήν η κρύα βρύση,
βλάχα απ' του Καρπενήσι.

Και μετά από αυτό το γλέντι στην πλατεία, θα
συνεχίσουν το γλέντι στον τόπο του Φανού.

Τώρα είμαστε εδώ στο Φανό «Τ' Αλώνια» και
βλέπουμε τι χαμός γίνεται. Τώρα η καμερά μας θα

πλησιάσει κοντά στο Φανό για να πάρει από κοντά τα τραγούδια και τους χορούς που είναι τόσο ωραίοι αυτή την ημέρα. Αλλά το κρύο είναι πάρα πολύ δυνατό.

Έφτιαξα κι ένα κουβάρι
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά Ζωίτσα μου.
Έφτιαξα κι ένα κουβάρι
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά Ζωίτσα μου.

Κι του πήραν τα πουντίκια.
Κι του πήραν τα πουντίκια.
Κι του πήραν τα πουντίκια,
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά-Ζωίτσα μου,
κι του πήραν τα πουντίκια,
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά-Ζωίτσα μου.

Κι του πήγαν στου ντουβάρι.
Κι του πήγαν στου ντουβάρι.
Κι του πήγαν στου ντουβάρι,
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά-Ζωίτσα μου,

κι του πήραν στου ντουβάρι
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά-Ζωίτσα μου.

Παίρνει ου παππούς το σκιπάρνι,
παίρνει ου παππούς το σκιπάρνι.
Παίρνει ου παππούς το σκιπάρνι,
μωρ' μηλίτσα μου,
Κυρά-Ζωίτσα μου.

Να χαλάσει το ντουβάρι.
Να χαλάσει το ντουβάρι.
Να χαλάσει το ντουβάρι,
μωρ' μηλίτσα μου
Κυρά-Ζωίτσα μου.
Να χαλάσει το ντουβάρι
μωρ' μηλίτσα μου
Κυρά-Ζωίτσα μου.

Για να βγάλει το κουβάρι.
Για να βγάλει το κουβάρι.
Για να βγάλει το κουβάρι,
μωρ' μηλίτσα μου
Κυρά-Ζωίτσα μου.

Για να βγάλει το κουβάρι,

μικρ' μηλίτσα μου
Κυρά-Ζωίτσα μου.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί μια συνομιλία ανάμεσα στον αδερφό μου που χειρίζεται την κάμερα και στους ανθρώπους που κάθονται μέσα στον «νουντά» του φανού.

-Γεια σας. Τι κάνετε; Καλά, έτσι μπράβο.

- Ωραία, μια χαρά, μια χαρά.

-Πώς περνάτε σ' αυτό το Φανό σήμερα, που έχετε εσείς το προνόμιο να γλεντάτε στη δική σας συγκέντρωση;

- Κάτσει να σου πω εγώ πρώτα ρε. Μη μιλάς ελληνικά. Δεν σε καταλαβαίνει καν κανας (γέλια). Τι θα πει προνόμιο που να ξέρουμε;

-Θέλω να μας πείτε, πόσο αυτός ο Φανός έχει αλλάξει τη ζωή σας. Δηλαδή πως ζείτε μ' αυτόν το Φανό κάθε χρόνο; Εσείς ας πούμε. Πώς σας λένε; Το όνομα σας. Ορίστε πώς;(Δεν ακούγαμε πολύ καλά λόγω της δυνατής μουσικής).

- Παύλου. Πώς σι λέν ρε;(γέλια)

-Να μας πείτε, εσείς από μικρός σ' αυτή τη γειτονιά είστε; Πείτε μας.

- Όχι ρε.

Κάποιος άλλος που ήταν εκεί κοντά λέει:

- Αυτός είναι όλο με μεταγραφές ρε. Καρκαλιώνοντας κατ' έβγαιναν οι γιούφτ', σούρδ' και οι παραβοί. Αυτό είναι η δική μας γλώσσα.
 - Πείτε μας, η φορεσιά αυτή από πότε είναι;
Από το 1919.
 - Την φορεσιά την φοράτε κάθε χρόνο αυτήν την περίοδο;
Ναι, ναι.
 - Την έχετε και για άλλες δουλειές;
 - Κι στου γάμου, αλλά θελ' να βρούμε τη νύφ' πρώτα.
 - Πόσους Φανούς έχει η Κοζάνη, ξέρετε;
 - Δεκαεπτά. Τι μας νοιαζ', τι μας νοιάζ' ρε.
 - Εσείς είστε απ' τους τελευταίους Φανούς που...
 - Όχι, απ' τους πρώτους...
 - Απ' τους πρώτους που δημιουργήθηκαν;
 - Ναι.
 - Επειδή σας έχουνε στο πρόγραμμα κατά τις τελευταίες μέρες. Μέχρι την Κυριακή να τελειώσουμε...
 - Ναι, αλλά στην παρέλαση βγαίνουμε πρώτοι.(Αυτό αναφέρθηκε από μια κυρία που παρευρίσκονταν την ώρα της συζήτησης.
 - Τι έχετε να ευχηθείτε σ' όλους τους Έλληνες τώρα τις Απόκριες;
 - Χρόνια πολλά και καλή Σαρακοστή.
 - Πείτε μας εσείς Κύριε, τι εύχεστε σ' όλους τους Έλληνες;
-

- Εύχουμι σ' όλους τους Έλληνες ειρήν' κι υγεία. Αλλά όποιος Αποκρές δεν γαμ... , Πασχαλιά να μην τη βρει.
-Εδώ με τα παιδιά. Παιδιά εσείς;
 - Υγεία, καλή Σαρακοστή και με τη νίκη. (Το τελευταίο αναφέρθηκε από τους μεγάλους, λόγω εκλογών). Να'στε καλά, να'στε καλά.
-Το όνομα σας για πείτε μας;
 - Θανάσης.
-Είστε εδώ απ' τα Αλώνια; Πόσον καιρό;
 - Πάρα πολύ καιρό. Εδώ γεννήθηκα, εδώ μεγάλωσα.
-Μπράβο, να' στε καλά. Από μικρός μπαίνατε στις Απόκριες;
 - Πάντα βοηθούσα από μικρός την Κυριακή. Μαζεύαμε λεφτά από τον κόσμο και γινόταν το γλέντι. Δεν είχαμε όργανα. Τραγουδούσαμε και με λίγο κρασάκι...Τώρα έχουν του χρήμα και μπορούν και παίρνουν όργανα, κάνουν αρκετούς μεζέδες και κερνάν τουν κόσμου. Τότε ήταν καλύτερο το γλέντ'.
 - Θέλω να μας πείτε, να μας πείτε καμιά ιστορία απ' τις παλιές; Τι έχετε να μας πείτε; Τι θυμάστε; Θυμάστε κανένα ανέκδοτο, ότι θυμάστε.
 - Τραγούδια ξέρουμε αλλά ανέκδοτα δεν ξέρουμε.
-Α, ωραία, εντάξει. Εδώ τη γλίτσα που έχετε τη φτιάξατε εσείς;
-

- Αυτό του ξύλου του είχι ου γιος μου. Ήταν πιο μεγάλου. Του κόντυνα ιγώ. Ήταν ορειβάτης και του είχει στην ορειβασία.
 - Εσείς πείτε μας , έχετε να πείτε κάτι;
 - Εμείς έχουμε να πούμε ότι αυτό το έθιμο... παλιά είχαμε τα πρόβατα, τα κατσίκια αρμέγαμε, βγάζαμε γάλα, είχαμε τις πίτες μας, τα τυριά μας, λοιπόν.
 - Α μπράβο!
 - Απλή ζωή. Αυτή ήταν η ζωή. Αντί θα κάτσ' τώρα ή θα κάτσουμι όλοι σαν δραγαταίοι...
 - Φωνάξτε δυνατά. Ω! Χαίρεται γεια σας, Χρόνια πολλά.
 - Χρόνια Πολλά.
 - Πείτε μου...
 - Εργάζομαι στην Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Κοζάνης, η οποία ένα από τα κύρια αντικείμενα της είναι η οργάνωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων.
 - Ωραία, πείτε μας για τη συγκεκριμένη χρονιά.
 - Ο Δήμος προσπάθησε να συντονίσει όλους τους πολιτιστικούς συλλόγους και τους φορείς που εμπλέκονται στην Αποκριά. Είναι ο κύριος χρηματοδότης, οικονομικός χρηματοδότης των Φανών και σε χρηματικό ποσό και σε είδος, σε κρασί, σε κιχιά, σε υλικοτεχνική υποδομή. Τα σπιτάκια, τα κεραστάρια και άλλα. Οργανώνουμε λοιπόν τους Φανούς και την παρέλαση που θα γίνει την Κυριακή.
-

-Α, μπράβο, φτάνουμε στο αποκορύφωμα...

- Ναι! Ξεκινάμε την Τσικνοπέμψη. Οι εκδηλώσεις ξεκινάνε την Τσικνοπέμψη μέχρι και το Σάββατο της Μεγάλης Αποκριάς, ανάβει κάθε μέρα ένας Φάνος και την Κυριακή ανάβουν όλοι οι Φανοί σ' όλες τις γειτονιές. Αυτό δεν ήταν το έθιμο να ανάβει κάθε μέρα ένας Φανός, αλλά ανάβανε την Κυριακή της Μεγάλης Αποκριάς. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και σε μια προσπάθεια να τονώσει τις εκδηλώσεις και να βγάλει τον κόσμο από το σπίτι του, να συσφίξει τις σχέσεις στις γειτονιές, πρότεινε αυτό: κάθε μέρα να ανάβει και ένας Φανός.

-Αυτό είναι το σημαντικό, να ανανεώνεται η παράδοση και τα έθιμα, να εξελίσσεται για όλους.

- Επίσης ενεργή συμμετοχή έχει και η νεολαία. Σήμερα έχει τα Σούρδ' Games, από το '97. Το είδατε;

-Ναι, ναι!

- Πολύ ωραία! Επίσης τώρα που μιλάμε είναι ο Φανός της Νεολαίας. Τα παιδιά αυτά έχουν Φανό στον πεζόδρομο, τον κεντρικό. Αύριο το βράδυ έχουμε πάρτι νεολαίας στην πλατεία με D.J και λοιπά.

-Κι άλλη εξέλιξη στο έθιμο μας.

- Ναι. Όλα αυτά είναι στοιχεία που μπαίνουν για να εμπλουτίσουν τον εορτασμό της Αποκριάς.
-

-Ωραία...Χαρήκαμε που σας βρήκαμε εδώ. Να' στε καλά.
Καλή Χρονιά σε όλους. Καλή Σαρακοστή...Να τηρούμε και
τα θρησκευτικά μας έθιμα.

* * * * *

Γεια σας και πάλι. Σήμερα Σάββατο, μια μέρα πριν
από τη Μεγάλη Αποκριά. Είμαστε μέσα στην πλατεία πάλι
της Κοζάνης και βλέπουμε τα συγκροτήματα που χορεύουν
πάνω στην εξέδρα.

Στη συνέχεια θα πάμε και στο χώρο του Φανού
'Λάκκος του Μάγγαν' για να δούμε εκεί τον εορτασμό του
ίδιου του Φανού. Ευχαριστώ πολύ! Καλή διασκέδαση!

Εδώ είμαστε στη γειτονία που γίνεται ο Φανός
'Λάκκος του Μάγγαν'. Θα επισκεφτούμε το Φανό και θα
ακούσουμε τα δικά τους τραγούδια.

Κόρη ξανθή αγνά... αγνάντιβι,
καν κάνας δεν την άριζει.

Κόρη ξανθή αγνά... αγνάντιβι,
καν κάνας δεν την άριζει.

Κάποιος λαλά...λαλάει τον τσαμπουρά,
κι αυτή ταιριέται στον ουντά.

Κάποιος λαλά...λαλάει τον τσαμπουρά,

κι αυτή ταιριέται στουν ουντά.

Τα παπλώματα στρουμένα
μια χαρά, μια χαρά ήταν τα καημένα.
Τα παπλώματα στρουμένα
μια χαρά, μια χαρά ήταν τα καημένα.

Ήλιε τι βγαίνεις, βγαίνεις στουν ουντά,
βρίσκεις τα στρώματα δίπλα.
Ήλιε τι βγαίνεις, βγαίνεις στουν ουντά,
βρίσκεις τα στρώματα δίπλα.
Τα παπλώματα στρωμένα,
μια χαρά, μια χαρά ήταν τα καημένα.
Τα παπλώματα στρωμένα,
μια χαρά, μια χαρά ήταν τα καημένα.

* * * * *

Τώρα που μπρέ-μπρέ –μπρέ,
τώρα πούσαι στην Κοζάν’.
Τώρα που μπρέ-μπρέ –μπρέ,
τώρα πούσαι στην Κοζάν’.
Τώρα πούσαι στην Κοζάν’,
κάθε μάχαλας τι βγάν’.
Τώρα πούσαι στην Κοζάν’,
κάθε μάχαλας τι βγάν’.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κορίτσ' απ' τ' Αλώνια.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κορίτσ' απ' τ' Αλώνια.
Τα κορίτσ' απ' τα Αλώνια
είναι σαν τα χελιδόνια.
Τα κορίτσ' απ' τα Αλώνια
είναι σαν τα χελιδόνια.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ'τ Αϊ Δημήτρ.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ'τ Αϊ Δημήτρ.
Τα κουρίτσ' απ'τα Αϊ Δημήτρ,
έχουνε γρουνίσια μύτ'.
Τα κουρίτσ' απ'τα Αϊ Δημήτρ,
έχουνε γρουνίσια μύτ'.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' την Ανάργιαρ'.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' την Ανάργιαρ'.
Τα κουρίτσ' απ' την Ανάργιαρ',

είναι σαν γκάβα φανάρια.
Τα κουρίτσ' απ' την Ανάργιαρ',
είναι σαν γκάβα φανάρια.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τουν Αυλιώτη.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τουν Αυλιώτη.
Τα κουρίτσ' απ' τουν Αυλιώτη,
είναι μαύρα σαν το σκώτ'.
Τα κουρίτσ' απ' τουν Αυλιώτη,
είναι μαύρα σαν το σκώτ'.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τη Ζιάμπρα.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τη Ζιάμπρα.
Τα κουρίτσ' απ' τη Ζιάμπρα,
αγαπούν πολύ τον άντρα.
Τα κουρίτσ' απ' τη Ζιάμπρα,
αγαπούν πολύ τον άντρα.

Τα κουρίτσ' άκσιτι,
τα κουρίτσ' από τη Σκούρκα.
Τα κουρίτσ' άκσιτι,

τα κουρίτσ' από τη Σκούρκα.

Τα κουρίτσ' από τη Σκούρκα,
θέλουν όλα με τη φούρκα.

Τα κουρίτσ' από τη Σκούρκα,
θέλουν όλα με τη φούρκα.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ'του Κυρά Μαριώ.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ'του Κυρά Μαριώ.

Τα κουρίτσ' απ'του Κυρά Μαριώ,
είνι όλα σαν το σχιό.

Τα κουρίτσ' απ'του Κυρά Μαριώ,
είνι όλα σαν το σχιό.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ'τα Μπουντανάθκα.

Τα κουρίτσ' άκσιτι,
τα κουρίτσ' απ'τα Μπουντανάθκα.

Τα κουρίτσ' απ'τα Μπουντανάθκα,
έχουν στήθια σαν τ' λάφια.

Τα κουρίτσ' απ'τα Μπουντανάθκα,
έχουν στήθια σαν τ' λάφια.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' από τη Τζαμάρα.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' από τη Τζαμάρα.
Τα κουρίτσ' από τη Τζαμάρα,
έχουν όλα σουρδαμάρα.
Τα κουρίτσ' από τη Τζαμάρα,
έχουν όλα σουρδαμάρα.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τη Γιτιά.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τη Γιτιά.
Τα κουρίτσ' απ' τη Γιτιά,
κατουρούν ολά στραβά.
Τα κουρίτσ' απ' τη Γιτιά,
κατουρούν ολά στραβά.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τα Μισκιάθκα.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τα Μισκιάθκα.
Τα κουρίτσ' απ' τα Μισκιάθκα,
τάδα μια φορά και σκίαχκα.

Τα κουρίτσ' απ' τα Μισκιάθκα,
τάδα μια φορά και σκίαχκα.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τις Λούνες.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τις Λούνες.
Τα κουρίτσ' απ' τις Λούνες,
είναι σαν παχές γουρούνες.
Τα κουρίτσ' απ' τις Λούνες,
είναι σαν παχές γουρούνες.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τις Καρυές.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τις Καρυές.
Τα κουρίτσ' απ' τις Καρυές,
όλα ζιάζν' απ' τ' αλαφρές.
Τα κουρίτσ' απ' τις Καρυές,
όλα ζιάζν' απ' τ' αλαφρές.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' την Μπινιώ.
Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' την Μπινιώ.

Τα κουρίτσ' απ' τις Μπινιώ,
είναι σαν τον βασιλκό.

Τα κουρίτσ' απ' τις Μπινιώ,
είναι σαν τον βασιλκό.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τον Αϊ-Λια.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' απ' τον Αϊ-Λια.

Τα κουρίτσ' απ' τον Αϊ-Λια,
είναι σαν τριανταφυλλιά.

Τα κουρίτσ' απ' τον Αϊ-Λια,
είναι σαν τριανταφυλλιά.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' από του Λάκκου.

Τα κουρίτσ' μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα κουρίτσ' από του Λάκκου.

Τα κουρίτσ' από του Λάκκου,
τρών πολύ του ζαχαράτου.

Τα κουρίτσ' από του Λάκκου,
τρών πολύ του ζαχαράτου.

* * * * *

Παληκάρια τρών και πίνουν.

Παληκάρια τρών και πίνουν,
κι πουλλοί στοίχημα.

Παληκάρια τρών και πίνουν,
κι πουλλοί στοίχημα βάζουν.

Κι πουλλοί στοίχημα βάζουν.

Κι πουλλοί στοίχημα βάζουν,
ποιος πααίνει στα κουρίτσια.

Κι πουλλοί στοίχημα βάζουν,
ποιος πααίνει στα κουρίτσια.

Ποιος πααίνει στα κουρίτσια.

Ποιος πααίνει στα κουρίτσια,
ποιος πααίνει στις παντρεμένες.

Ποιος πααίνει στα κουρίτσια,
ποιος πααίνει στις παντρεμένες.

Κι ένα ρούσου παληκάρι.

Κι ένα ρούσου παληκάρι.

Κι ένα ρούσο παληκάρι,
αυτό πααίνει στα κουρίτσια.

Κι ένα ρούσο παληκάρι,
αυτό πααίνει στα κουρίτσια.

Σέρνει ρόκα, σέρνει αδράχτι.

Σέρνει ρόκα, σέρνει αδράχτι.

Σέρνει ρόκα, σέρνει αδράχτι,
κέντημα στην αμασχάλη.
Σέρνει ρόκα, σέρνει αδράχτι,
κέντημα στην αμασχάλη.
Κέντημα στην αμασχάλη,
και λινάρι στο ζωνάρι.
Κέντημα στην αμασχάλη,
και λινάρι στο ζωνάρι.

Καλημέρα σας κουρίτσα.
Καλημέρα σας κουρίτσα.
Καλημέρα σας κουρίτσα,
βρε καλώς τουν του γιαρέντι.
Καλημέρα σας κουρίτσα,
βρε καλώς τουν του γιαρέντι.
Βρε καλώς τουν του γιαρέντι.
Βρε καλώς τουν του γιαρέντι.
Βρε καλώς τουν του γιαρέντι,
έλα δω κουντά κι κάτσει.
Βρε καλώς τουν του γιαρέντι,
έλα δω κουντά κι κάτσει.
Έλα δω κουντά κι κάτσει.
Έλα δω κουντά κι κάτσει.
Έλα δω κουντά κι κάτσει,
κέντημα για να κινήσεις.

Έλα δω κουντά κι κάτσει,
κέντημα για να κινήσεις.
Ιγώ του κέντημα δεν ξέρω.
Ιγώ του κέντημα δεν ξέρω.
Ιγώ του κέντημα δεν ξέρω,
μούνκι αργαλειό και ρόκα.
Ιγώ του κέντημα δεν ξέρω,
μούνκι αργαλειό και ρόκα.

Είν' η ώρα να πλαγιάσου.
Είν' η ώρα να πλαγιάσου.
Είν' η ώρα να πλαγιάσου,
κι του βάζουμε στην άκρη.
Είν' η ώρα να πλαγιάσου,
κι του βάζουμε στην άκρη.

Ιγώ στην άκρη, δεν κοιμούμι.
Ιγώ στην άκρη, δεν κοιμούμι.
Ιγώ στην άκρη, δεν κοιμούμι,
είμι ξένος και φοβούμαι.
Ιγώ στην άκρη δεν κοιμούμι ,
είμι ξένος και φοβούμαι.

Σας παρακαλώ κουρίτσα.
Σας παρακαλώ κουρίτσα.

Σας παρακαλώ κουρίτσα,
να μι βάλιτι στη μέση.
Σας παρακαλώ κουρίτσα,
να μι βάλιτι στη μέση.
Να μι βάλιτι στη μέση.
Να μι βάλιτι στη μέση.
Να μι βάλιτι στη μέση,
να διαλέξω ποια μ' αρέσει.
Να μι βάλιτι στη μέση,
να διαλέξω ποια μ' αρέσει.

Έρχοντι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
έρχοντι να τις γιατρέψω.
Έρχοντι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
έρχοντι να τις γιατρέψω.
Έρχοντι να τις γιατρέψω,
του κουρμάκι τ'ς να χαϊδέψω.
Έρχοντι να τις γιατρέψω,
του κουρμάκι τ'ς να χαϊδέψω.

Η ΧΗΡΑ

Έρθι μια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ήρθι μια βραδιά μια χήρα.
Έρθι μια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ήρθι μια βραδιά μια χήρα.

Έρθι μια βραδιά μια χήρα,
που χει πόνου η κακουμοίρα.

Έρθι μια βραδιά μια χήρα,
που χει πόνου η κακουμοίρα.

Βρε γιατρέ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρε γιατρέ μου τι να κάμου.

Βρε γιατρέ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρε γιατρέ μου τι να κάμου.

Βρε γιατρέ μου τι να κάμου,
ίνα για να μην πιθάνου.

Βρε γιατρέ μου τι να κάμου,
ίνα για να μην πιθάνου.

Δεν σι δι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
δεν σι δίνου γιατρικό.

Δεν σι δι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
δεν σι δίνου γιατρικό.

Δεν σι δίνου γιατρικό,
φάρμακου φαρμακιρού.

Δεν σι δίνου γιατρικό,
φάρμακου φαρμακιρού.

Θα σι ρί μπρέ-μπρέ-μπρέ,
Θα σι ρίξου μια βιντούζα.

Θα σι ρί μπρέ-μπρέ-μπρέ,
θα σι ρίξου μια βιντούζα.
Θα σι ρίξου μια βιντούζα,
κι θα γίνεις πιρδικούλα.
Θα σι ρίξου μια βιντούζα,
κι θα γίνεις πιρδικούλα.

Τα μάτια της μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα μάτια της ξιπάγουσαν.
Τα μάτια της μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τα μάτια της ξιπάγουσαν.
Τα μάτια της ξιπάγουσαν,
τα σουθικά τ'ς ραχατιψάν.
Τα μάτια της ξιπάγουσαν,
τα σουθικά τ'ς ραχατιψάν.

Δεν μι ρίχνς μπρέ-μπρέ-μπρέ,
δεν μι ρίχνς ακόμα μια.
Δεν μι ρίχνς μπρέ-μπρέ-μπρέ,
δεν μι ρίχνς ακόμα μια.
Δεν μι ρίχνς ακόμα μια,
θα σου δώσω κι λιφτά.
Δεν μι ρίχνς ακόμα μια,
θα σου δώσω κι λιφτά.

Χήρα μου μπρέ-μπρέ-μπρέ,
χήρα μου λιφτά δεν παίρνου.
Χήρα μου μπρέ-μπρέ-μπρέ,
χήρα μου λιφτά δεν παίρνου.
Χήρα μου λιφτά δεν παίρνου,
τουν κόσμου τζάμπα τουν γιατρεύου.
Χήρα μου λιφτά δεν παίρνου,
τουν κόσμου τζάμπα τουν γιατρεύου.

Κι άμα θε μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι άμα θέλεις άλλη μια.
Κι άμα θε μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι άμα θέλεις άλλη μια.
Κι άμα θέλεις άλλη μια,
έλα σπίτι μ' αλλ' βραδιά.
Κι άμα θέλεις άλλη μια,
έλα σπίτι μ' αλλ' βραδιά.

* * * * *

Μάνα μου μπρέ-μπρέ-μπρέ,
μάνναμ μην μη κλαίς μικρή.
Μάνα μου μπρέ-μπρέ-μπρέ,
μάνναμ μην μη κλαίς μικρή.
Μάναμ μην μη κλαίς μικρή,

σι μι πάντριψις καλά.
Μάναμ μην μη κλαίς μικρή,
σι μι πάντριψις καλά.

Σι μι πάντ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
σι μι πάντριψις καλά.
Σι μι πάντ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
σι μι πάντριψις καλά.
Σι μι πάντριψις καλά,
στουν απάν του μαχαλά.
Σι μι πάντριψις καλά,
στουν απάν του μαχαλά.

Στουν απάν μπρέ-μπρέ-μπρέ,
στουν απάν του μαχαλά.
Στουν απάν μπρέ-μπρέ-μπρέ,
στουν απάν του μαχαλά.
Στουν απάν του μαχαλά,
πού ναι τακαλά πιδιά.
Στουν απάν του μαχαλά,
πού ναι τα καλά πιδιά.

Βρήκα συ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρήκα σύστημα γιρό.
Βρήκα συ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρήκα σύστημα γιρό.

Βρήκα σύστημα γιρό,
κι ένα σπít' μι μαγειριό.
Βρήκα σύστημα γιρό,
κι ένα σπít' μι μαγειριό.

Βρήκα σπí μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρήκα σπít' μι μαγειριό.
Βρήκα σπí μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρήκα σπít' μι μαγειριό.
Βρήκα σπít' μι μαγειριό,
κιόλου του νοικοκυριό.
Βρήκα σπít' μι μαγειριό,
κιόλου του νοικοκυριό.

Βρήκα σι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρήκα σίτα κι πυκνάδα.
Βρήκα σι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
βρήκα σίτα κι πυκνάδα.
Βρήκα σίτα κι πυκνάδα,
τσέτζιρι κι κουλουκύθα.
Βρήκα σίτα κι πυκνάδα,
τσέτζιρι μι κουλουκύθα.

Τσέτζιρι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τσέτζιρι κι κουλουκύθα.

Τσέτζιρι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
τσέτζιρι κι κουλουκύθα.
Τσέτζιρι κι κουλουκύθα,
κι κουτάλα απού μαγκούτα.
Τσέτζιρι κι κουλουκύθα,
κι κουτάλα απού μαγκούτα.

Πίρουσγια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
πίρουσγια μενά πουδάρι.
Πίρουσγια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
πίρουσγια μ' ενά πουδάρι.
Πίρουσγια μ' ενά πουδάρι,
κιόλη η Σκούρκα ένα θιρμάρι.
Πίρουσγια μ' ενά πουδάρι,
κιόλη η Σκούρκα ένα θιρμάρι.

Κι όλη η Σκ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι όλη η Σκούρκα ένα θιρμάρι.
Κι όλη η Σκ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι όλη η Σκούρκα ένα θιρμάρι.
Κι όλη η Σκούρκα ένα θιρμάρι,
ποια κι ποια κι να του πάρει.
Κι όλη η Σκούρκα ένα θιρμάρι,
ποια κι ποια κι να του πάρει.
Κι όλη η Σκούρκα ένα αντί,

πάρε να' χεις μπουχατσι.
Κι όλη η Σκούρκα ένα αντι,
πάρε να' χεις μπουχατσι.

Γεια σας και πάλι...

Είμαστε εδώ στην Κοζάνη, στην κεντρική πλατεία, σ' έναν
από τους πιο κεντρικούς δρόμους της Κοζάνης, όπου αυτή
την ώρα βλέπουμε την μεγάλη παρέλαση της Αποκριάς.
Καλή διασκέδαση!

Γεια σας και πάλι...

Τώρα ήλθαμε στο Φανό Γιτιά. Για να δούμε, τι θα δούμε
εδώ πέρα!

* * * * *

Στου αρχιδιά μπρέ-μπρέ-μπρέ,
στ' αρχιδιάκου την αυλή.
Στου αρχιδιά μπρέ-μπρέ-μπρέ,
στ' αρχιδιάκου την αυλή.
Στ' αρχιδιάκου την αυλή,
γάμους εγινότανε.
Στ' αρχιδιάκου την αυλή,
γάμους εγινότανε.

Γάμους μπρέ-μπρέ-μπρέ άκσιτι,
γάμους εγινότανε.

Γάμους μπρέ-μπρέ-μπρέ άκσιτι,
γάμους εγινότανε.

Γάμους εγινότανε,
ποιος θα παντρευότανε.

Γάμους εγινότανε,
ποιος θα παντρευότανε.

Νάμουν άκσιτι,
νάμουν νύχτα στο γυαλό.
Νάμουν άκσιτι,
νάμουν νύχτα απ' το γυαλό.

Νάμουν νύχτα στο γυαλό,
και στην άμμο βότσαλο.
Νάμουν νύχτα στο γυαλό,
και στην άμμο βότσαλο.

Ν' ανάψου λύ... μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ν' ανάψου λύχνο να σε δω.
Ν' ανάψου μπρέ άκσιτι,
ν' ανάψου λύχνο να σε δω.

Θειά μου Νι... μπρέ-μπρέ-μπρέ,
θειά μου Νικολάκαινα.

Θειά μου Νι... μπρέ-μπρέ-μπρέ,
θειά μου Νικολάκαινα.
Θειά μου Νικολάκαινα,
να μην πας για λάχανα.

Να μην πας στας καλά,
να μην πας και για πουρνάρια.
Να μην πας στας καλά,
να μην πας και για πουρνάρια.
Να μην πας και για πουρνάρια,
θα σι σκώσουν τα πουδάρια.
Να μην πας και για πουρνάρια,
θα σι σκώσουν τα πουδάρια.

Να μην πας άκσιτι,
να μην πας και για φακή.
Να μην πας άκσιτι,
να μην πας και για φακή.
Να μην πας και για φακή,
θα σι βγάλουν το βρακί.
Να μην πας και για φακή,
θα σι βγάλουν το βρακί.

* * * * *

Ου παπάς ου ραγκαβέλας

Ου παπάς μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ου παπάς ου ραγκαβέλας.
Ου παπάς μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ου παπάς ου ραγκαβέλας.
Ου παπάς ου ραγκαβέλας,
είχι μια κουτσή γουμάρα.
Ου παπάς ου ραγκαβέλας,
είχι μια κουτσή γουμάρα.

Συριανού στας καλά,
συριανούσε στα χωριά.
Συριανού στας καλά,
συριανούσε στα χωριά.
Συριανούσε στα χωριά,
πλούσι τσούρες για τα μνιά.
Συριανούσε στα χωριά,
πλούσι τσούρες για τα μνιά.

Δέκα ευρώ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
δέκα ευρώ οι κουρδουμένες.
Δέκα ευρώ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
δέκα ευρώ οι κουρδουμένες.
Δέκα ευρώ οι κουρδουμένες,

δύο ευρώ οι μαραμένες.
Δέκα ευρώ οι κουρδουμένες,
δύο ευρώ οι μαραμένες.

Έτριξαν μπρέ-μπρέ-μπρέ,
έτριξαν οι παντριμένες.
Έτριξαν μπρέ-μπρέ-μπρέ,
έτριξαν οι παντριμένες.
Έτριξαν οι παντριμένες,
πήραν τις κουρδουμένες.
Έτριξαν οι παντριμένες,
πήραν τις κουρδουμένες.

Έτριξαν στας καλά,
έτριξαν κι λεύτερις.
Έτριξαν στας καλά,
έτριξαν κι λεύτερις.
Έτριξαν κι λεύτερις,
πήραν από τέσσερις.
Έτριξαν κι λεύτερις,
πήραν από τέσσερις.

Έτριξι μπρέ-μπρέ-μπρέ,
έτριξι κι μία χήρα.

Έτριξι μπρέ-μπρέ-μπρέ,

έτριξι κι μία χήρα.
Έτριξι κι μία χήρα,
δεν επρόλαβι ούτε μία.
Έτριξι κι μία χήρα,
δεν επρόλαβι ούτε μία.

Ετινάζει μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ετινάζει τα τσουβάλια.
Ετινάζει μπρέ-μπρέ-μπρέ,
ετινάζει τα τσουβάλια.
Ετινάζει τα τσουβάλια,
πέφτει μια με δυο κεφάλια.
Ετινάζει τα τσουβάλια,
πέφτει μια με δυο κεφάλια.

Πέντ' αδέλφια

Πέντι αδέ... κατς' καλά,
πέντι αδέλφια ήμασαν.
Πέντι αδέ κατς' καλά,
πέντι αδέλφια ήμασαν.
Πέντι αδέλφια ήμασαν,
κια τα πέντε παλαβά.
Πέντι αδέλφια ήμασαν,
κια τα πέντε παλαβά.

Ιγώ ημ κάτσ' καλά,
ιγώ ημάν ου μικρότιρους.
Ιγώ ημ κάτσ' καλά,
ιγώ ημάν ου μικρότιρους.
Ιγώ ημάν ου μικρότιρους,
κι απ' όλους παλαβότιρους.

Μ' έστειλαν κάτσ' καλά,
μ' έστειλαν να πάου στου μύλου.
Μ' έστειλαν κάτσ' καλά,
μ' έστειλαν να πάου στου μύλου.
Μ' έστειλαν να πάου στου μύλου,
με τη θειά μου τη Βασίλου.
Μ' έστειλαν να πάου στου μύλου,
με τη θειά μου τη Βασίλου.

Κι ήρθι αρά... μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι ήρθι αράδα για ν' αλέσου.
Κι ήρθι αρά μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι ήρθι αράδα για ν' αλέσου.
Κι ήρθι αράδα για ν' αλέσου,
του σακί μου για να δέσου.
Κι ήρθι αράδα για ν' αλέσου,
του σακί μου για να δέσου.

Κι η Θεια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι η Θεια μου δεν μ' αφήνει.
Κι η Θεια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κι η Θεια μου δεν μ' αφήνει.
Κι η Θεια μου δεν μ' αφήνει,
το δικό της θε να γίνει.
Κι η Θεια μου δεν μ' αφήνει,
το δικό της θε να γίνει.

Σπρώξι ιγώ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
σπρώξι ιγώ κι σπρώξι κείνη.
Σπρώξι ιγώ μπρέ-μπρέ-μπρέ,
σπρώξι ιγώ κι σπρώξι κείνη.
Σπρώξι ιγώ κι ζερώξι ικείνη,
πουπάν ιγώ κι κάτω ικείνη.
Σπρώξι ιγώ κι ζερώξι ικείνη,
πουπάν ιγώ κι κάτω ικείνη.

Αχ μάρ' Θεια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
αχ μάρ' Θεια και νάσαν ξένη.
Αχ μάρ' Θεια μπρέ-μπρέ-μπρέ,
αχ μάρ' Θεια και νάσαν ξένη.
Αχ μάρ' Θεια και νάσαν ξένη,
αχ να δεις τι θα' χα γένει.

Αχ μάρ' Θεια και νάσαν ξένη,

αχ να δεις τι θα' χα γένει.

Κάνει γιο μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κάνει γιόκα μ' τη δουλειά σου.
Κάνει γιο μπρέ-μπρέ-μπρέ,
κάνει γιόκα μ' τη δουλειά σου.
Κάνει γιόκα μ' τη δουλειά σου,
και εγώ θα' μαι πάλι θεια σου.
Κάνει γιόκα μ' τη δουλειά σου,
και εγώ θα' μαι πάλι θεια σου.

Και του χρόνου...!

Γλωσσάριο:

τρανές-μεγάλες

νουρές-ουρές

Μίκας-Δημήτρης

σκώνιτι-σηκώνεται

σιβεί-να μπει

αράδα-σειρά

μάσου-μαζέψω

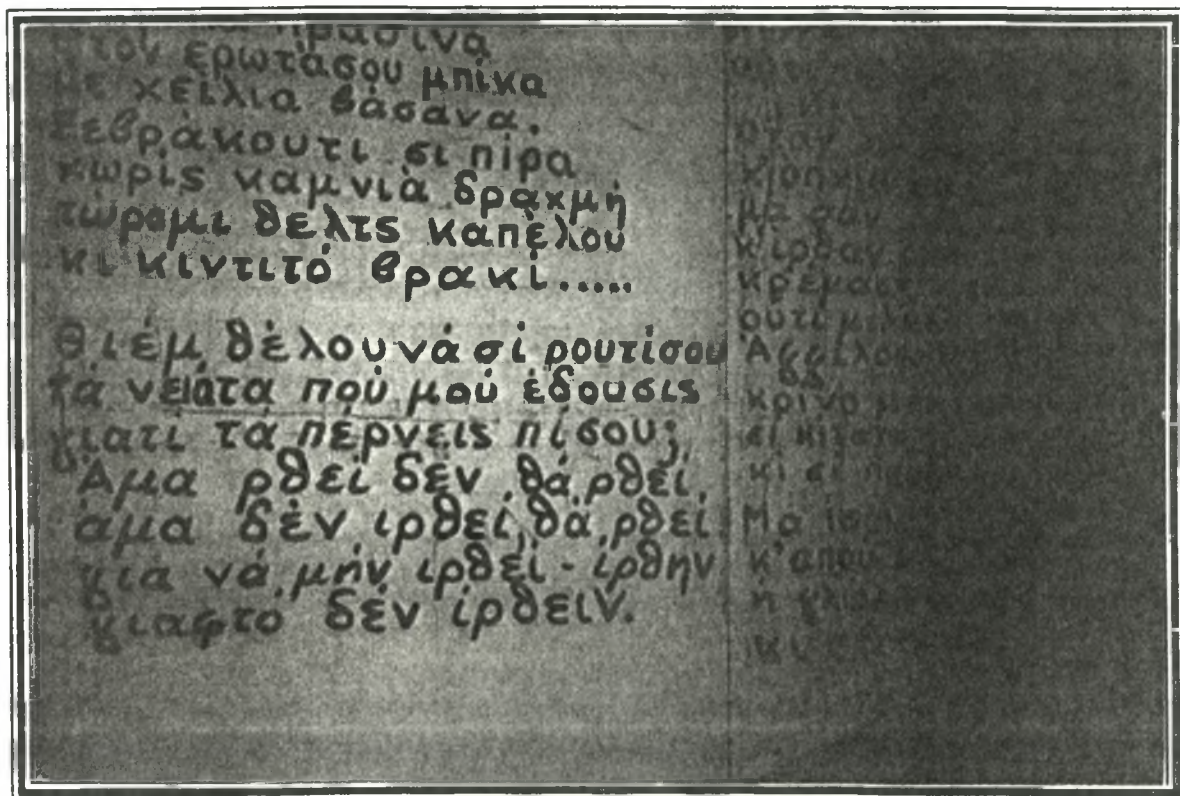
αρπάχν'-παίρνω με τη βία

καρκαλιώντας-γελώντας παρατεταμένα

άκσιτι-ακούσατε

τσαμπουράς-έγχορδο μουσικό όργανο
ραγκαβέλας-υποκοριστικό
κουρδουμένες-δυνατές, καρδαμωμένες
αγνάντιβι-έβλεπε τον ορίζοντα
σκώτ'-συκώτι
φούρκα-βέργα
σκιάχκα-φοβήθηκα
ζαχαράτο-γλυκό
ρούσου-ξανθό
γιαρέντη-τεμπέλη
ραχάτιψαν-αγαλλίασαν, ηρέμησαν
μαχαλά-γειτονιά
πυκνάδα-σκάφη που ζυμώνεται το αλεύρι
τσέτζιρι-κατσαρόλα
μαγγούτα-χόρτο που μυρίζει άσχημα
πιρουσιτιά-τρίποδας πάνω στον οποίο ανάβεται η φωτιά
θιρμάρι-μικρό μεταλλικό δοχείο για το ζέσταμα του νερού

Γ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΟΥ
ΚΟΖΑΝΙΤΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Στον έρωτα σου μπικα
με χιλια βάσανα.
Ξεβράκουτι σι πέρα
Χωρίς καμιά δραχμή
Τώρα μι θέλτς καπέλου
Κι κιντιτό βρακί...

Θιέμ θέλου να σι ρουτίσου
τα νιάτα που μου έδουσις

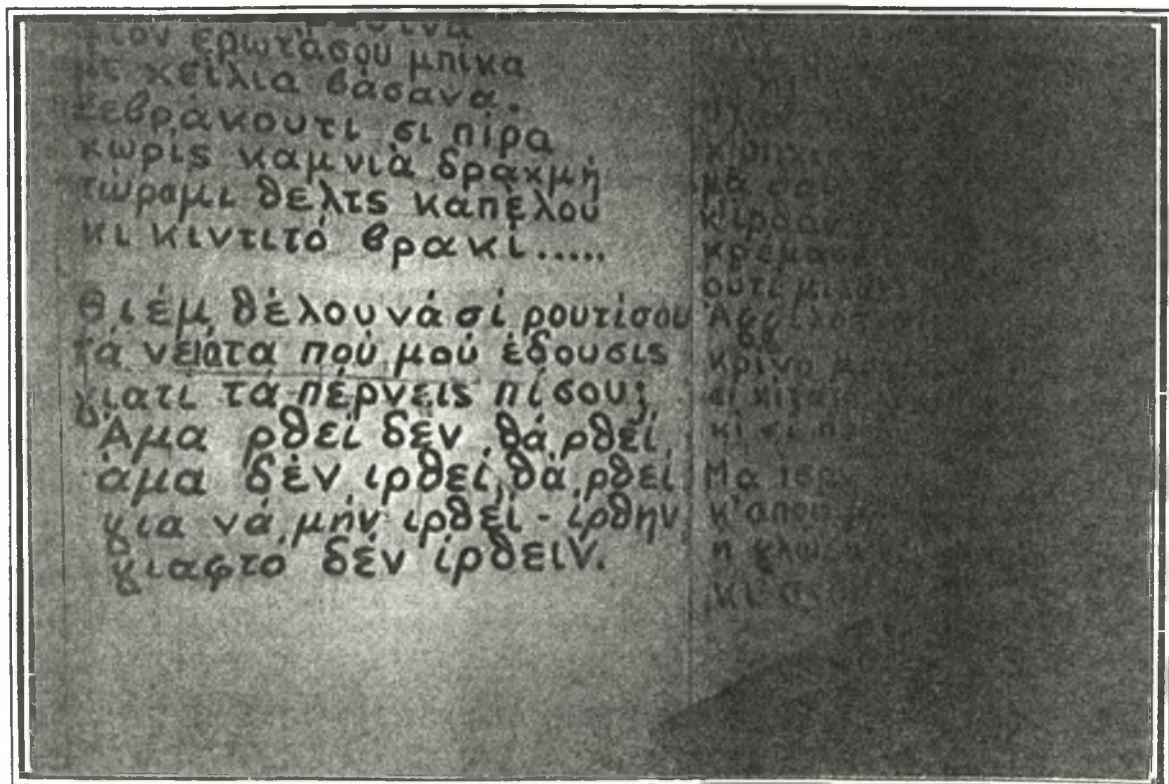
Κώτσου μπουρεί
Ούτι θέλου ούτι μπορώ
ΜΙ ΤΙ ΜΑΝΑΜ

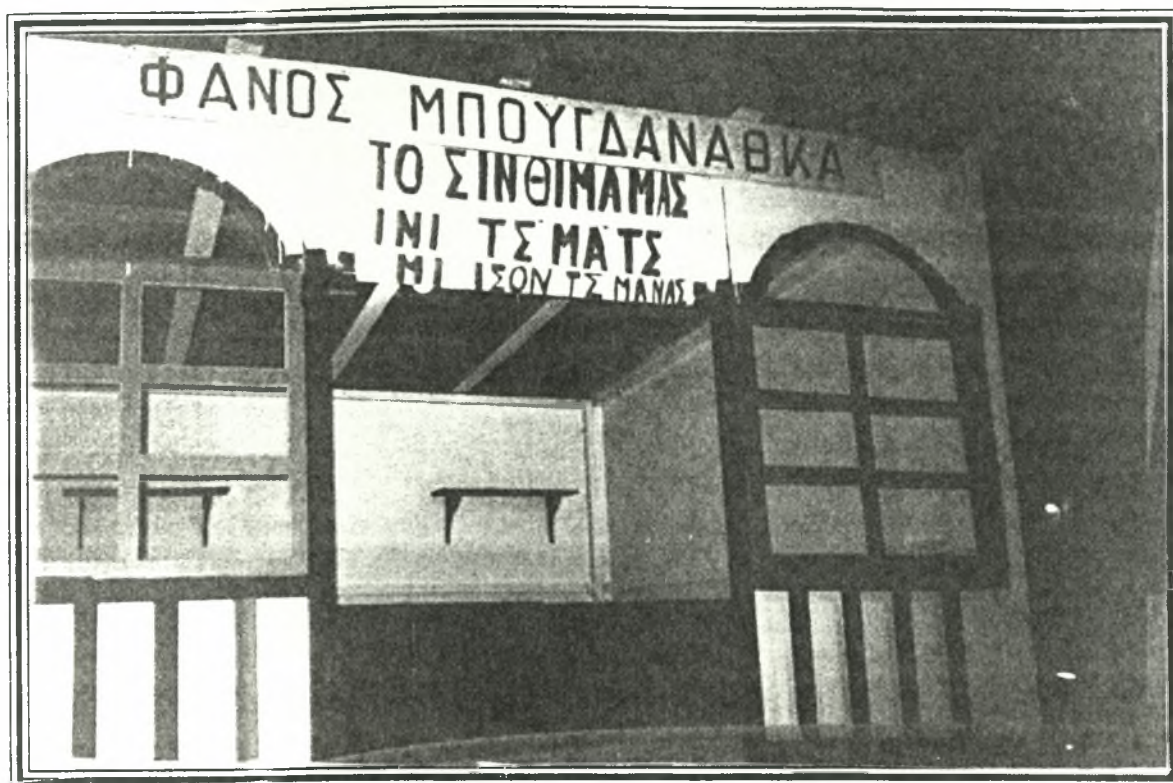
Όταν τα'ν είχα,
δεν ρουτούσα
κ' όπχια ίγλιπα σου
Μα σαν πέρασαν τα
χρόνια,
κ' ίρθαν τα μαλιά τα

γιατί τα παίρνεις πίσου;
Άμα ρθει δεν θάρθει.
άμα δεν ιρθεί, θάρθει
για να μην ιρθεί-ιρθην
γιαφτό δεν ιρθειν.

άσπρα,
Κρέμασιν του κιφάλι
ούτι μιλάει,
κ' ούτι λαλάει.

Άγγιλος φινόσουνα
Κρίνο μουσχουβουλούσες
Σι κοιτάζα και σι μίριζα
Κι σι πουλί ποθούσα.
Μα ίσαν απ' όξου κούκλα,
Κ' απού μέσα πανούκλα,
Η γλώσα σου ίνει ρουδάν
Κι στου κριβάτ ίσει

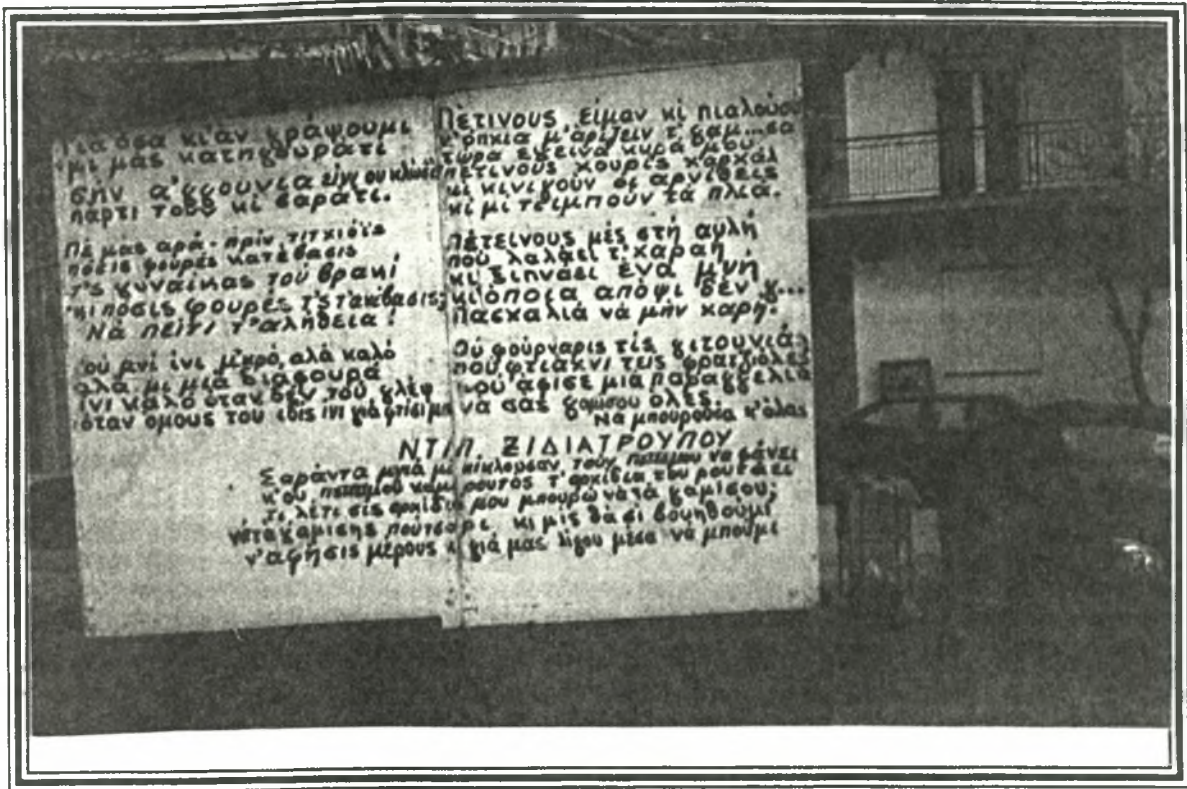

ΦΑΝΟΣ ΜΠΟΥΓΔΑΝΑΘΚΑ

ΤΟ ΣΙΝΘΙΜΑ ΜΑΣ
ΙΝΙ ΤΣ' ΜΑ' ΤΣ
ΜΙ ΙΣΟΝ ΤΣ ΜΑΝΑΣ

Για όσα κι' αν γράψουμε,
μι μας κατηγουράτι
σην α' γγουινιά είναι ου κλώσις,
πάρτι τουν κι βαράτι.

Πε μας αρά-πριν τιτχιοΐς
πόσις φουρές κατέβασις
τ'ς γυναίκας του βρακι
κι πόσις φουρές τ'ς τ' ανέβασις;
Να πεΐτι τ' αλήθεια!

Του μνί ινι μ' κρό, αλά καλό
αλά μι μία διαφουρά.
Ίνι καλό όταν δεν του γλέψ.

Όταν όμους του ιδίς ίνι για φτίσιμο.

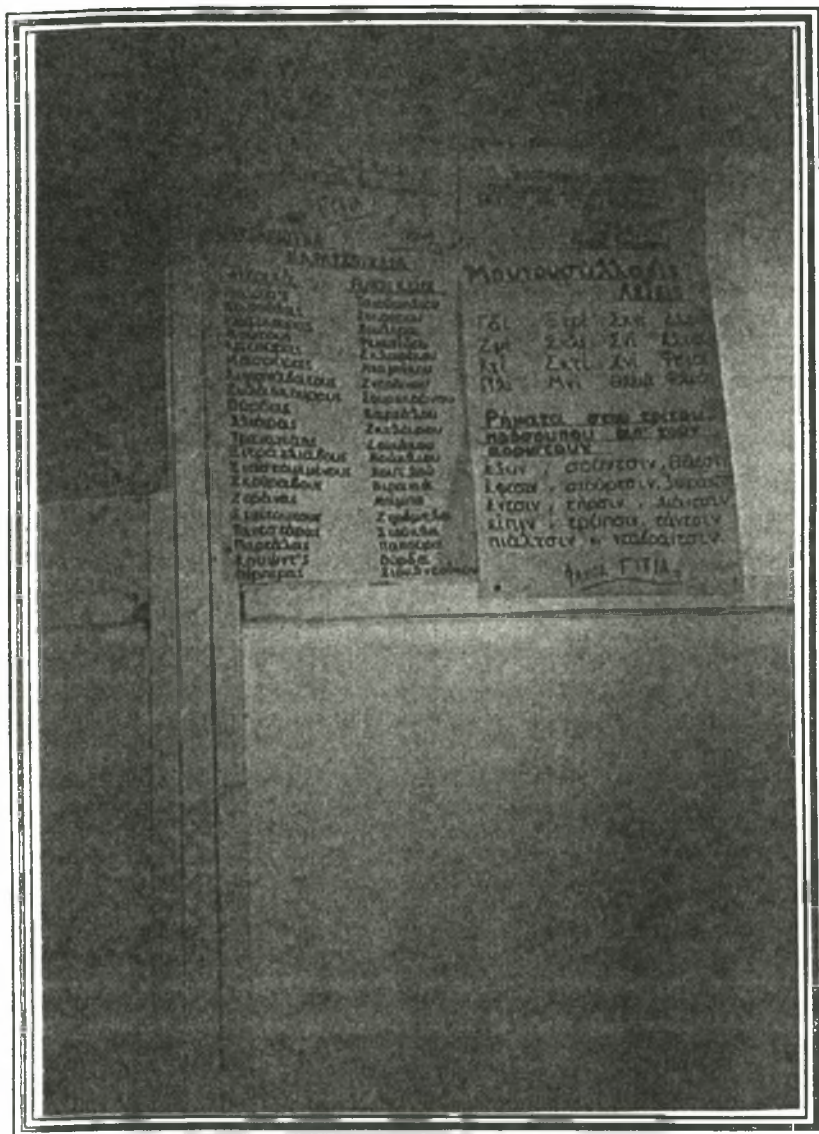
Πέτινους είμαν κι πιαλούσα
κ' όπχια μ' άριζειν τα'γαμ...σα.
Τώρα έγείνα κυρά μου
πέτινους χουρίς χαρχάλ
κι μι τσιμπούν τα πλιά.

Πέτινους μέσ στη αυλή
που λάλαει τ' χαραή
κι ξιπνάει ένα μνή
κι' όποια απόψι δεν γ...
Πασχαλιά να μην χαρή.

Ού φούρναρις τις γιτουνιάς
που φτιάχνι τεις φρατζιόλες
μου άφισε μια παραγγελιά
να σας γ... όλες.
Να μπουρούσα κ' όλας.

ΝΤΙΠ ΞΙΔΙΑΤΡΟΥΠΟΥ

Σαράντα μνιά μι κίκλουσαν τουν πούτσου μου να φανεί
κ'ου πούτσους μου καμαρουτούς τ' αρχίδια ρουτάει:
Τι λέτι σις αρχίδια μου μπούρω να τα γαμίσου;
Να τα γαμίσης πούτσορι κι μισ θα σι βουηθούμι
ν' αφήσις μέρους κι για μας λίγου μέσα να μπούμι.

ΦΑΝΟΣ ΓΙΤΙΑ

«ΚΟΥΖΑΝΙΟΤΚΑ ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ»

Αντρικά

Μήξαρ'ς
Καρούλας
Γλιάσκουρας
Μούτους
Κατούρας
Μασούρας

Γυναικεία

Τσιούμλιου
Ζουρούκου
Χουλέρα
Φκιασίδου

Σκλαρικό

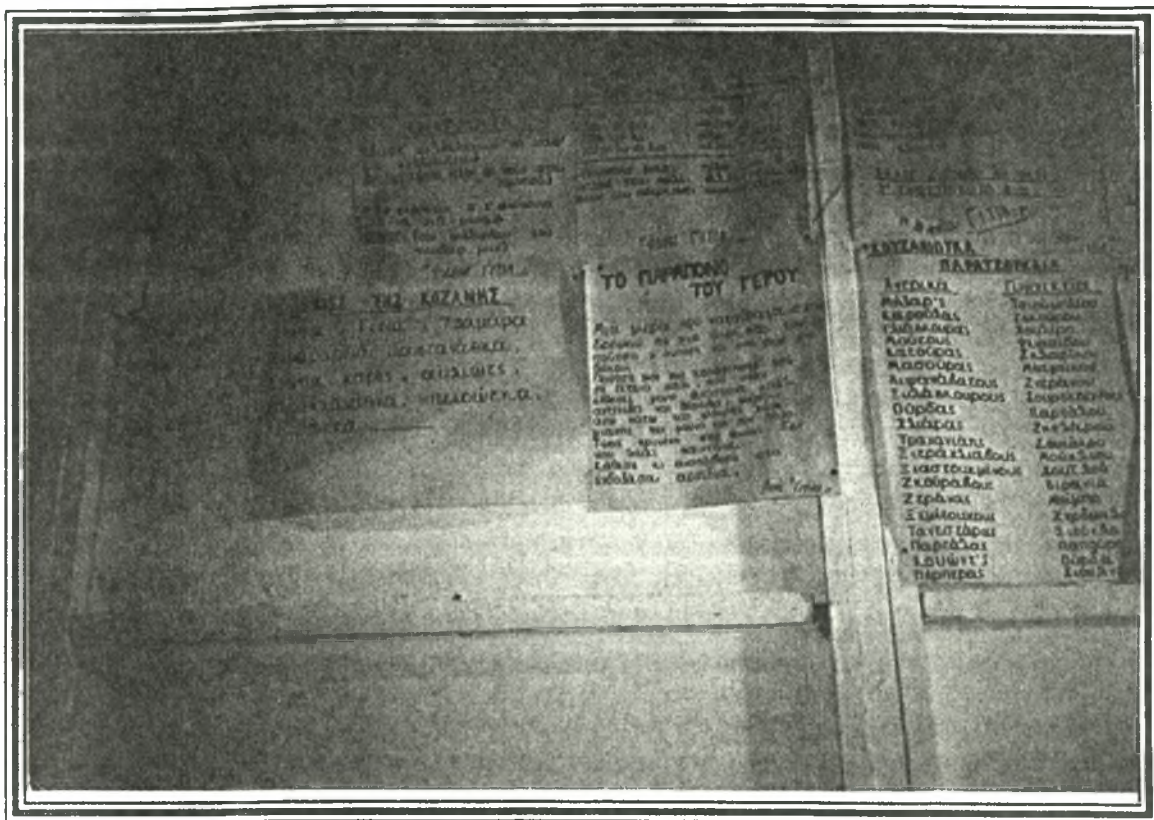
Λιψανάβατους	Σκλαρίκου
Ξυλάγκουρους	Μπαμπίκου
Ούρδας	Ζντράνου
Χλιάρας	Σουργούνου
Τραχανιάης	Παρτάλου
Ξιτράχλιαβους	Ζητλάρου
Ξιαστούχμενους	Σουκάκου
Ζκούραβους	Μούχλιου
Ζτράνας	Χουϊλού
Ξιμίτουχους	Βιρανιά
Ταντστάρας	Μπίμπα
Παρτάλας	Ζτρόμπλα
Κουώντ'ς	Σιούκλα
Πέρπερας	Παπούρα
	Ούρδα
	Σιουλντοῦκου

Μονοσύλλαβις λέξεις

Γδι	Ξτρι	Σκνί	Δλειά
Ζμι	Σκλί	Σνί	Κλιά
Κτί	Σκτί	Χνί	Φτιά
Πλί	Μνί	Θλειά	Φλιά

Ρήματα στου τρίτου πρόσουπου απ' τουν αορίστουν

Έξυν	σούντσιν	θέλτσιν
Έφτσιν	σιούρτσιν	ζουκράντσιν
Έντσιν	τήρτσιν	λιάντσιν
Είπιν	τρύπτσιν	τάντσιν
Πιάλτσιν κι νταβράντσιν		

ΙΝΙΓΜΑΤΑ

«Χάσκ'ου μαλιαράς να χαψ' του γκόλιαβου»

ΑΠΑΝΤΗΣ': (Μην παίν'ου νους στου πουνηρό)

«Του σκούφουν π'τα' ανοίγουμε για να σιβί μέσα»

ΑΠΑΝΤΗΣ': (Του γκόλιαβου του πουδάρ μας)

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΟΥ ΓΕΡΟΥ

Μια μέρα που κατούραγα στου
δρόμου σε μια άκρη, είδα τον
πούτσο μ' ούπεσε και μου' φυγε ένα δάκρυ.
Πούτσε μου πως κατάντησες εσύ

σε τέτοιο χάλι, που όταν
έβλεπες μουνί γινόσουνα μεγάλη
αντρίεβες και θέριεβες, γινόσουν
άνω κάτω και γλύκανες κάθε
μιανής τον μούνο και τον πάτο
Τώρα κρυμένη στο βρακί, δεν
μου ζητάς παιχνίδια.
Κάθεσε κι αναπάβεσε στα
Ενδοξά σου αρχίδια.

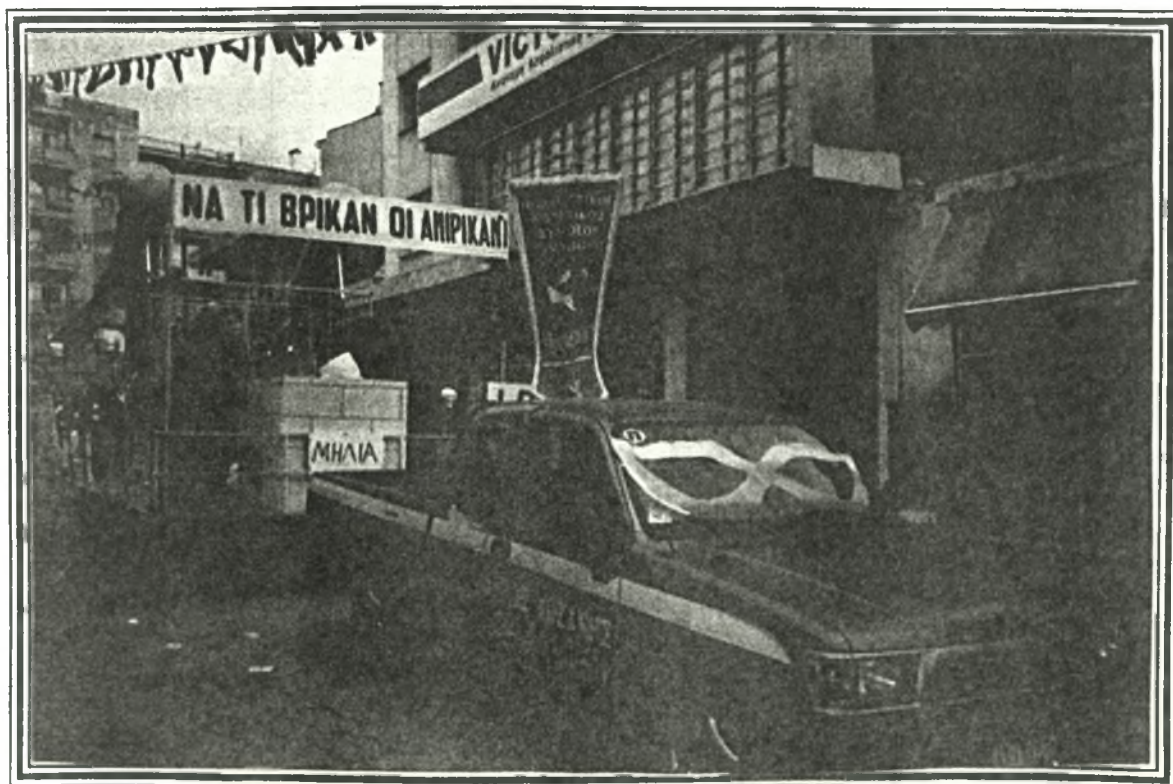
ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Σκ'ρκα, Γιτιά, Τζαμάρα,
Κεραμαριό, Μπουγτανάθκα,
Αλώνια, Καρές, Αυλίωτς,
Καρακλανάθκα, Ηπειρώτκα,
Γιούφτκα.

ΣΙΟΥΡΔΟΜΑΓΙΡΕΜΑΤΑ

ΝΑ ΤΙ ΒΡΙΚΑΝ ΟΙ ΑΜΙΡΙΚΑΝΙ

ΕΚΠΤΩΣΙΣ
Λόγω κατάργησης

ΔΙΚΑΤΣΑ

ΕΚΠΤΩΣΙΣ
Όλα φ'τνα

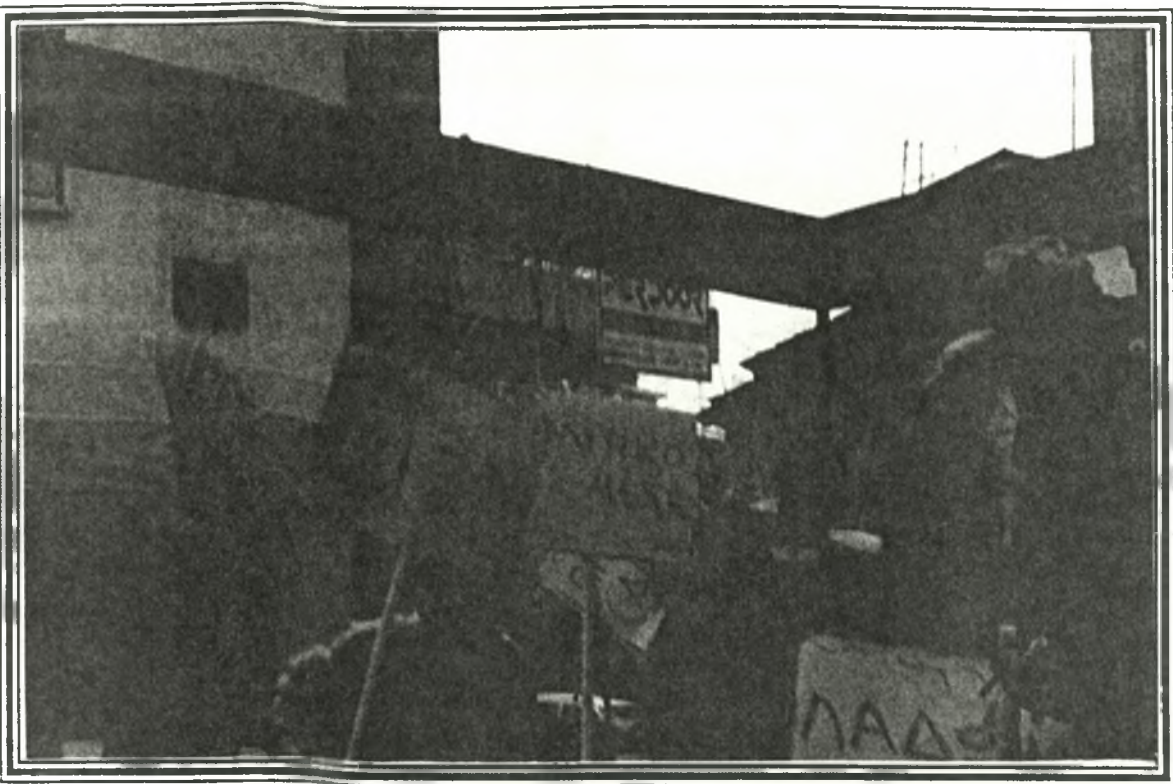

ΠΤΙΧΙΑ
Στου ΚΟΣΤΟΥΣ

ΑΠ'ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ
απ'3.500
Μονάχα 3.000

ΑΠ'ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ
απ'2.800
μούνκι 800

ΦΑΝΟΣ ΓΙΤΙΑ

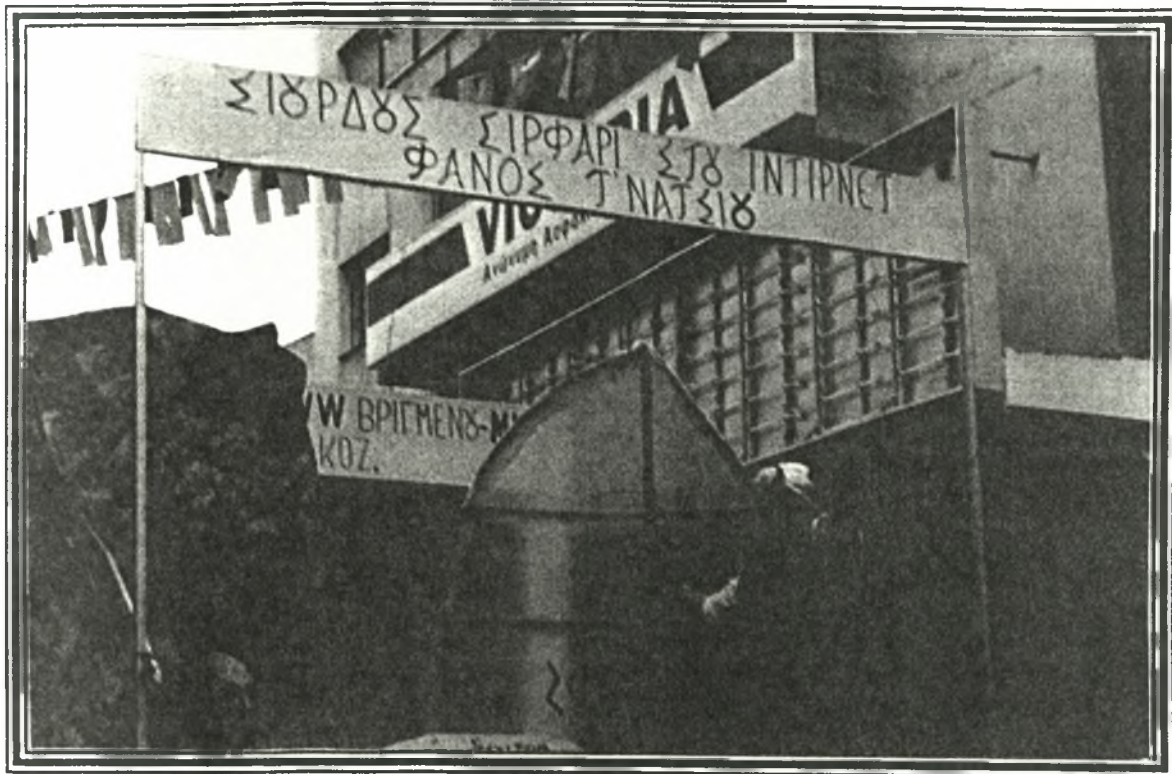
ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΣΚ'ΡΚΑΣ ΠΟΤΕ;
ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΚΗΠΟΣ

ΤΟ ΠΟΥΤΣΙ ΦΟΡΕΜΑ
ΜΗΚΑΣ ΜΑΖΩΝΑΚΗΣ

ΣΙΟΥΡΔΟΥΣ ΣΙΡΦΑΡΙ ΣΤΟΥ ΙΝΤΙΡΝΕΤ
ΦΑΝΟΣ Τ'ΝΑΤΣΙΟΥ

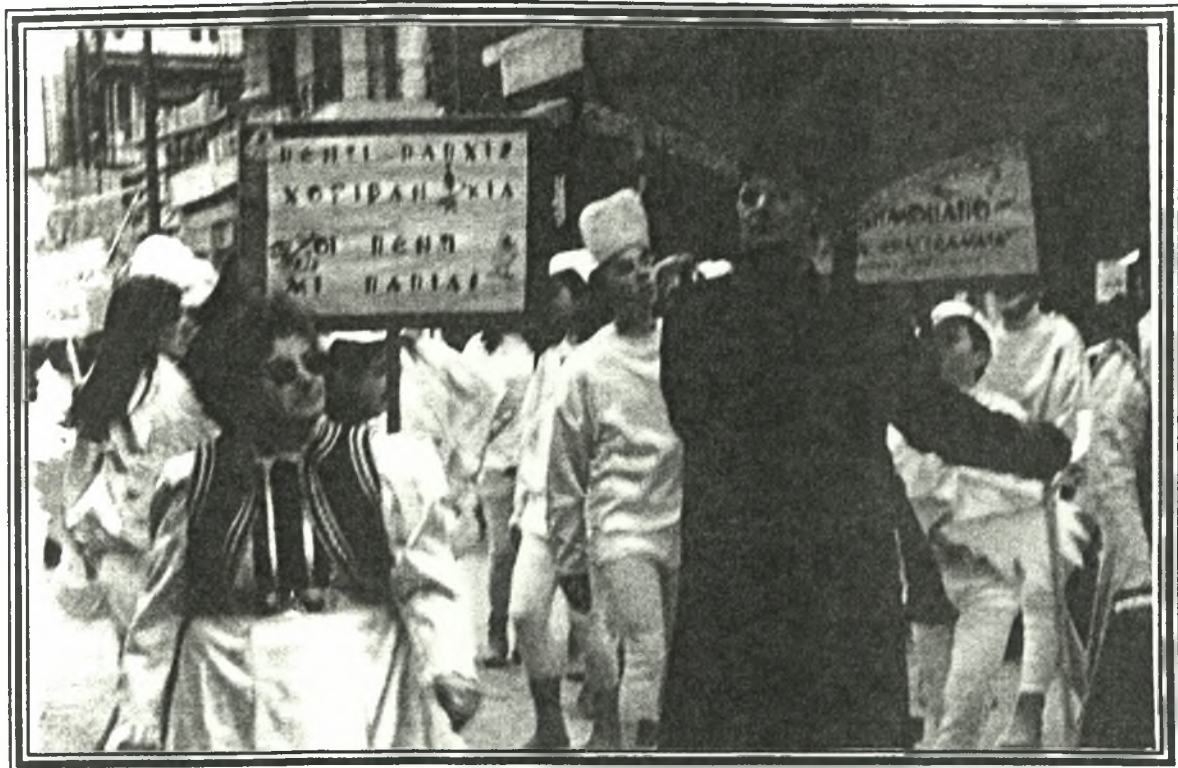

ΠΡΟΣΕΧΩΣ:

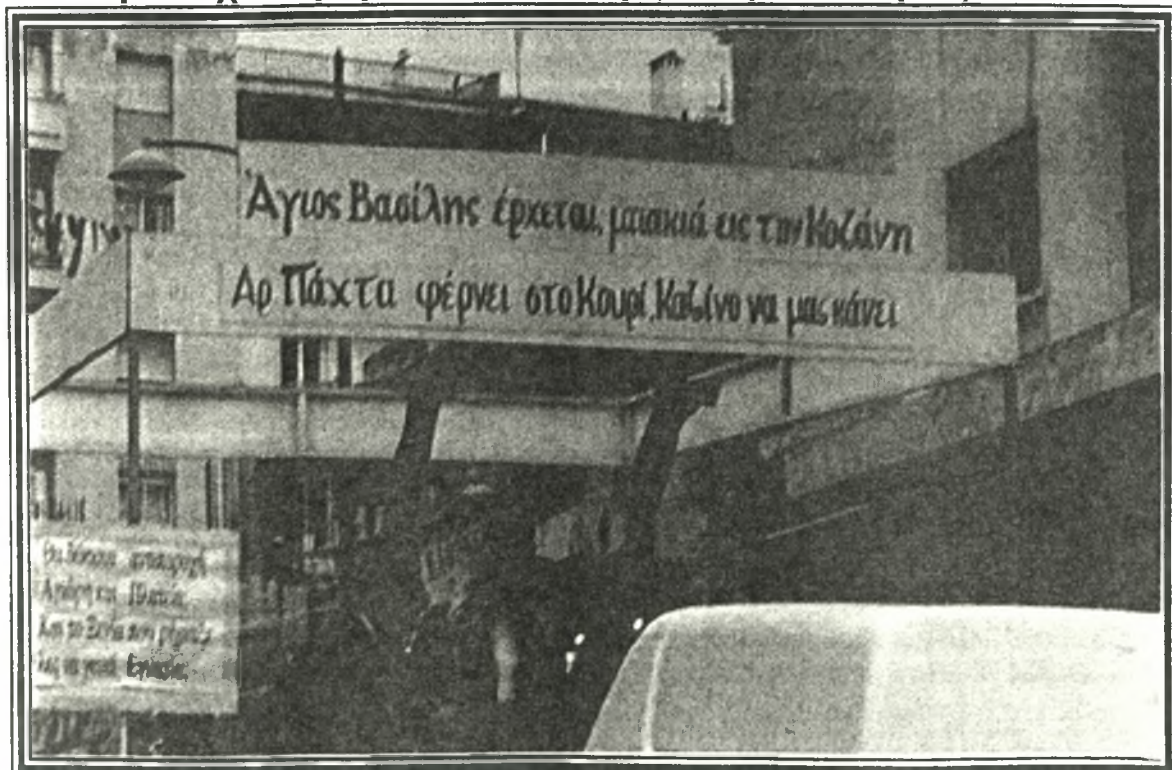
ΡΙΟ ΝΤΕ ΚΟΖΑΝΗ- ΘΚΙΑ ΜΑΣ Η ΒΑΛΙΤΣΑ
Π' ΧΑΛΕΨΑΜΕ

ΠΕΝΤΙ ΠΑΠΧΙΣ ΧΟΡΙΒΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΝΤΙ ΜΙ ΠΑΠΙΑ!

Άγιος Βασίλης έρχεται, μπακιά εις την Κοζάνη
Αρ. Πάχτα φέρνει στο Κουρί, Καζίνο να μας κάνει

Χειμερινή Ολυμπιάδα Κοζάνης
Σλάλομ Γκλίστρας

Γλωσσάριο:

θέλτς-θέλεις
κιντιτό-κεντητό
θιέμ-θειε μου
ιρθει-έρθει
όπχια-όποια
ιγλιπα-έβλεπα
πουλί-πολύ
κριβάτ-κρεβάτι
τιτχιόϊς-φτάνεις

φουρές-φορές
πιαλούσα-γυρνούσα
χουρίς-χωρίς
χαρχάλ-λειρι
αρνίθεις-κότες
λαλάει-μιλάει
ξιδιάτρουπου-ξεδιάντροπο
μήξαρ'ς-συναχομένος
καρούλας-αυτού που πετάνε τα αυτιά του
γλιάγκουρας-ψηλός και αδύνατος
μούτους-αυτός που δεν μιλάει
μασούρος-αυτός που μαζεύει λεφτά
λιψανάβατους-αδύνατος
ξυλάγκουρος-ψηλός και άγαρμπος
ούρδας-μαλακός και άνοστος
χλιάρας-αυτού που του αρέσουν τα φαγητά που τρώγονται
με κουτάλι
τραχανιάης-αυτού που του αρέσει ο τραχανάς
ξιτράχλιαβους-ατημέλητος
ξιαστούχμενους-αυτός που ξεχνιέται
ζκούραβους-άπλυτος, βρώμικος
ζτράνας-αυτός που φοράει αντρικά ρούχα
ξιμίτουχους-αδιάφορος
τανστάρας-αυτού που του αρέσει να επιδεικνύεται
παρτάλας-κουρελής
πέρπερας-αυτού που πετάνε τα μυαλά του

τσιούμπλιου-αυτή που έχει τσίπλες
χουλέρα-πολυλογού
φκιασίδου-αυτή που καλλωπίζεται
σκλαρίκου-αυτή που της αρέσουν τα κοσμήματα
μπαμπίκου-γριά γυναίκα
ζντράνου-αυτή που φοράει αντρικά ρούχα
σουρουκουνού-αυτή που γυρνάει
παρτάλου-ατιμέλητη
ζητλάρου-ζητιάνα
σουκάκου-αυτής που της αρέσουν οι βόλτες
μούχλιου-αυτή που μυρίζει άσχημα
χουϊλού-αυτή που έχει μια συνήθεια
βιρανιά-άχρηστη
μπίμπα,ζντρόμπλα,σιούκλα,παπούρα,ούρδα-ελαφρόμουαλη,
χαζή
σιουλντούκου-αυτή που σεργιανάει
γδι-γίδι
ζμί-ζουμί
κτί-κουτί
πλί-πουλι
ξτρί-σπάτουλα
σκλί-σκυλί
σχτί-χαλί στον αργαλειό
σκνί-σκοινί
σνί-μεγάλο χάλκινο ταψί
χνί-χωνί

θλειά-θηλιά
δλειά-δουλειά
κλιά- κοιλιά
φτιά-αυτιά
φλιά-κάνω το τραπέζι σε κάποιον
έξυν-έξυσε
έφτσιν-έφτυσε
έντσιν-έντυσε
είπιν-είπε
πιάλτσιν-έτρεχε
νταβράντσιν-μεγάλωσε
σούντσιν-χίμηξε
σιούρτσιν-παλάβωσε
τήρσιν-κοίταξε
τρύπσιν-τρύπησε
θέλτσιν-θέλησε
ζουκράντσιν-σκάλισε με τζουκράνα
λιάντσιν-χτύπησε κάποιον
τάντσιν-τέντωσε
χάσκου-χαζεύω
χαψ'-τρώνω
γκόλιαβος-γυμνός
ποδάρ-πόδι

Γ' ΜΕΡΟΣ:

**ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ**

"Αποψις τῆς Κοζάνης.
Vue de Cozani.

"Αποψις τῆς Κοζάνης.
Vue de Cozani.

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ
Ἐπέλασις Ἴππικῶν

Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο Κοζάνης

Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο Κοζάνης.

Hopitaux Militaires de Kozani

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1912-1913 *Από τον Γρηγόρη Γεωργίου - Γενικό*

Επίθεση Ιππικού από τον στρατηγό Σούτσον προς κατάληψη της Κοζάνης.

Επίθεση Ιππικού από τον στρατηγό Σούτσον προς κατάληψη της Κοζάνης.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1912-1913

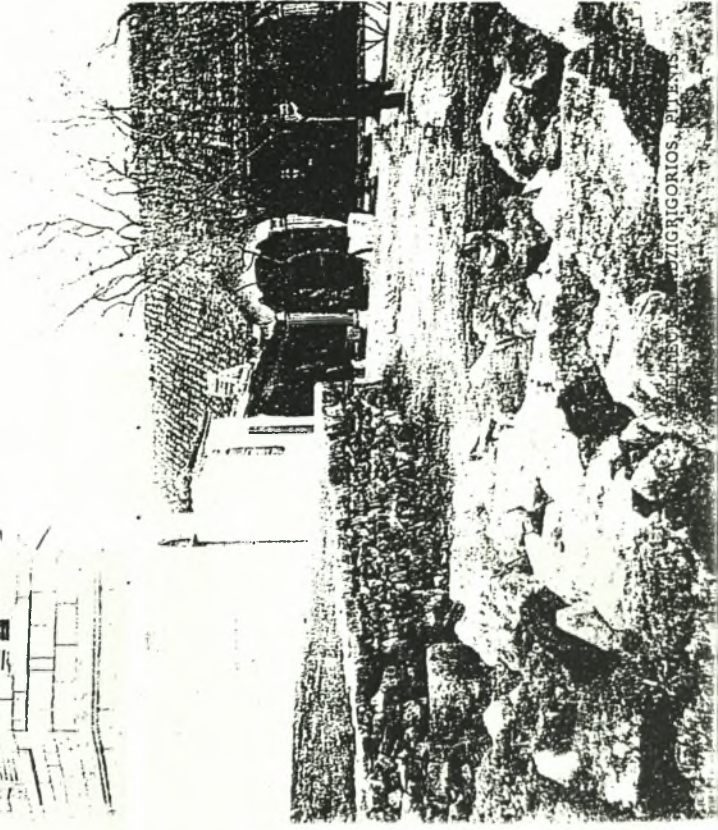
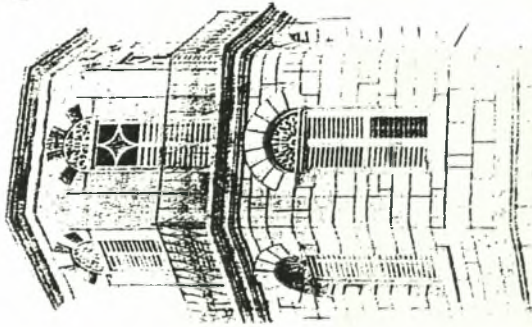
ΚΟΖΑΝΗ - Καταλισμός Ελληνικού Στρατού

Κοζάνη - Αϊ Χαλίδς

COZANI - Eglise Saint-Elias

1912

Επιγραφή 1912

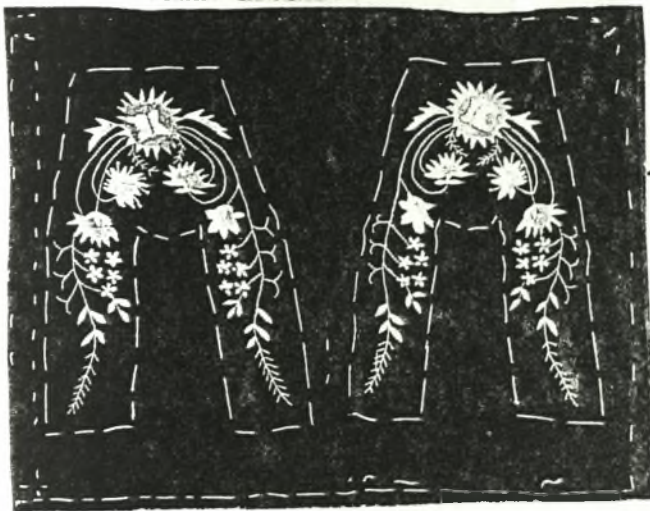
STIGORIOS, ELLINIS

ΚΟΖΑΝΙΤΗΣ ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ
Soldat volontaire grec de Kossani

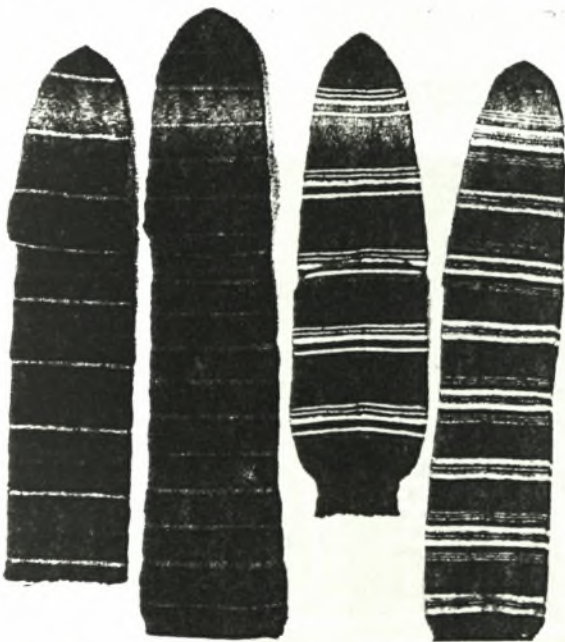

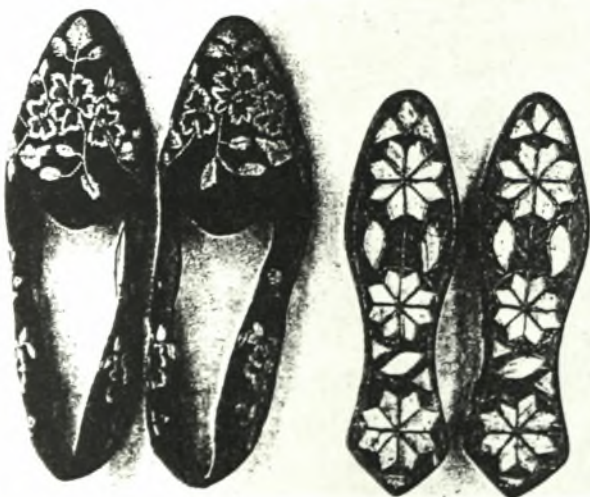
Σαβρακατσάνλεκες
Χυνάλκελες
Κάλτσες

Κεντημένες παντόφλες,
δώρο της νύφης προς το
χαμπρό (Ολκοχένελα Χα-
ρισίου Μεχδάνι, 1800).

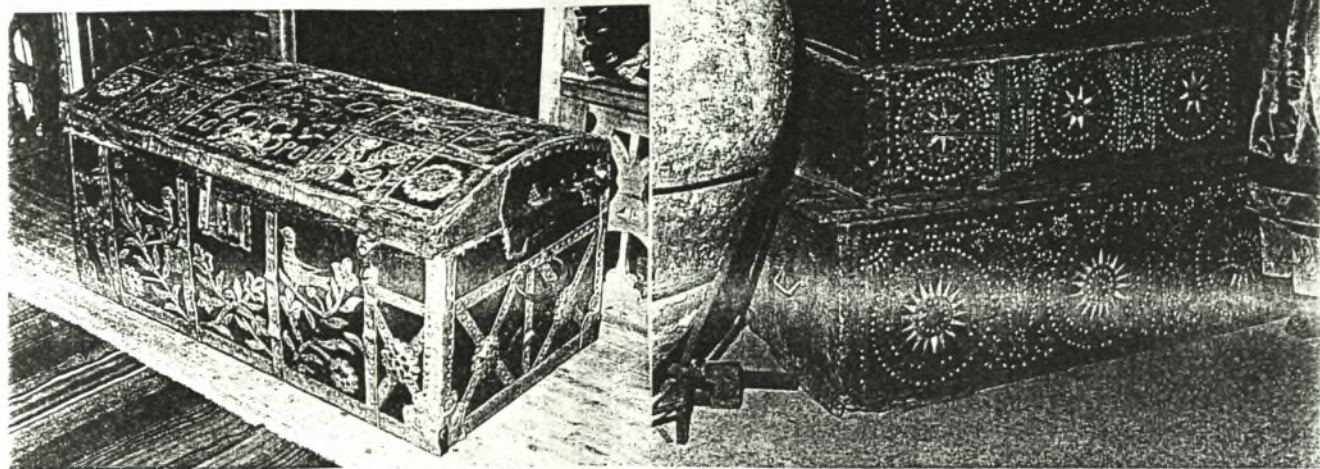

Ανδρικά μάλλινα σκου-
φούνια (κάλτσες)
Κοζάνης και Περιοχής.

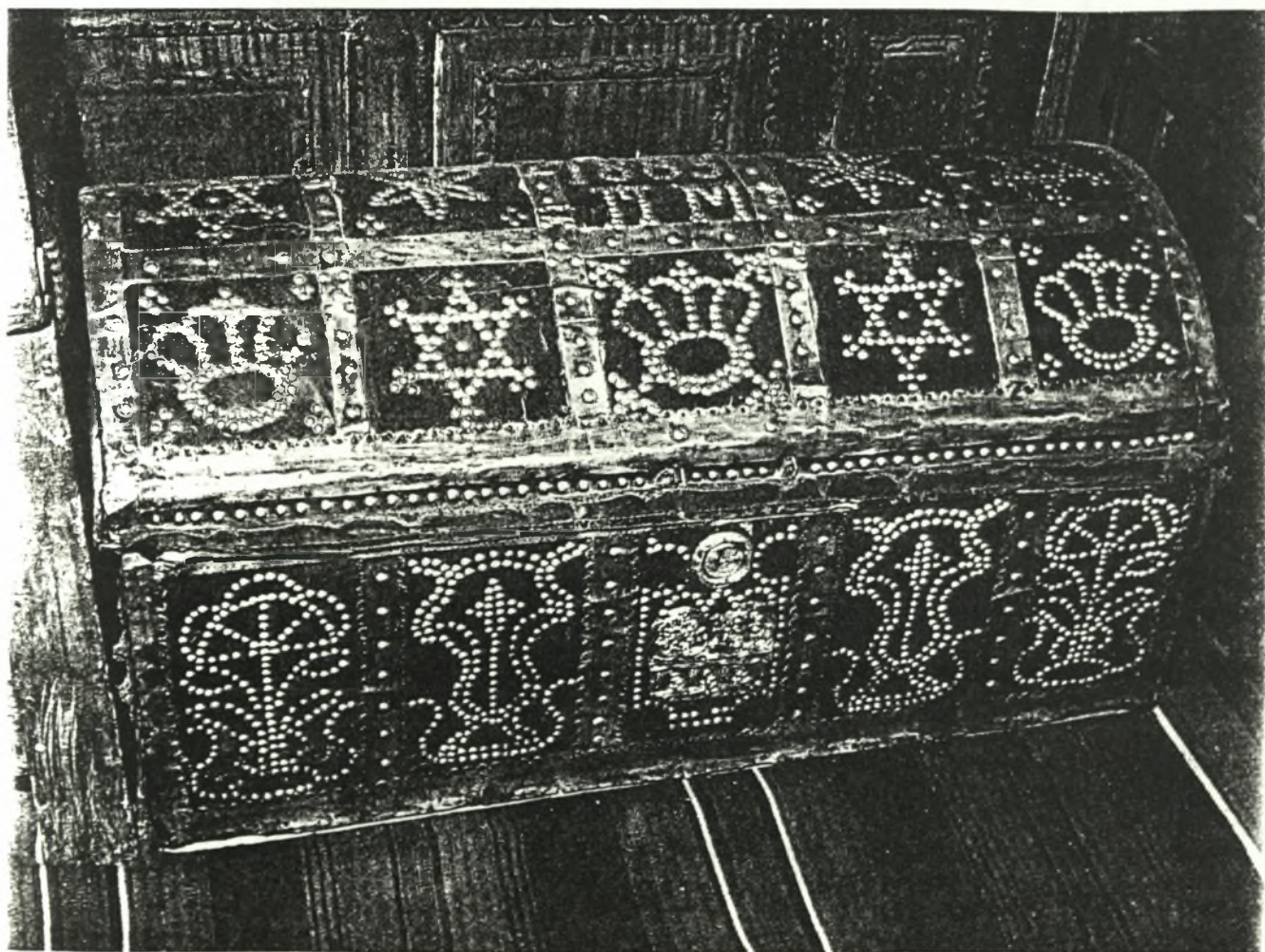
«Παντόφλες» του χαμπρού
και τσόκαρα της νύφης
(Ολκοχένελα Καίτης
Ταρτάρα).

Τρεις κασέλες, διακοσμη-
μενες με ένθετο συντέφι,
για την προίκα της νύφης.

Κασέλα για τα προίκια, χρονολογίας 1777

Κασέλα για την προίκα της νύφης

Το «Τζάκι» στο
«μαερείο» του
Μουσείου.

«Περδίκες» και «κόκκινα αυγά» της Πασχαλιάς με
«κουλούρες» για δώρα στα κουμπάρουδια.

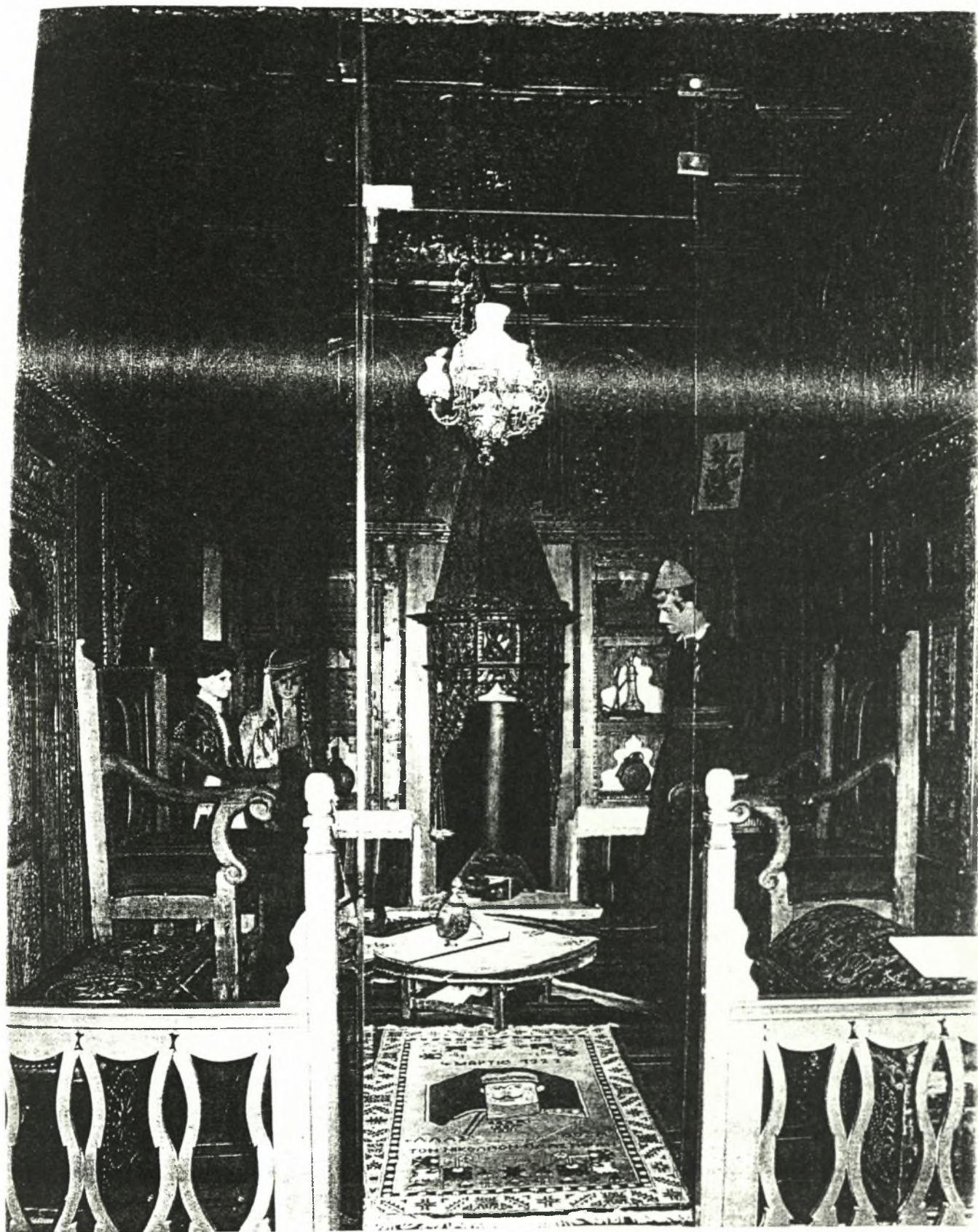

Ομάδες του χορευτικού συγκροτήματος του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών χορεύουν τοπικούς παραδοσιακούς χορούς στην κεντρική πλατεία της Κοζάνης σε εκδήλωση εθνικής εορτής.

ΜΟΥΣΕΙΟ : Το κελλάρι με τα χλυκά.

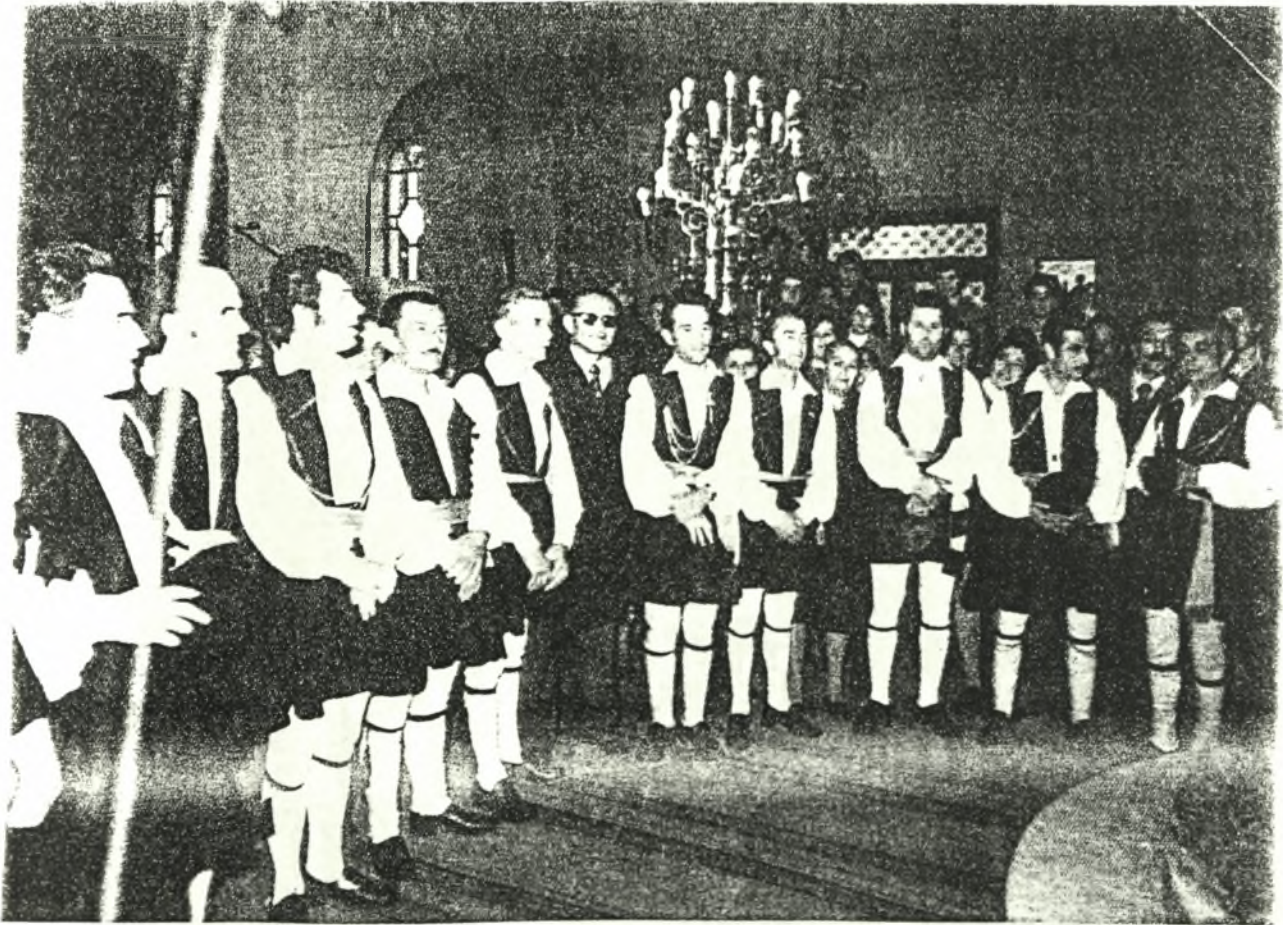
Το δωμάτιο από το μεγάλο αρχοντικό Γεωργίου Σακελλαρίου (18ος αιώνας), το γνωστό ως «αρχοντικό της Πλατσούς», από την χυνάικα του Μητσίου.

ΑΙΑΝΗ: Γυναικείες φορεσιές όλων των ηλικιών.

ΒΕΛΒΕΝΔΟΣ :

Κορίτσια και
αγόρια με τις
χρυσές φο-
ρές του
Βελβενδού.

Κσταφυγιώτες σε ώρα προσευχής στην εκκλησία του χωριού τους για το «καλό ταξίο στην ξενιτεία».

ΒΛΑΣΤΗ: Η χυναλκεία φορεσιά με το τσιπούνι και η φορεσιά κοριτσιών παιδικής ηλικίας.

ΚΟΖΑΝΗ: Η χυναλκεία φορεσιά με τον επενδύτη (Μπούντζο).

Κορίτσια Αιανής, παιδικής ηλικίας με την τοπική φορεσιά.

Κροκλώτσες με τις χιορτινές φορεσιές
την Πρωτομαχιά στις θρύσες του χωριού.

ΑΙΑΝΗ: Γυναίκα φο-
ρεσιά εφηβικής ηλικίας.

Κορίτσια με τις επίσημες φορε-
σιές τους, κόττω από το αχάλια
της ηρωίδας Γυναίκας της
Πύδου.

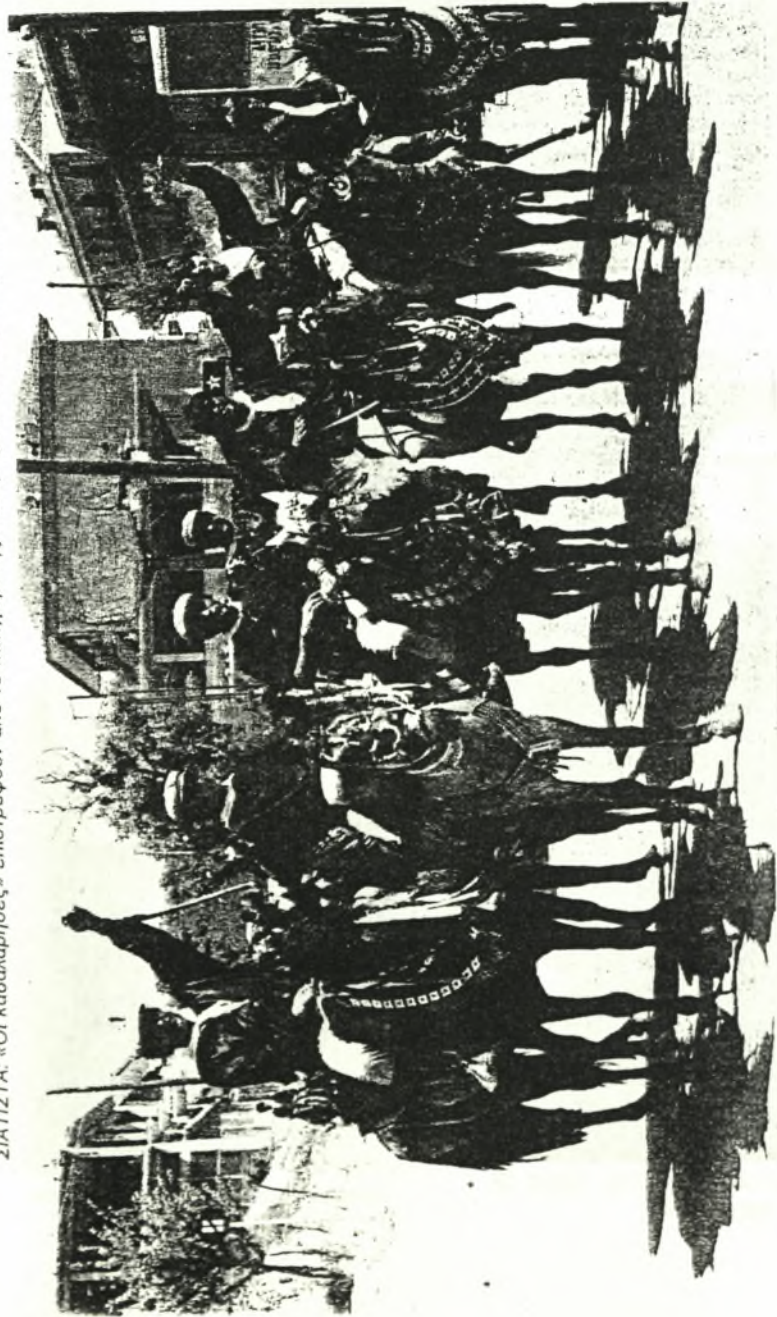

Κροκιώτισσες στην πρωτομαγιά, κάτω στην Αγία Παρασκευή.

ΚΟΥΖΑΝΗ. « Αρμα» στην αποκοιαιτική παρέλαση.

ΣΙΑΤΙΣΤΑ: «Οι καβαλάρηδες» επιστρέφουν από το πανηγύρι της Παναγίας το δεκαπενταύγουστο.

ΚΟΖΑΝΗ: Καβαλάρηδες στις αποκριάτικες εκδηλώσεις.

Φωτογράφος του 1890 στην Κοζάνη.

ΚΟΖΑΝΗ 1920 - Ανδρικός γουνιασμένος σακκος.

ΚΟΖΑΝΗ 1920 - Γυναικείος σάκκος γουνιασμένος (Αναστασία Τιάλιου).

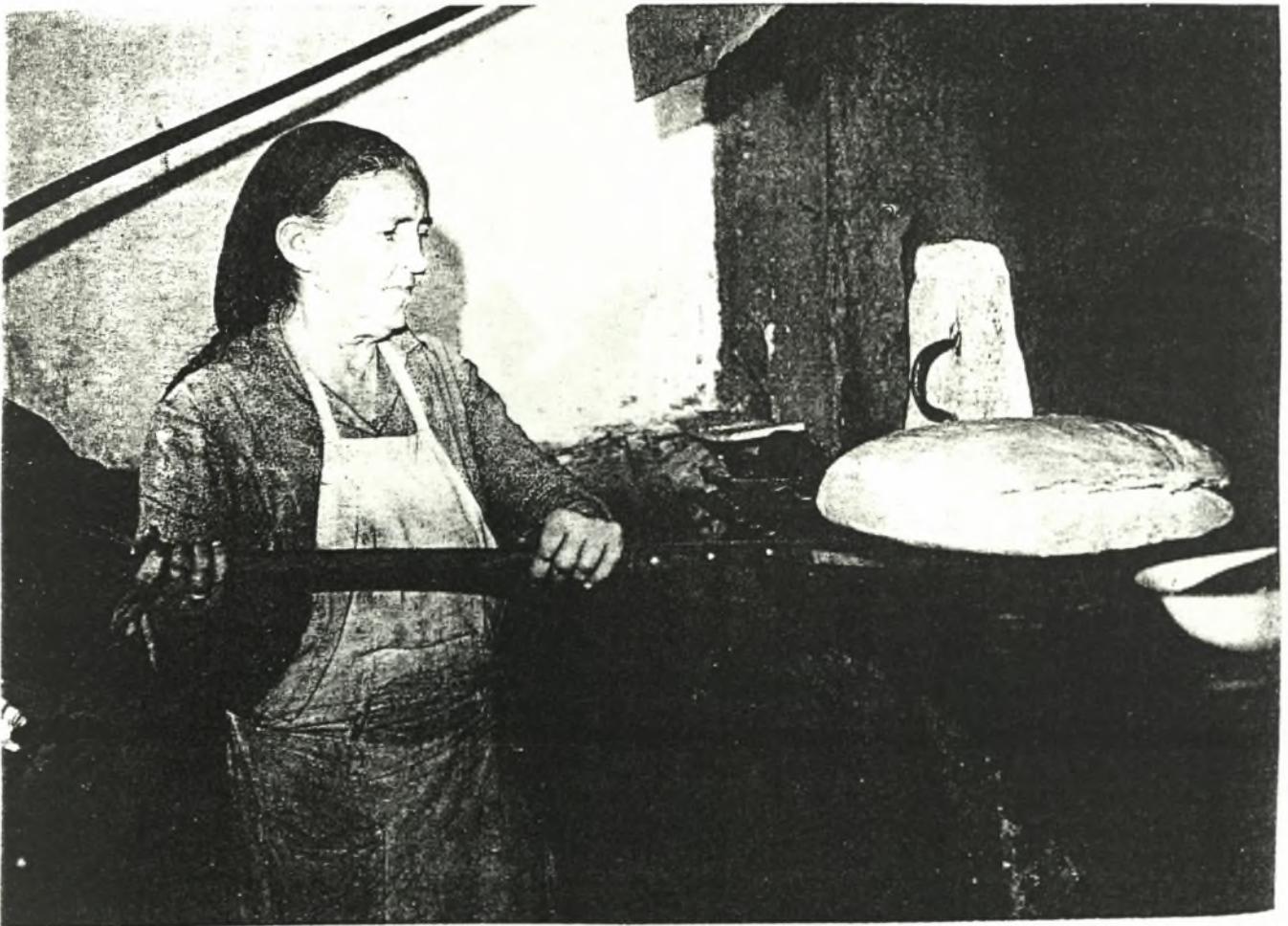
Ο βαενάς (βαρελοποιός) στο έργο του.

ΚΟΖΑΝΗ. Παλαιά καταστήματα υποδηματοποιών στην οδό 11ης Οκτωβρίου.

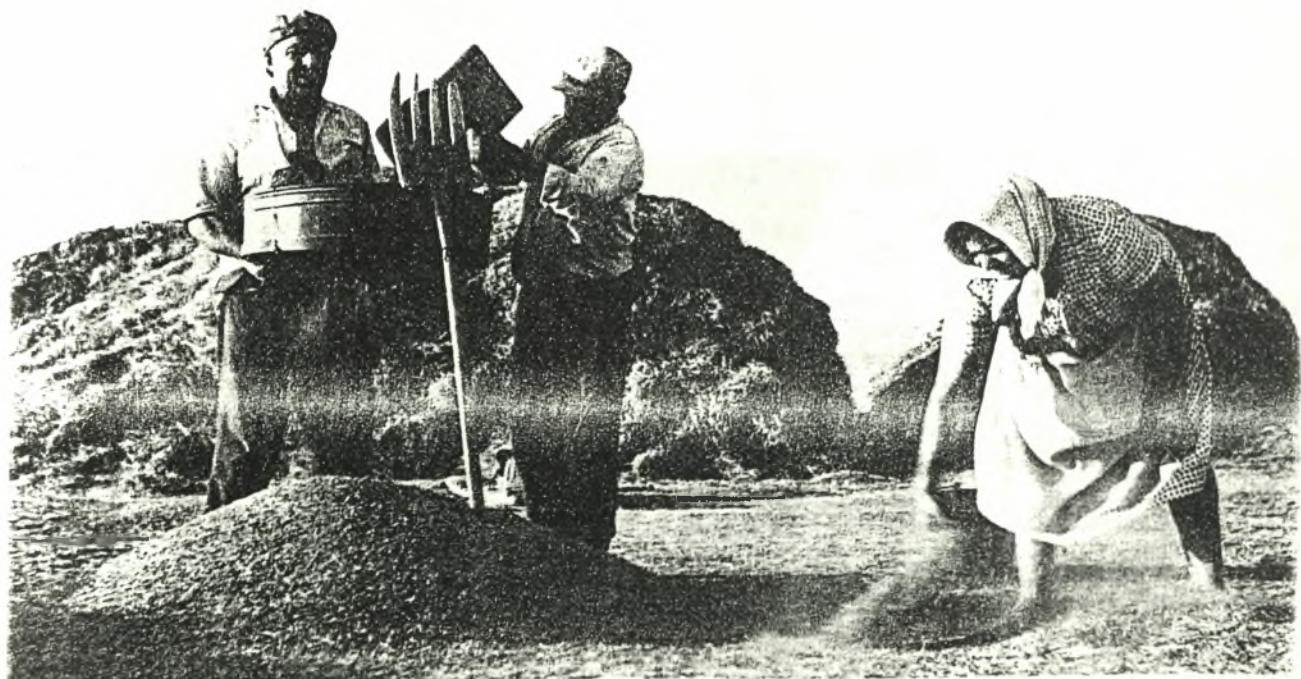
Ένας από τους τελευταίους καραγωγείς στην Κοζάνη, το 1980, με το τετράτροχο κάρο του για τη μεταφορά εμπορευμάτων
(Σταύρος Γκατζόφλιας)

Ψήσιμο της μπογαταίας στο φουρνο.

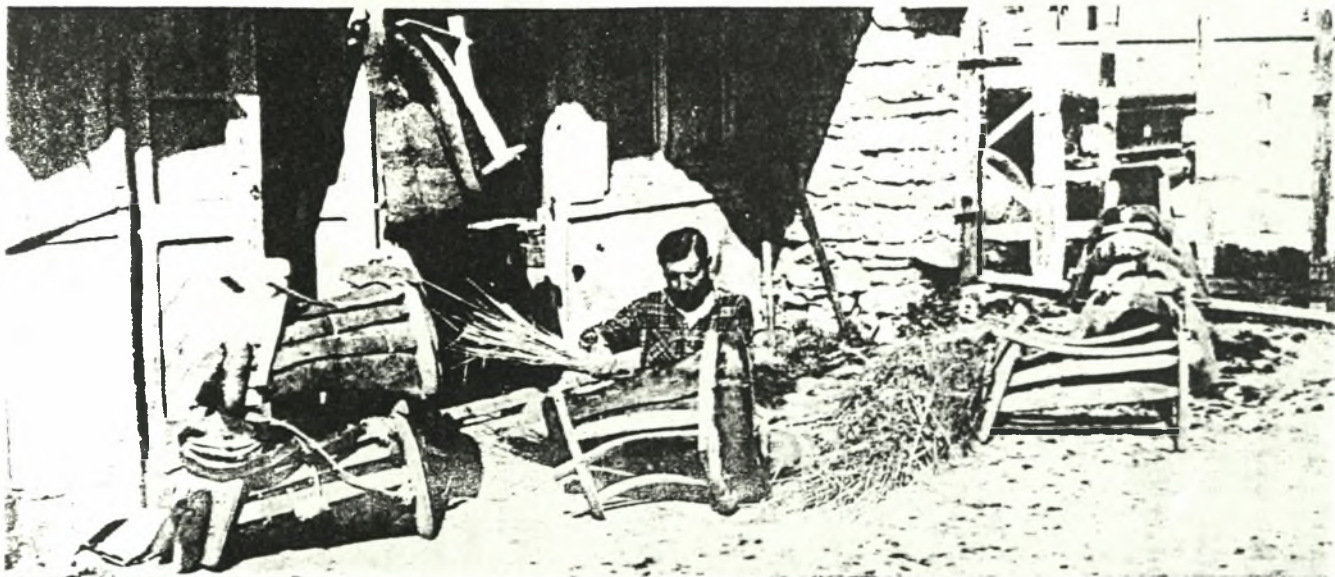
Το λίχνισμα.

Το δερμόνισμα.

Μεταφορά των τυριών σε τσαντήλες.

Ο σαμαράς.

Ο φωτογράφος Γιώργος Σιαμέτης.

Ο καστανάς Δημ. Χαλβατζής στο έργο του.

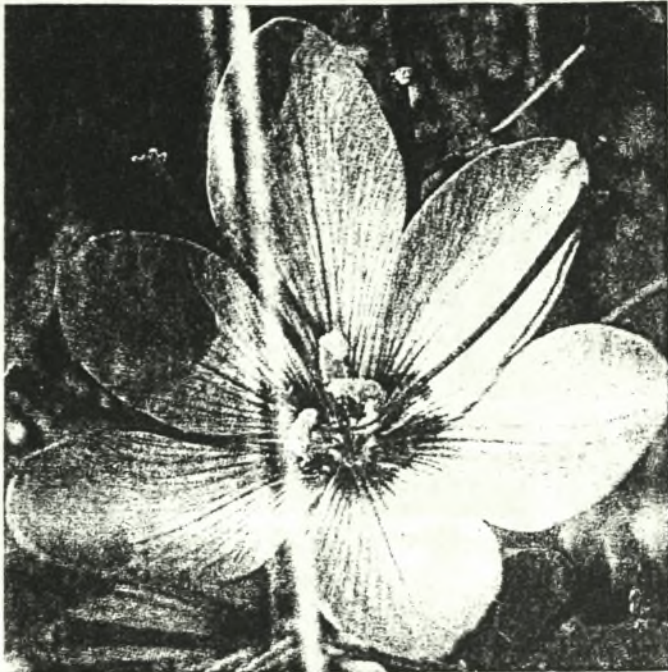
Ο υποδηματοποιός.

Το κάψιμο του φουρνου.

Το γαλομέτρημα.

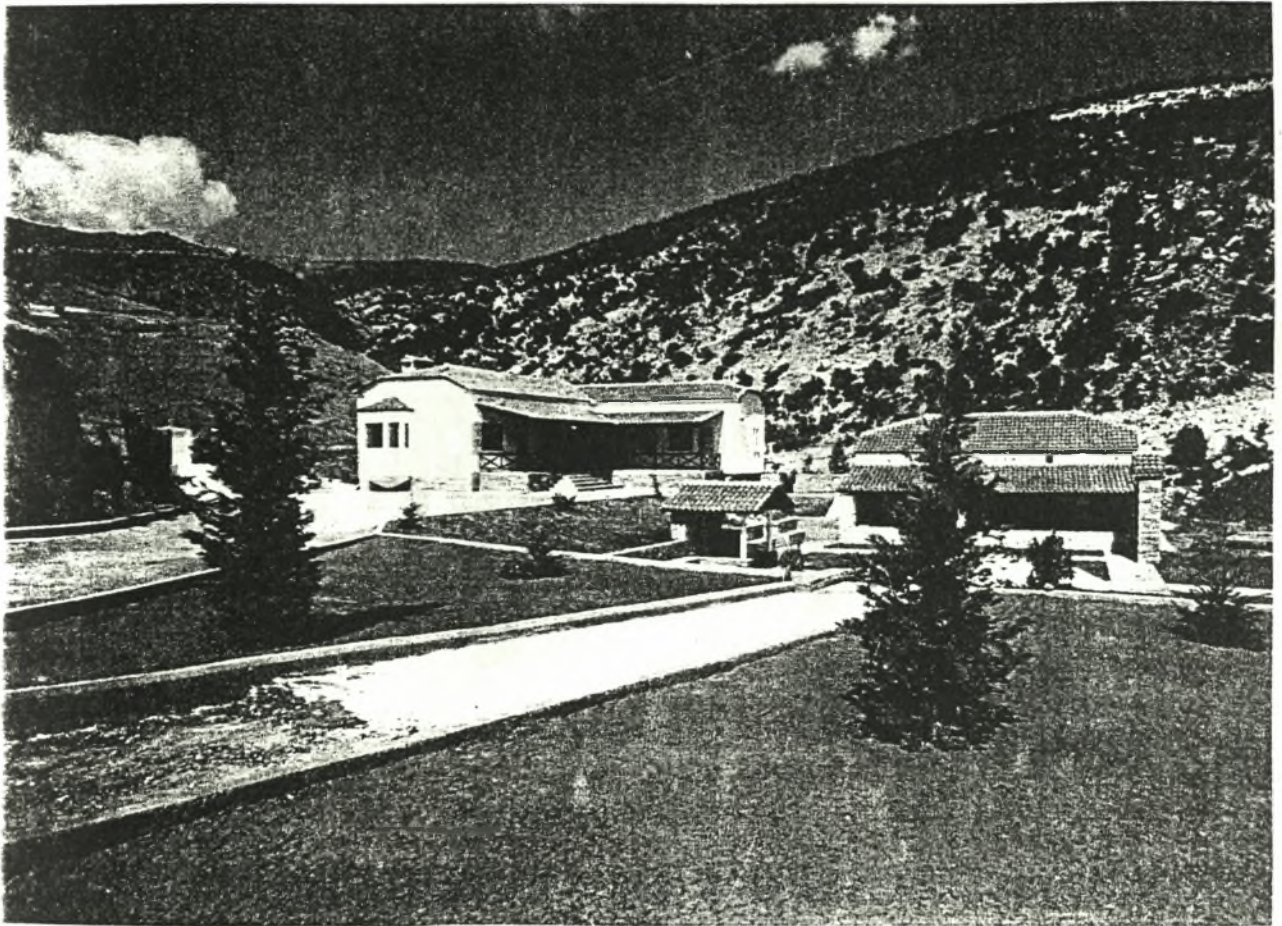
Ο ελληνικός κρίκος. Βολθόριζο φυτό. Οι στήμονες του άνθους του χρησιμοποιούνται στην αρωματοποίηση, στη φαρμακευτική και τη βαφική.

Α. Το άνθος του κρίκου.

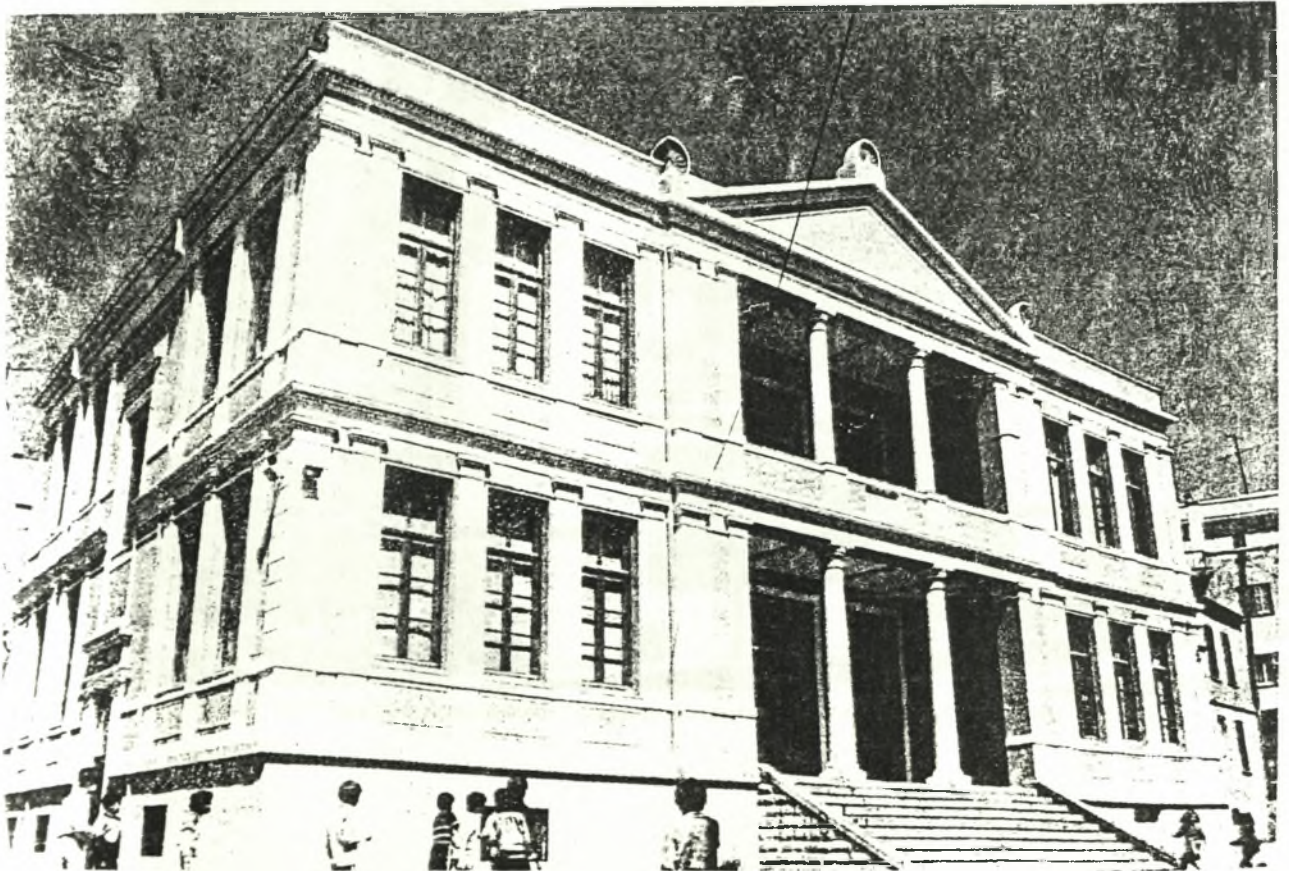
Β. Συγκομιδή κρίκου.

Γ. Διαλογή κρίκου.

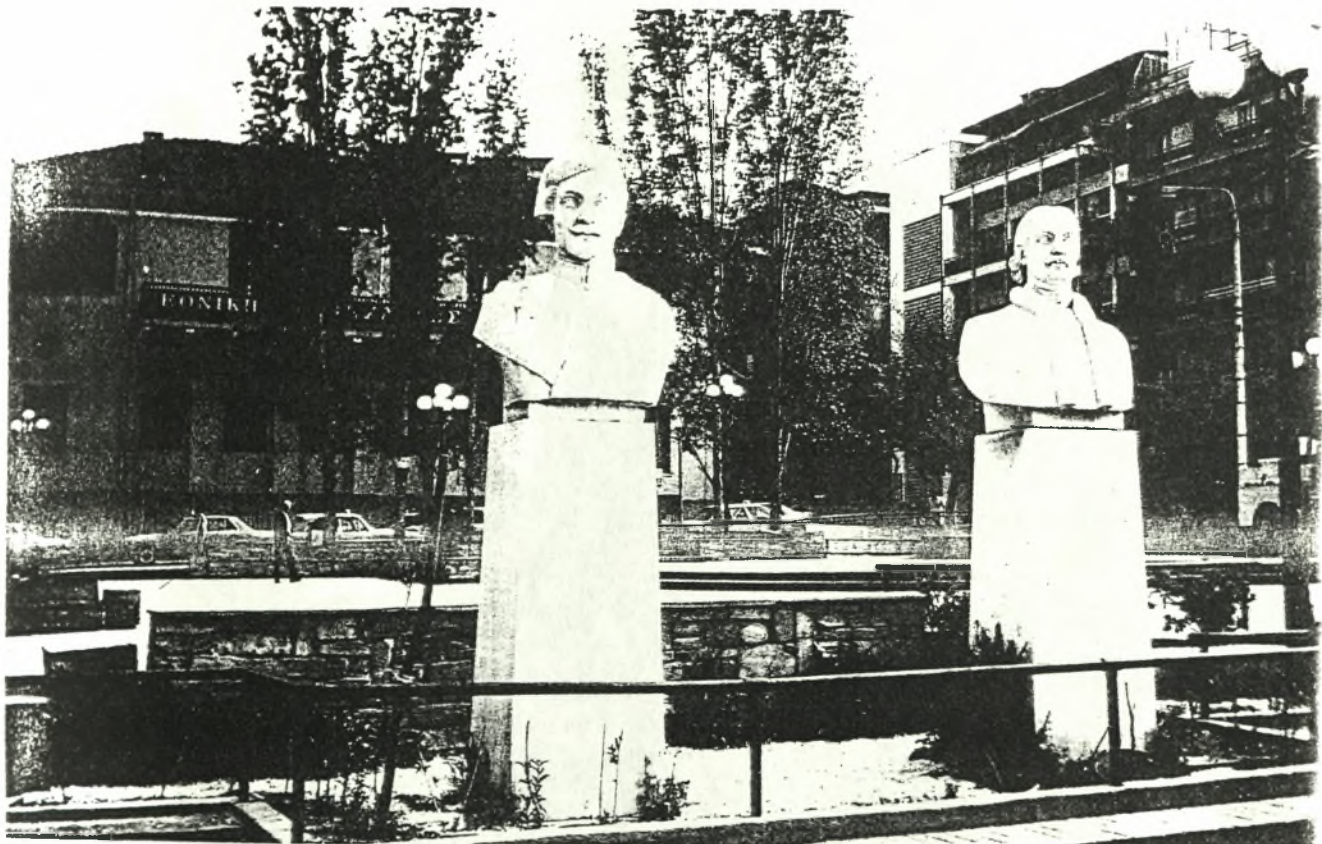
Ο ιστορικός Ναός του Αγίου Νικολάου στο όρος «ΒΟΥΡΙΝΟ» και
το Μουσείο του Μακεδονικού Αγώνα, έργο του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης.

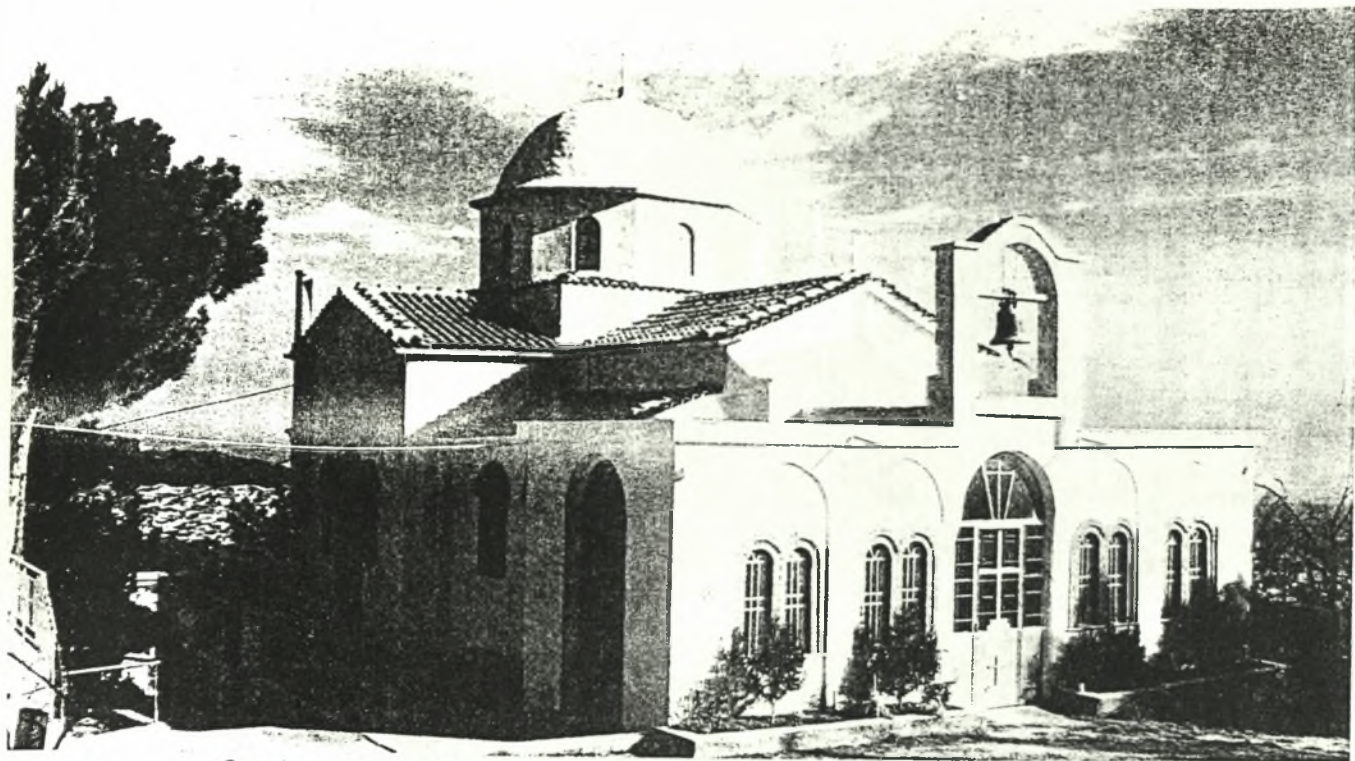
ΚΟΖΑΝΗ: Το διδακτήριο των Δημοτικών Σχολείων 3ου και 4ου. **Ανη**
γέρθη το 1911 ως «Παρθεναγωγείον» στη θέση όπου ήταν κτισμένη
η οικία Γιάννη Τράντα (μετέπειτα οικία Καρατζέτζου).

Η «ΠΑΝΔΩΡΑ» στην παρέλαση της 11ης Οκτωβρίου 1991.

Οι προτομές των: Γεωργίου Λασσάνη και Γεωργίου Σακελλάρου στην πλατεία Νίκης της Κοζάνης.

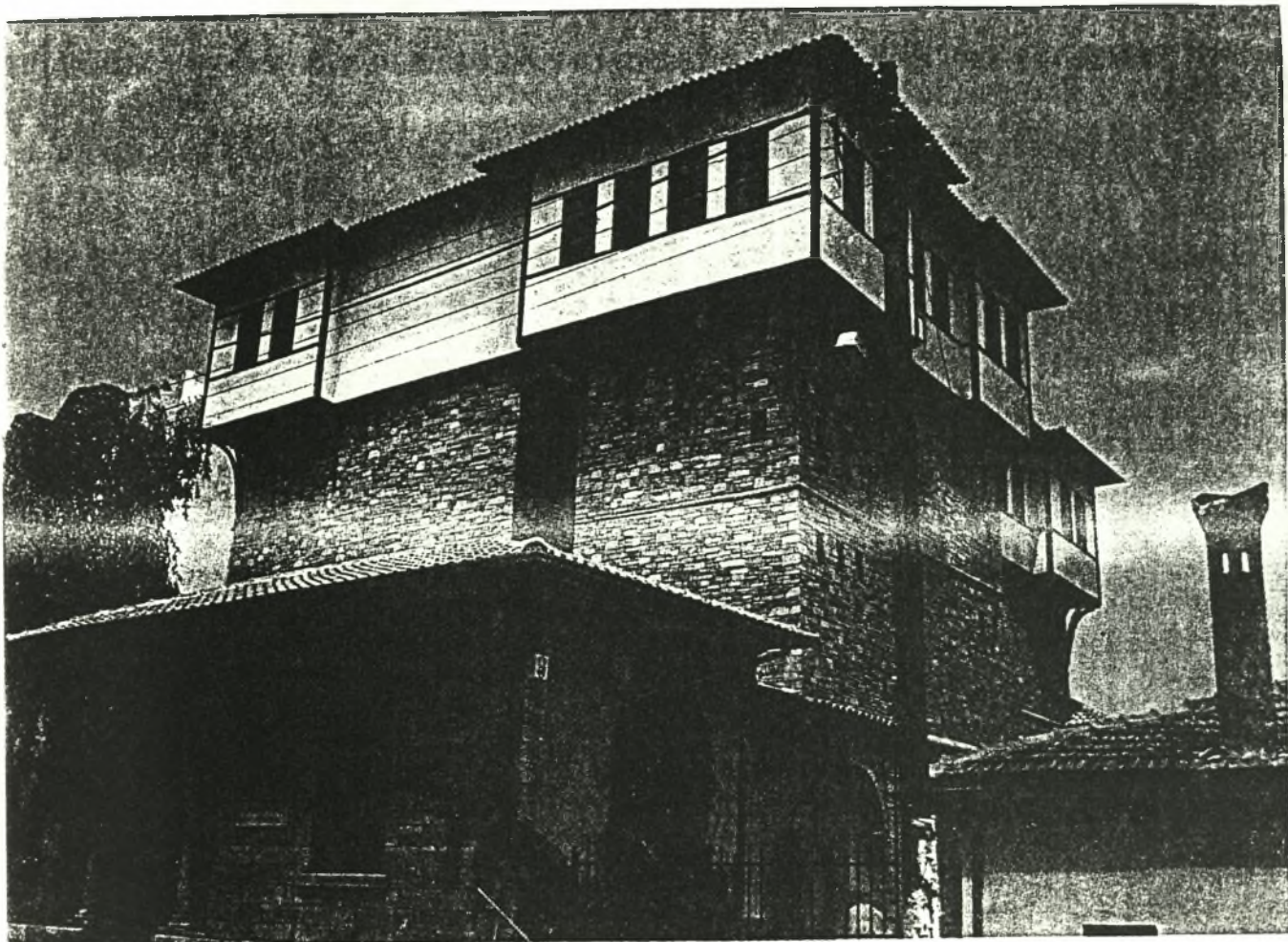

Ο ναός του Αποστόλου Θωμά, έργο των σύγχρονων μαστοροκαλφάδων της Κοζάνης.

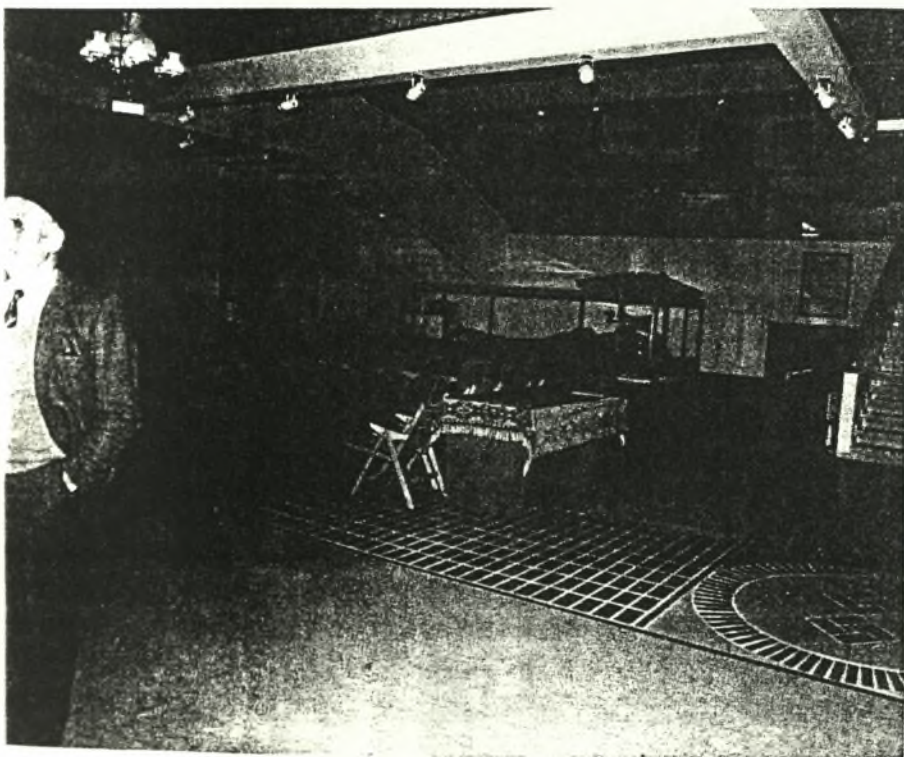

Πεντακοστίτες μαστοροκαλφάδες το 1900.

(Αλεξίου. Μπαμπαλής Ν., Μούρτζιος Θ., Μπαμπαλής Αθ., Μπέκας Παύλος και υιός, Μούρτζιος Θ., Νίτσιος Δ., Μπαμπαλής Δ.
Τόσκας Απ. Μπαμπαλής Κόσμας, Μπέκας Στέργιος).

Το κτίριο του Ιστορικού-Λαογραφικού Μουσείου και Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κοζάνης.

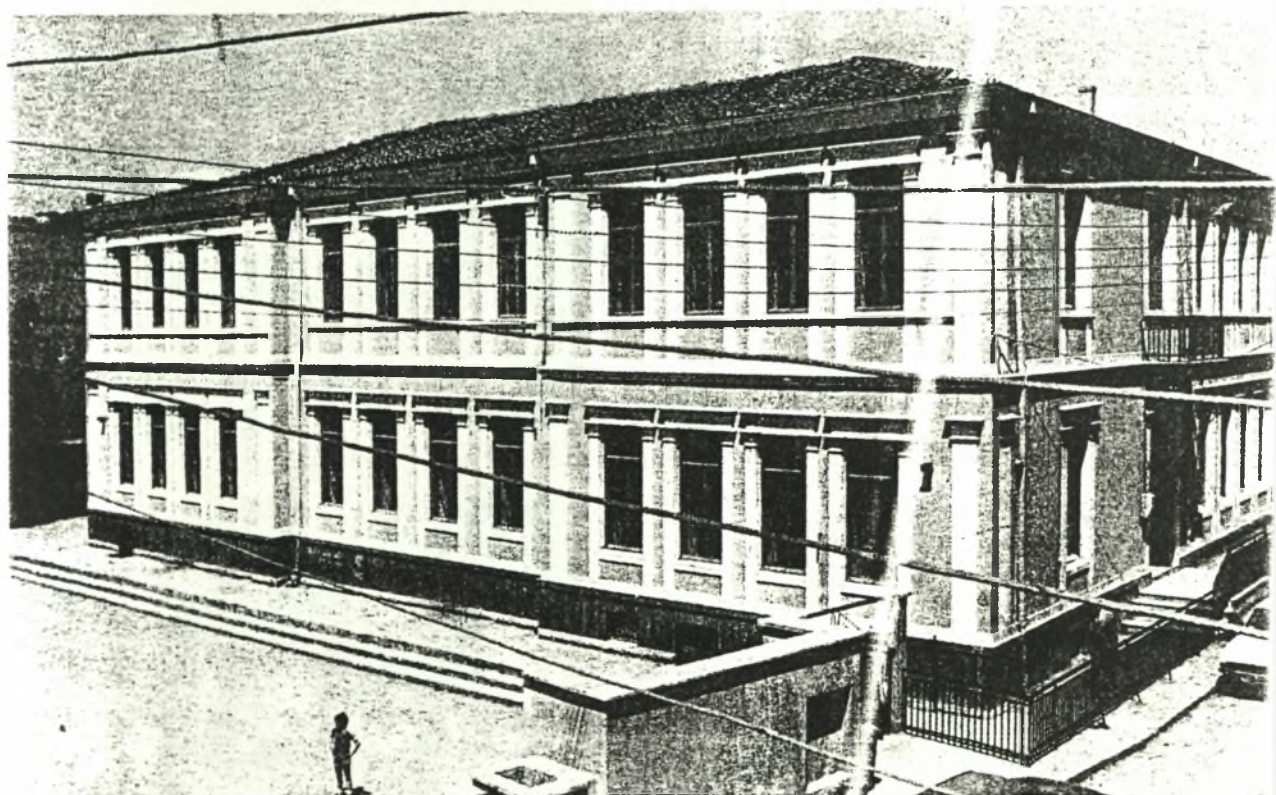

Το ισόγειο του Μουσείου - χώρος υποδοχής.

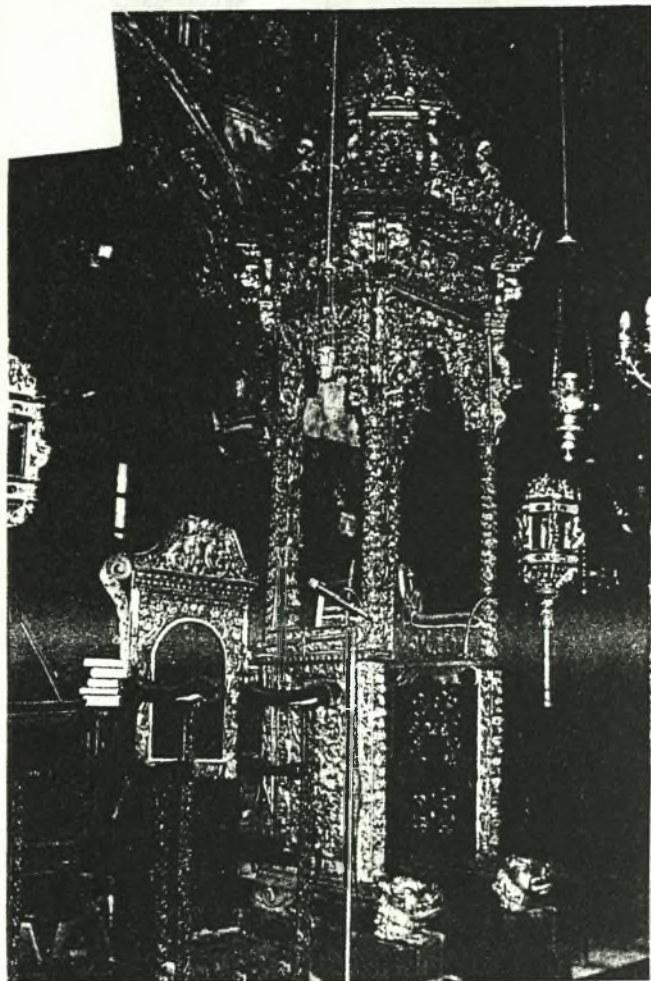

ΚΟΖΑΝΗ: Το «Βαλταδώρειον Γυμνάσιον» (1901).

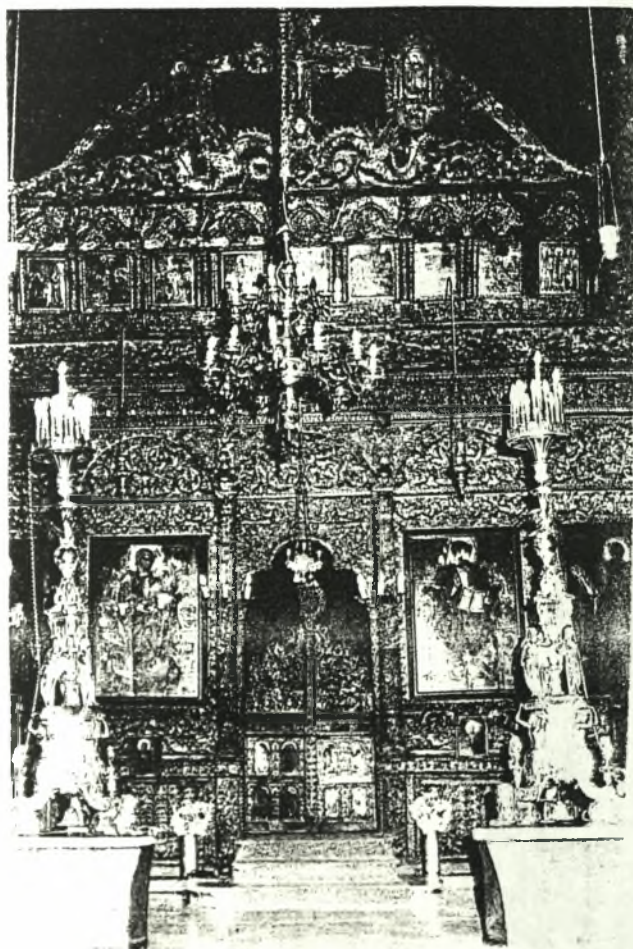
ΚΟΖΑΝΗ: Το Διδακτήριο του 5ου Δημοτικού Σχολείου (1918).

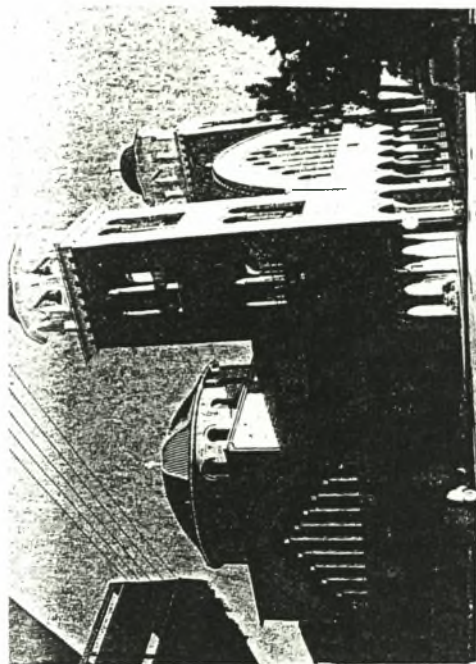
Ο Μητροπολιτικός
Ναός Αγίου Νικολάου στο κέντρο
της πόλης.

Ο Δεσποτικός θρόνος του Αγίου Νικολάου Κοζάνης.

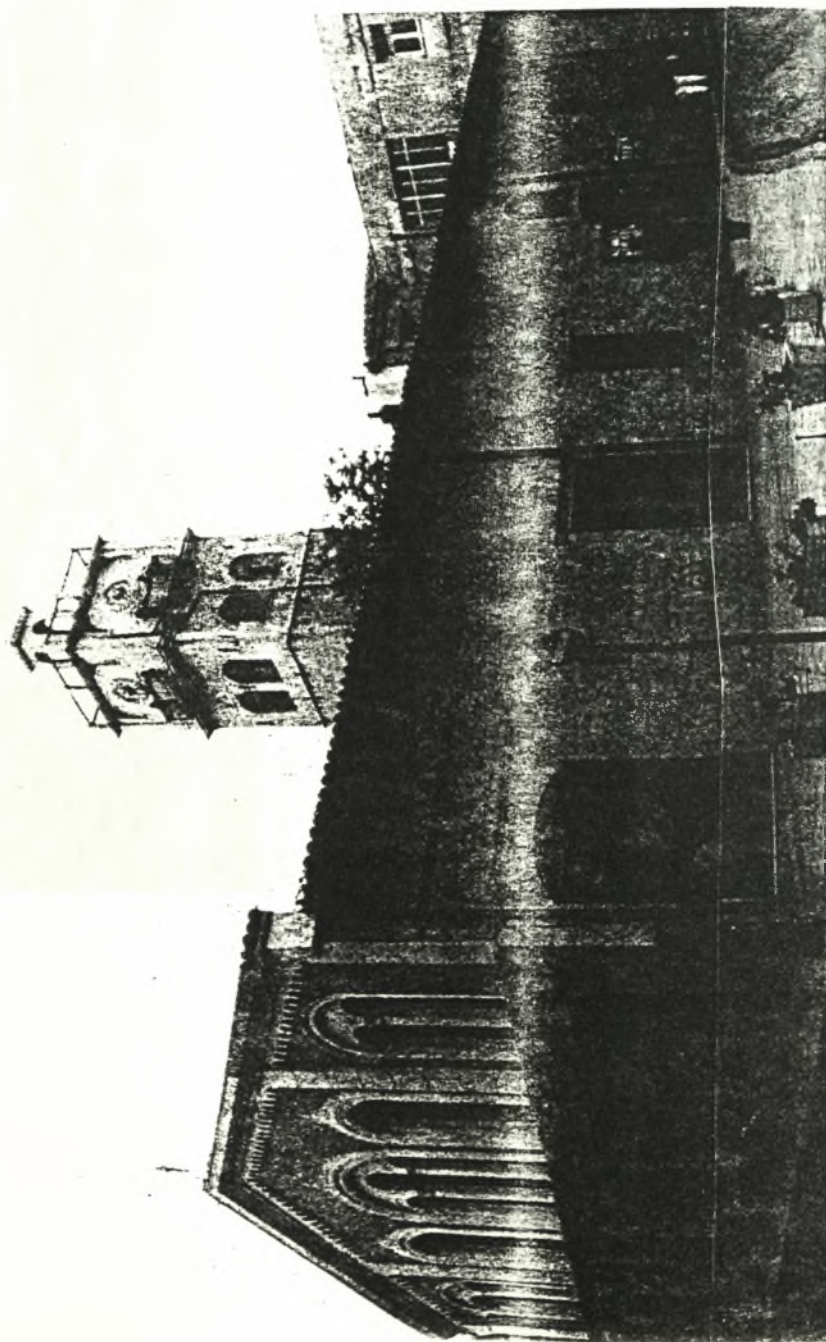
Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Νικολάου Κοζάνης.

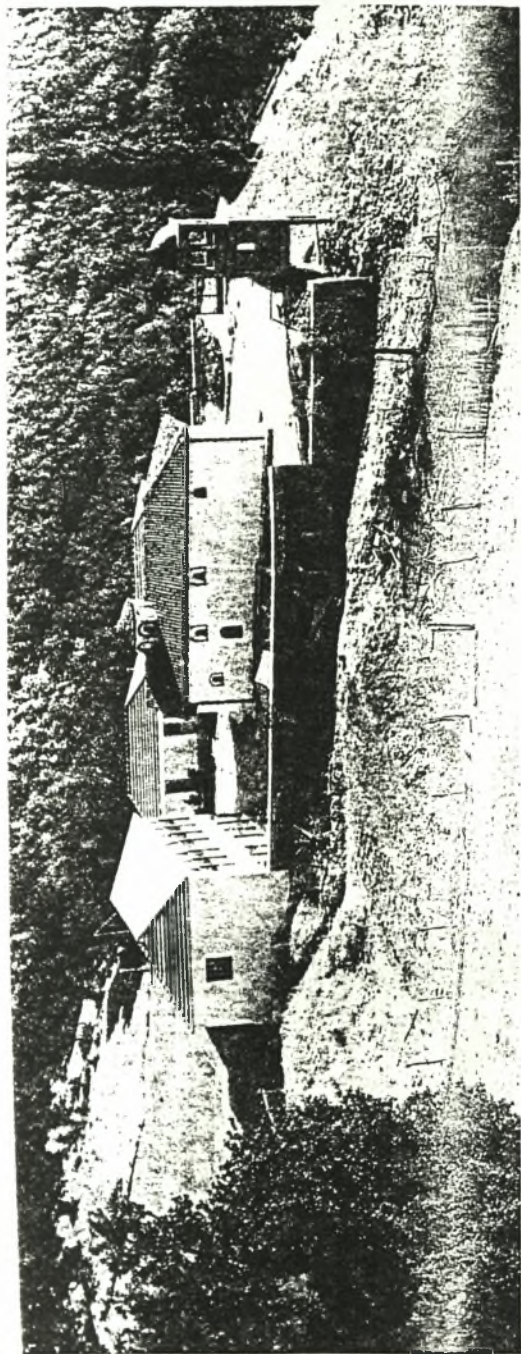
ΚΟΖΑΝΗ: Ο ναός του Αγίου Κωνσταντίνου στη θέση «Τριδενόρον».

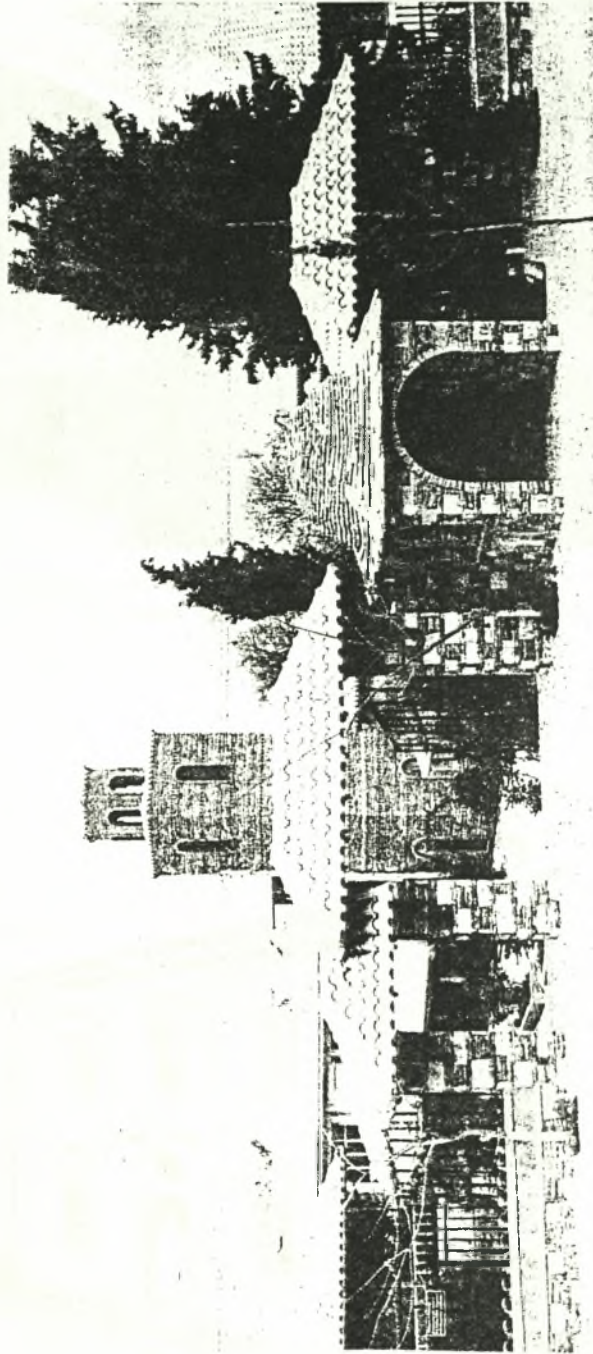
ΚΟΖΑΝΗ: Το Επισκοπείο. Ανηγέρθη το έτος 1744.

ΚΟΖΑΝΗ: Ο Μητροπολιτικός ναός του προστάτη της πόλης Αγίου Νικολάου (έτος ανέγερσως 1664 - ανακαινίσθηκε το 1721).

ΔΡΥΟΒΟΥΝΟ: Το Μοναστήρι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος.

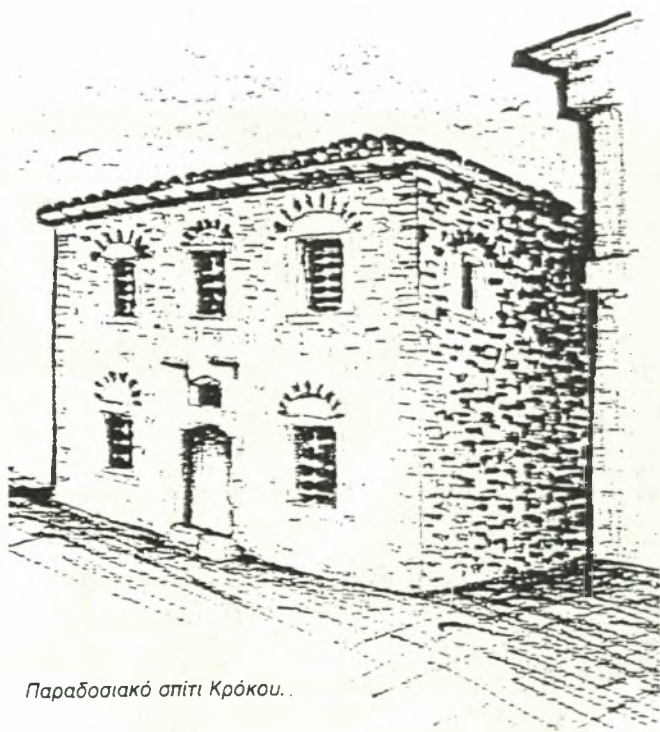
ΜΙΚΡΟΚΑΣΤΡΟ: Η Ιερά Μονή της Παναγίας.

Η γέφυρα της Χρυσαιγής. Έργο των μαστοροκαλφάδων του Βοΐου, 19ου αιώνα. Έχει ύψος 9,8 μ. και άνοιγμα τόξου 14,5 μ.

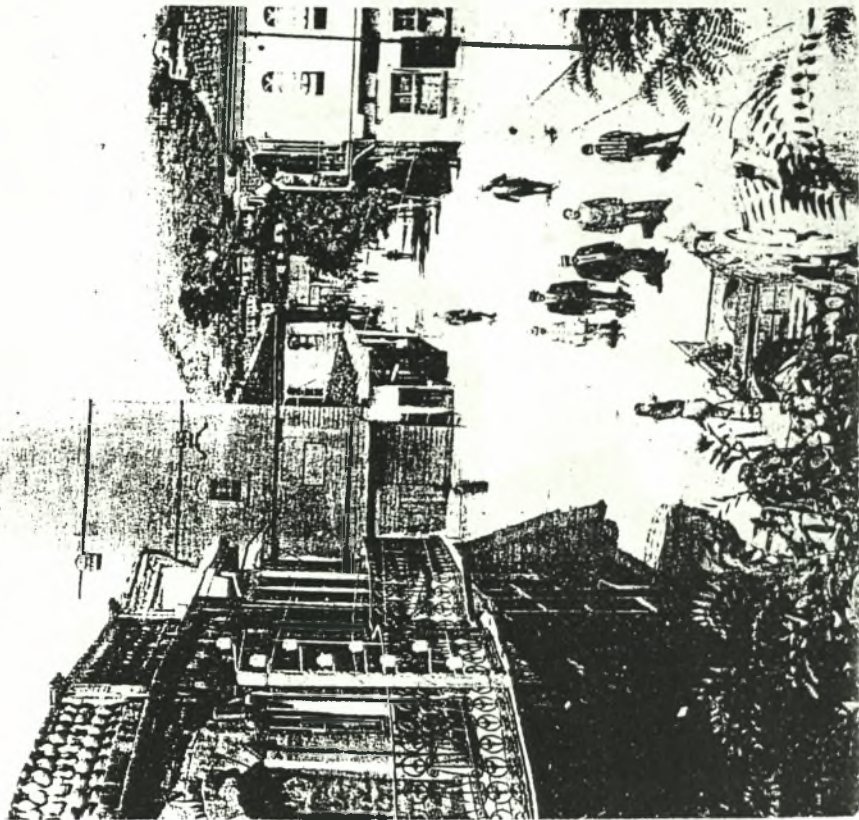

ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ: Για να πάψει η θνησιμότητα των κατοίκων στα παλιά χρόνια, σύμφωνα με την παράδοση, στη θέση αυτή έθαψαν ζωντανά δύο δαμάλια, που δεν είχαν χρησιμοποιηθεί στο όργωμα των χωραφιών κι έστησαν για σημάδι δύο ογκώδεις πέτρες. «Όποιος τολμήσει να βγάλει τις πέτρες, θα πεθάνει».

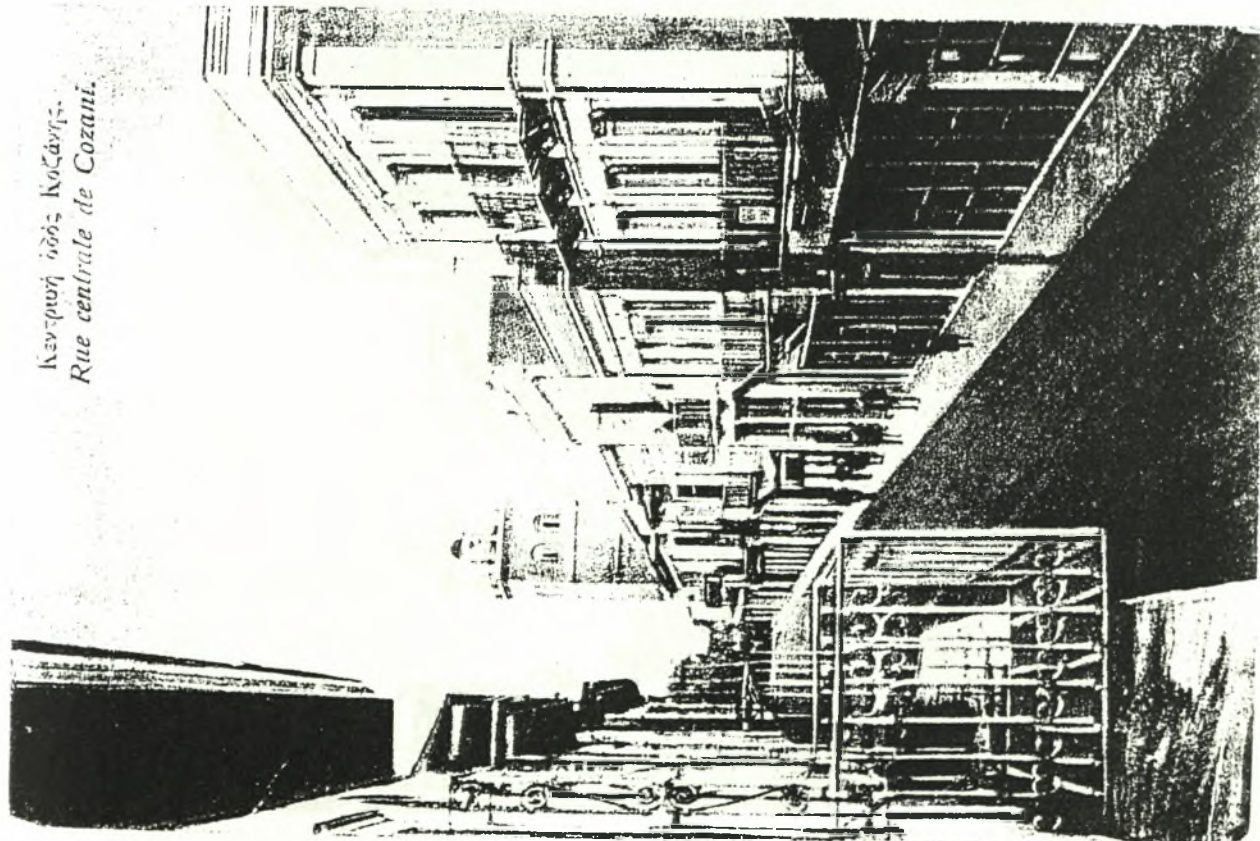

Παραδοσιακό σπίτι Κρόκου.

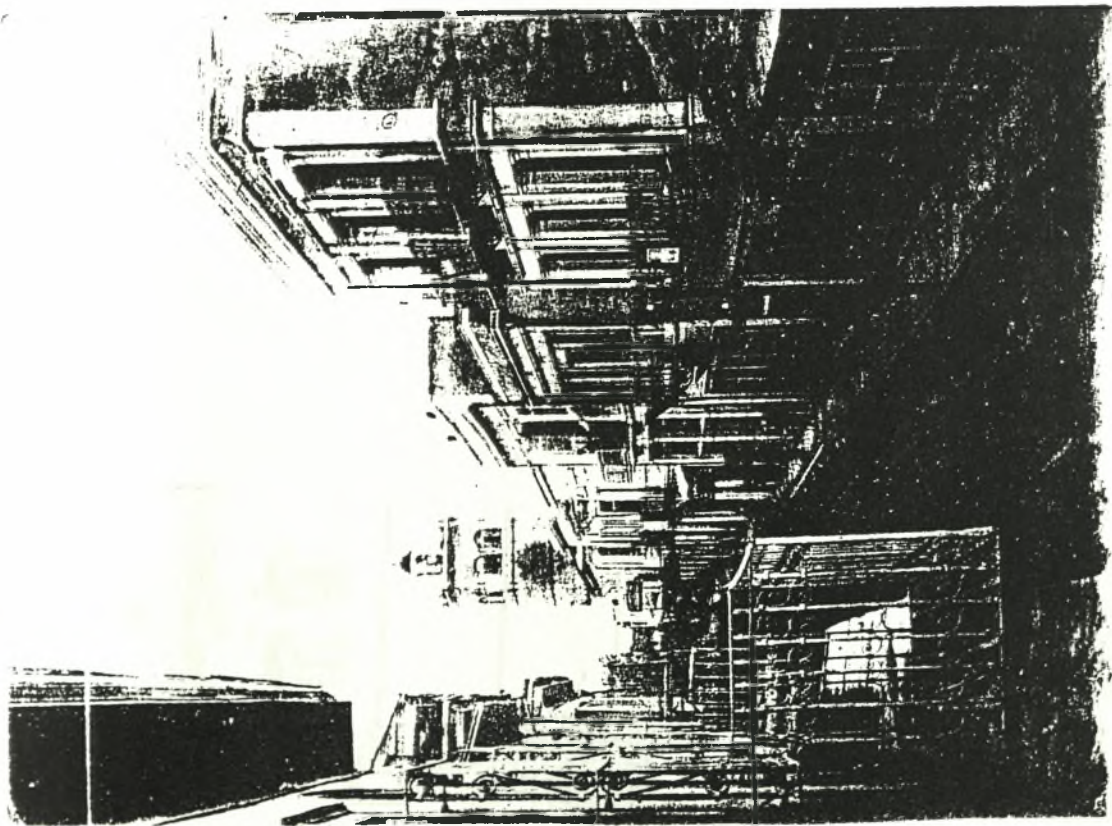
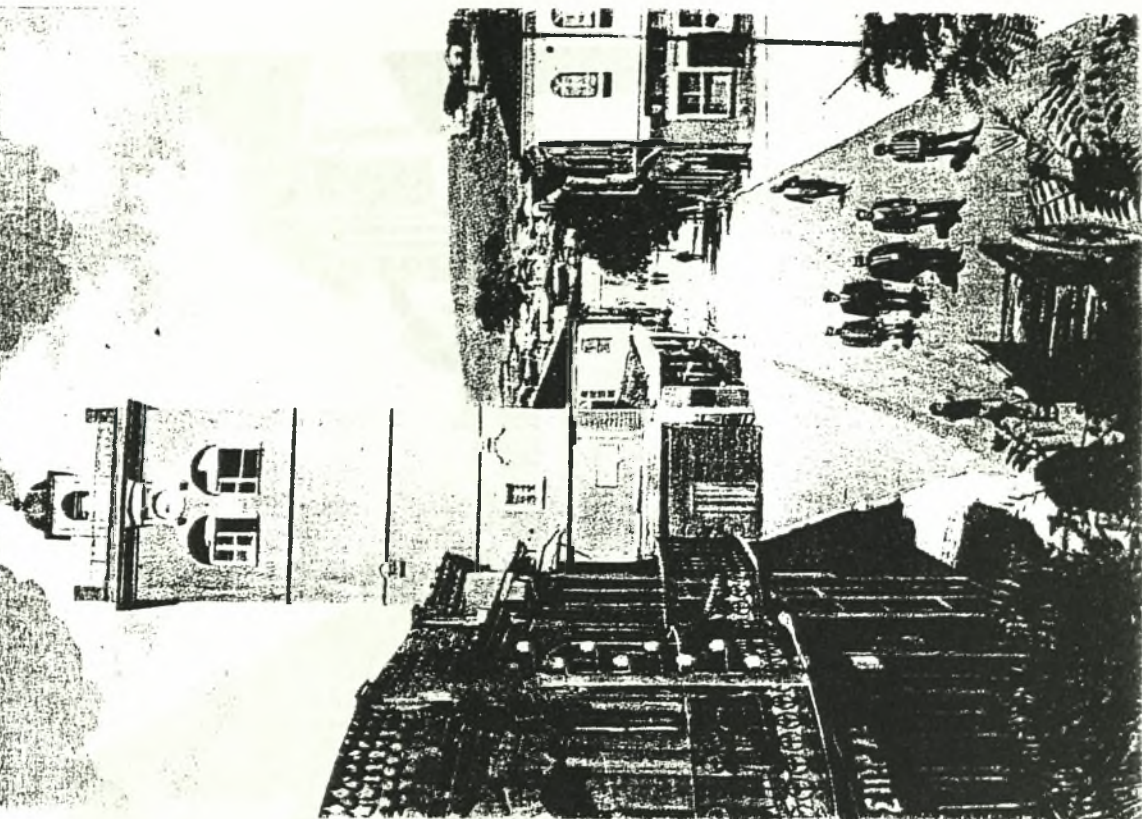
Κεντρική οδός Κοζάνης.
Rue centrale de Cozani.

Κεντρική οδός Κοζάνης.
Rue centrale de Cozani.

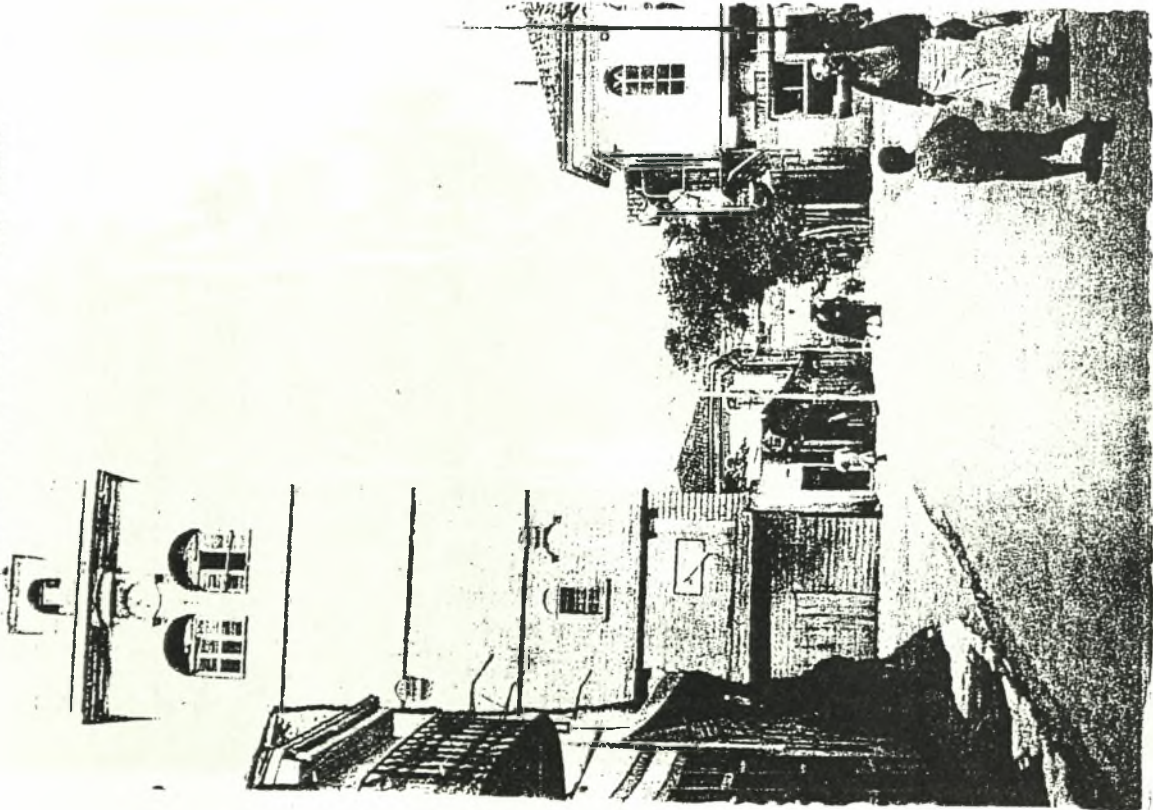
Κεντρική οδός Κοζάνης,
Rue centrale de Cozani.

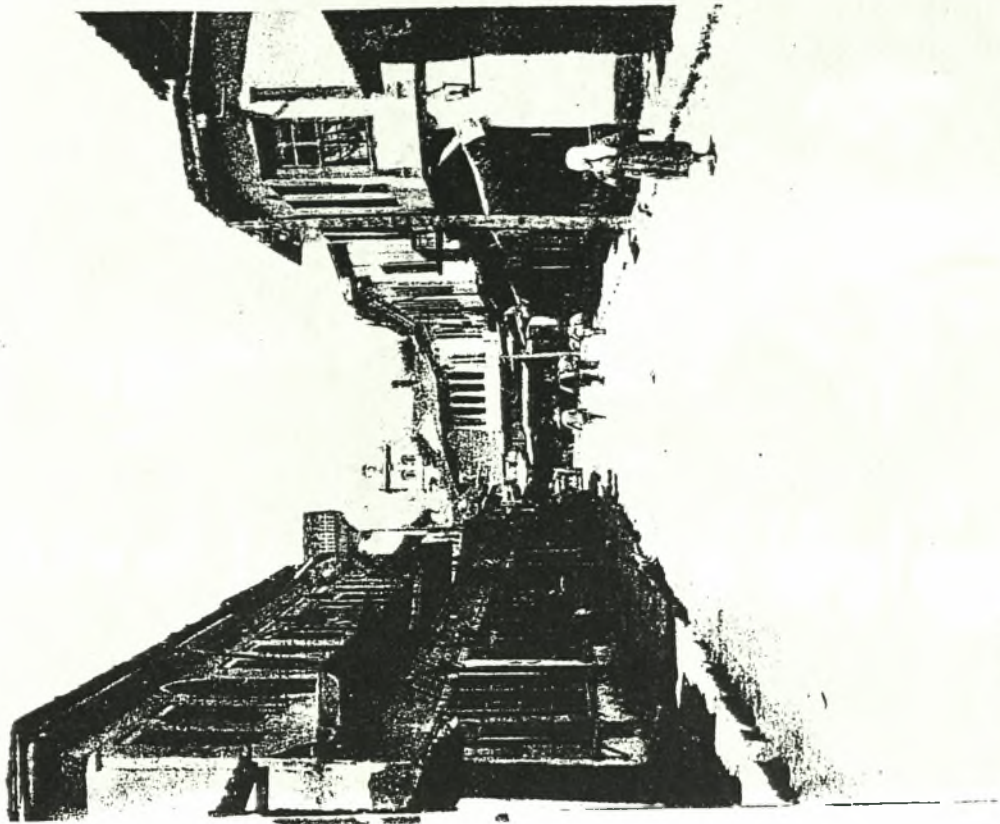
Κεντρική οδός Κοζάνης
Rue centrale de Cozani.

Η Εκκλησία

73 MACEDOINE-KOZANI. — L'Eglise
MACEDONIA KOZAM. — The Church

Κεντρική οδός της πόλης

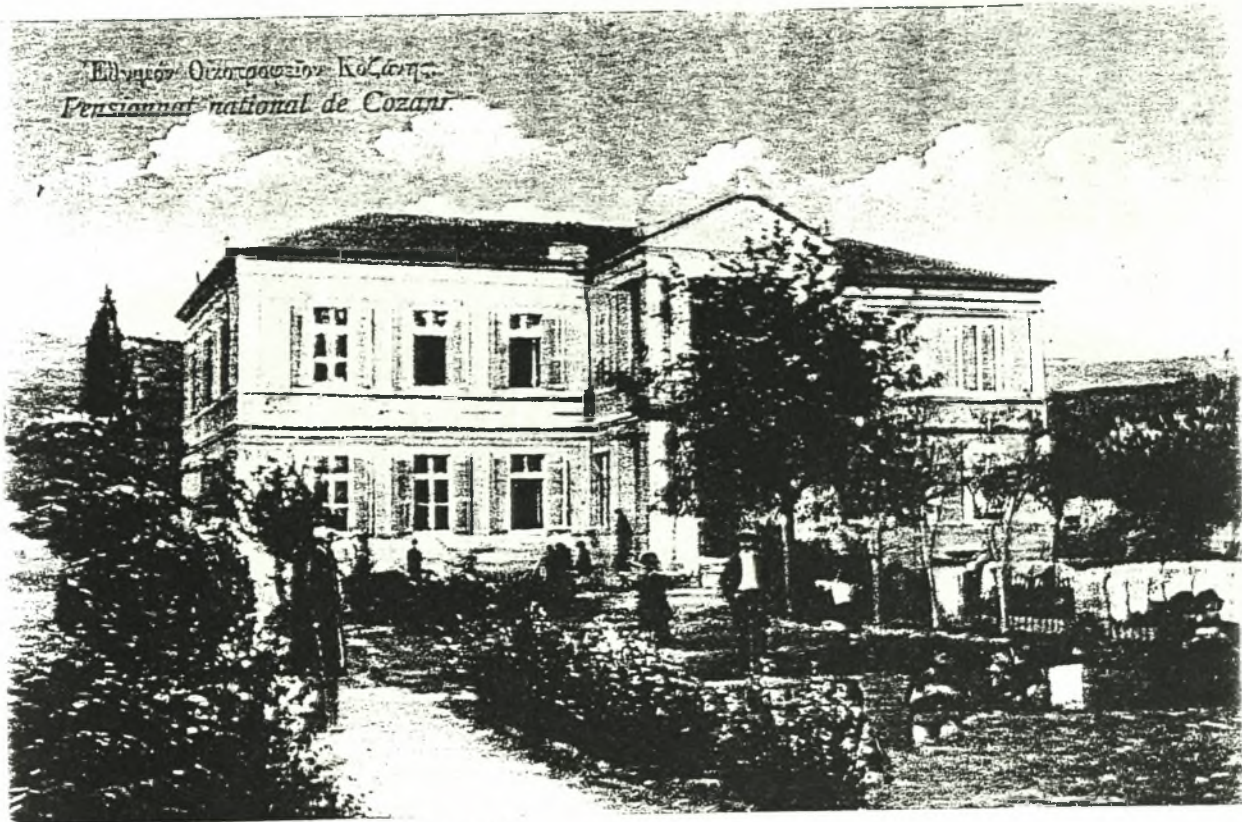

74 MACEDOINE-KOZANI. — La grande rue
KOZAM. — The main street

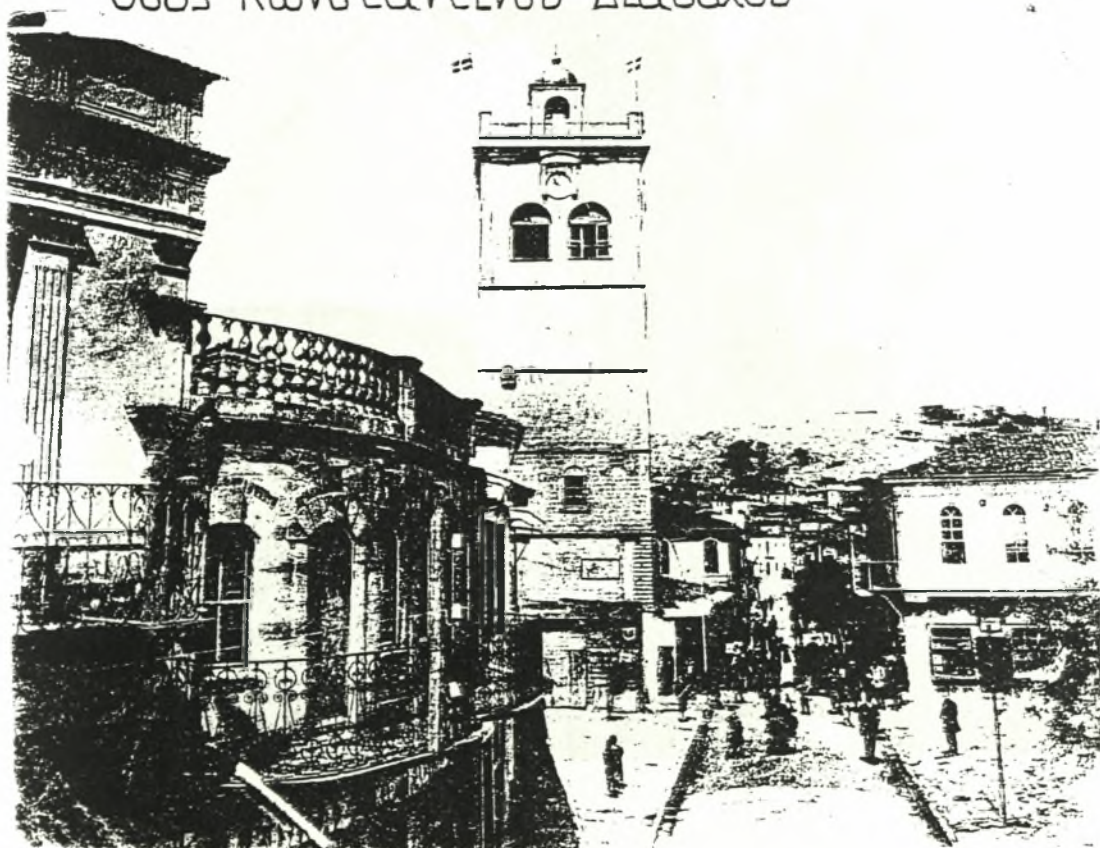

Άγιος Αθανάσιος Κοζάνης.
Saint Athanasse de Cozani.

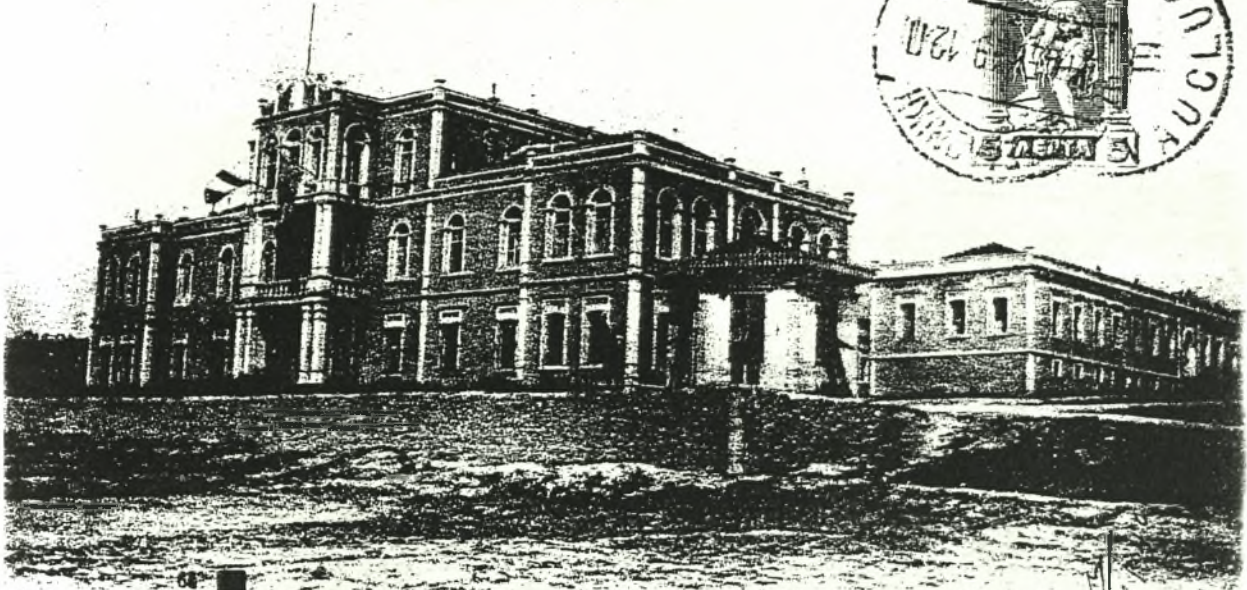

Ολκοτροφείο Κοζάνης
 Οδός Κωνσταντίνου Διαδόχου

Κοζάνη.
 Kozani.

Ὁδὸς Κωνσταντίνου Διαδόχου.
 Rue Constantin Diadoque.

89 MACEDOINE-KOZANI. — Caserne grecque où est installé l'hôpital
MACEDONIA-KOZAM. — Greek barracks now used as hospital

Handwritten signature and date:
A. 1914

Παλαιό Νοσοκομείο

Koza

VUE DE COZANI

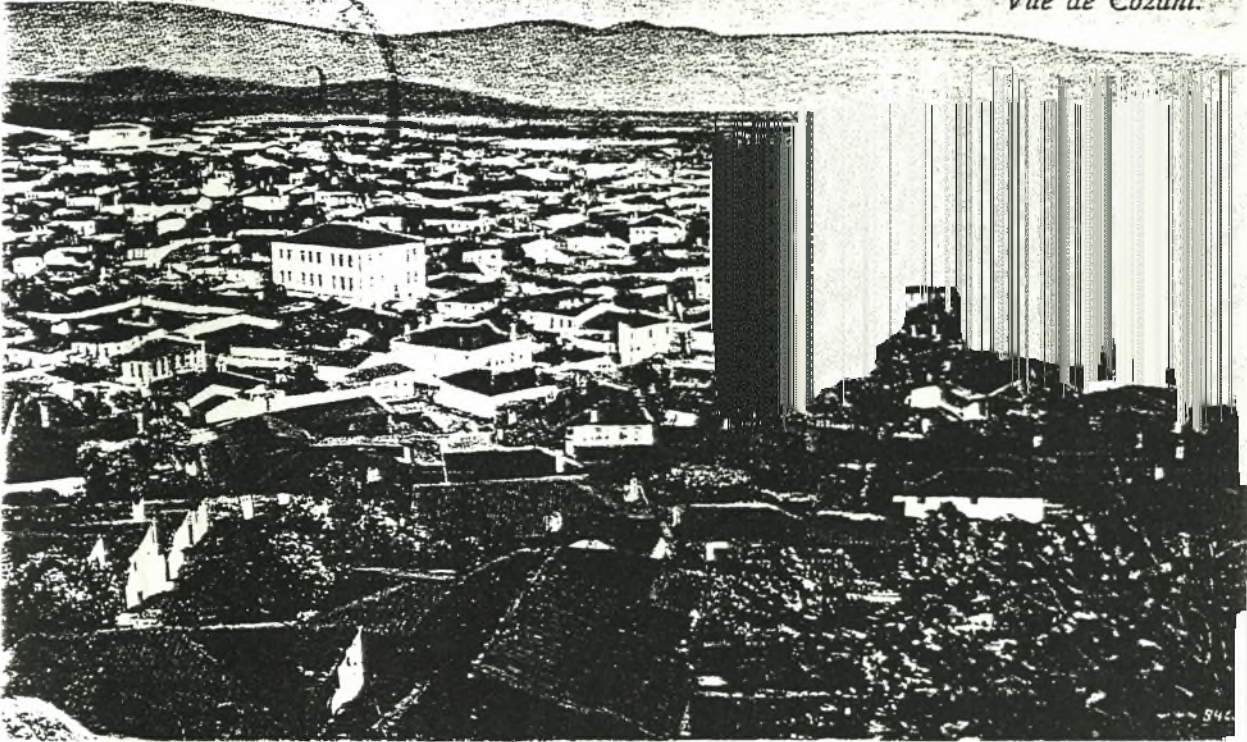
Η Θέα της Κοζάνης

Vue de Cozani.

— En Macédoine —

Απόψε Κοζάνης.
Vue de Cozani.

Απόψε Κοζάνης.
Vue de Cozani.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ
ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ.

ΚΩΝΣΤ. ΚΑΙ ΕΛΕΝΗ ΒΡΕΛΛΑ

ΛΑΖ. ΓΚΕΚΑΣ

ΑΘΑΝ. ΚΑΙ ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΓΚΕΡΤΣΟΥ

ΓΕΩΡ. ΡΕΠΑΝΑΣ

ΑΙΜ. ΜΓΛΙΟΥΡΑ

ΙΩΑΝ. ΕΥΛΟΦΟΡΟΣ

ΚΩΝΣΤ. ΧΑΔΙΟΣ

ΓΕΩΡ. ΚΑΡΑΤΖΙΑΣ

ΚΩΝΣΤ. ΓΚΕΡΤΣΟΣ

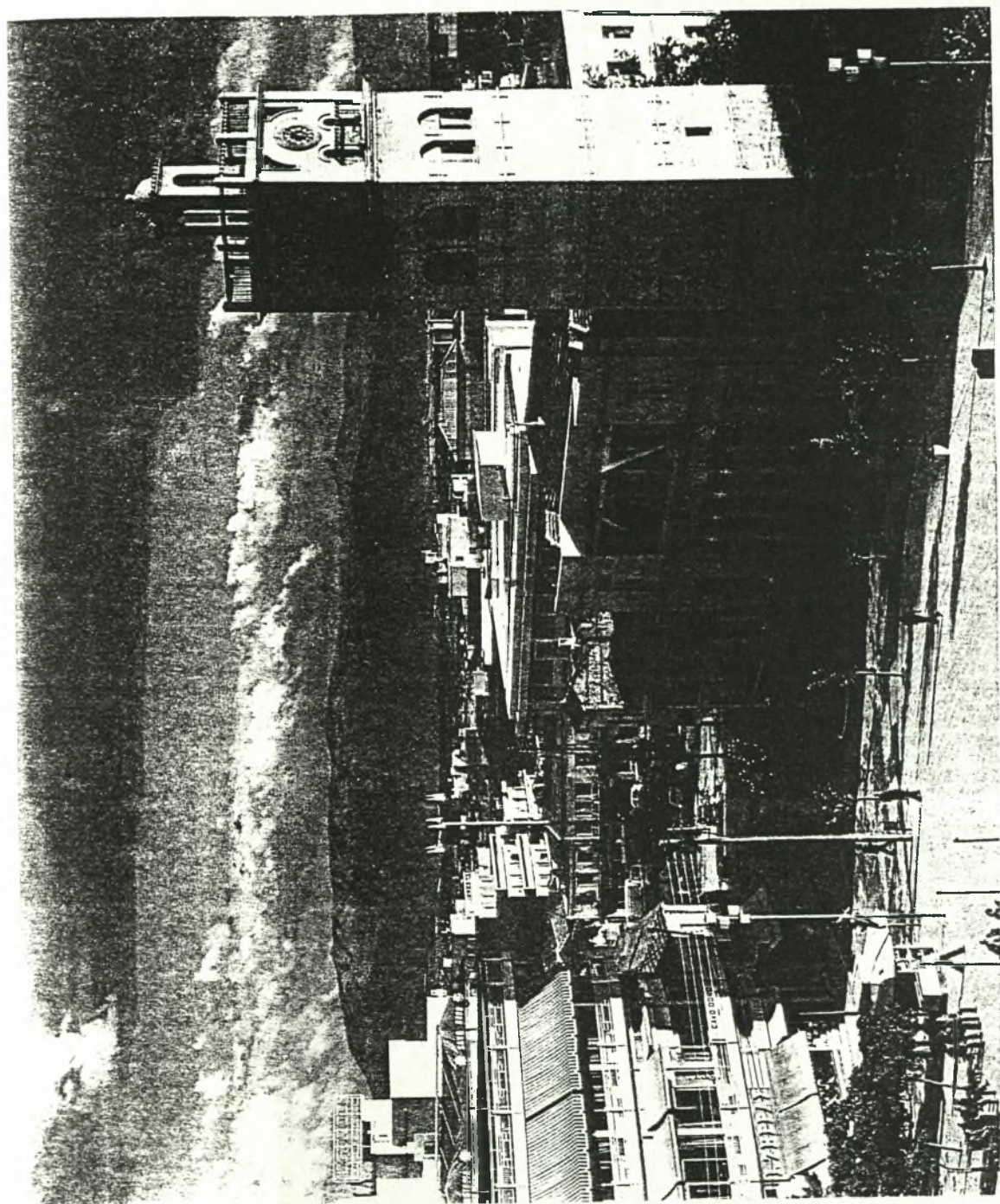
ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ ΔΕΣΠ. ΒΑΜΒΑΚΑ

ΣΩΚΡ. ΜΠΛΙΟΥΡΑΣ

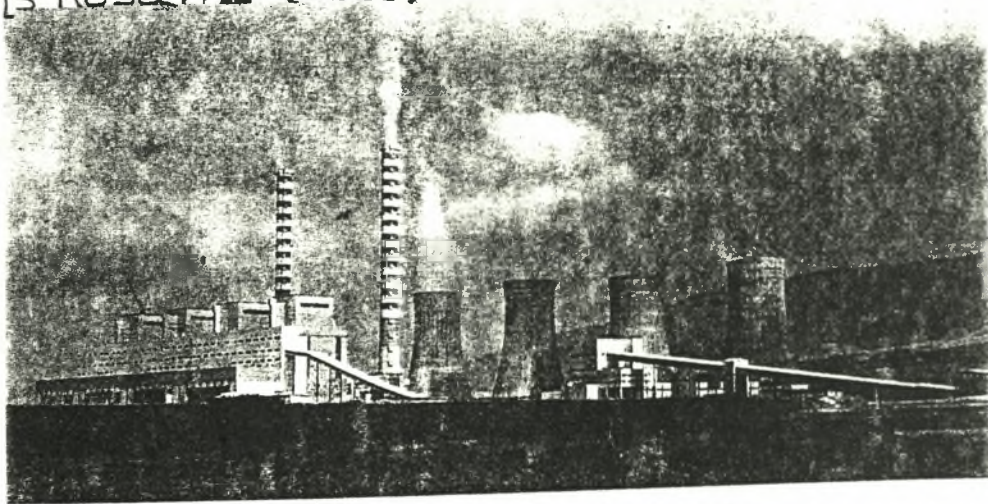
ΠΑΡΑΣ. ΕΥΛΟΦΟΡΟΥ

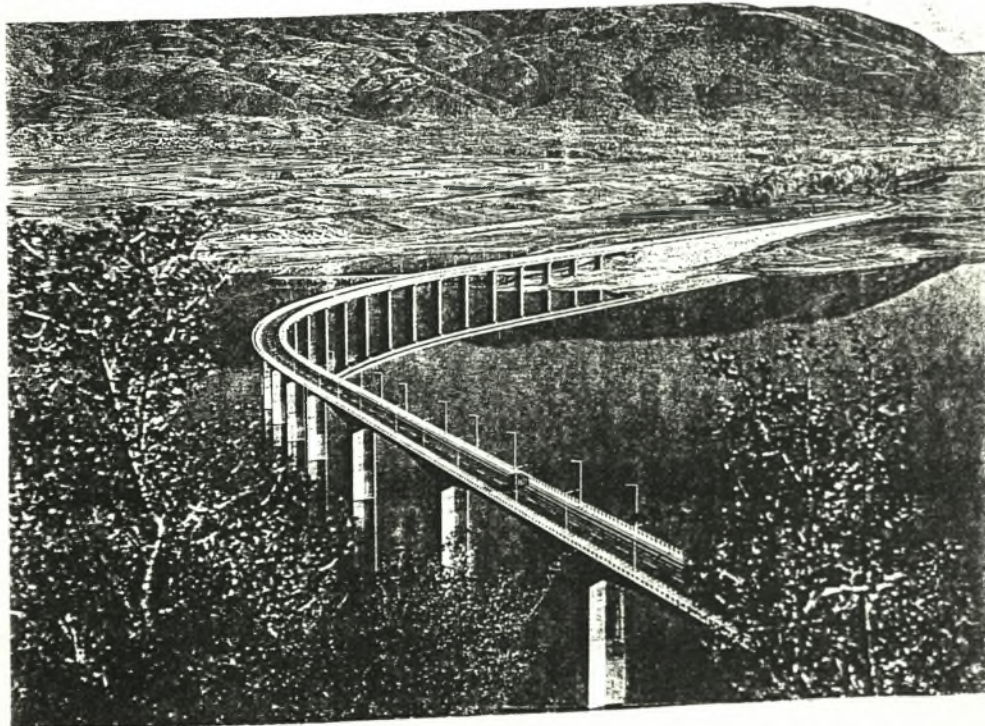
Η πλατεία της Κοσώνης (1980)

Η πόλη της Κοζάνης (1990)

Ατμοηλεκτρική μονάδα Δ.Ε.Η.
Αγίου Δημητρίου-Κοζάνης.

Η μεγάλη γεφυρα, επανω από
την τεχνητη λίμνη, μήκους 1372 μέ-
τρων.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, ΜΗΝΑΣ, **«Γραπτός και Προφορικός Λόγος και Λαϊκή παράδοση»**, διαβάζω 245/1990
2. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β.Δ , **«Τέχνη και Τεχνική του Παραμυθιού»**, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2002
3. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β.Δ, **«Λαϊκή Προφορική Παράδοση στη Δυτική Θεσσαλία, Ιδιαίτερα στην περιοχή του Νομού Καρδίτσας»**
4. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β.Δ – ΛΙΑΠΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, **«Λαϊκό Παραμύθι και Παραμυθάδες στην Ελλάδα»**, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1995
5. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β.Δ, **«Λαϊκοί θρύλοι και παραδόσεις για παιδιά»**, Ανθολογία, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1992
6. ΑΥΔΙΚΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, **«Το Λαϊκό Παραμύθι, Θεωρητικές Προσεγγίσεις»**, Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994
7. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ, Μ. Γ. , **«Αφήγηση και Αφηγητές στα Ελληνικά Παραμύθια»**, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1998

-
8. ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ, **«Οι Καρτ – Ποστάλ της Κοζάνης, 1904 – 1925»**, Εκδ. Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων, Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης, Υπουργείο Πολιτισμού, Δήμος Κοζάνης, Κοζάνη 1996
9. CALVET, LOUIS – JEAN, **«Η Προφορική Παράδοση»**, Ινστιτούτο του Βιβλίου, Εκδ. Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1995
10. ΚΑΠΛΑΝΟΓΛΟΥ, ΜΑΡΙΑΝΘΗ, **«Ελληνική Λαϊκή Παράδοση»**, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998
11. ΚΑΡΑΤΖΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, **«Ιστορικά Κοζάνης»**, Θεσσαλονίκη 1973
12. ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, **«Η Τέχνη της Αφήγησης»**, Επιμ. Κούλα Κουλουμπή-Παπαετροπούλου, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1996
13. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ, ΑΛΚΗ, **«Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας: Κριτική ανάλυση»**, Εκδ. Εταιρία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1986
14. ΛΙΟΥΦΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, **«Ιστορία της Κοζάνης»**, Αθήνα 1924

-
15. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ.Σ, **«Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία»**, Εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985
16. ΜΑΤΣΑΣ, ΝΕΣΤΟΡΑΣ, **«Ελληνικός Λαϊκός πολιτισμός και παράδοση»**, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1973
17. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ.Γ, **«Τι είναι η λαϊκή λογοτεχνία»**, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988
18. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ.Γ, **« Το Λαϊκό Παραμύθι, Κείμενα Παραμυθολογίας»**, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999
19. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ.Γ, **«Έντεχνος λαϊκός λόγος»** Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993
20. ΠΕΛΑΣΓΟΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ, **«Εργαστήριο προφορικής αφήγησης»**, Δήμος Βόλου, Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων(ΚΑΠΗ), Δημοτικός Οργανισμός Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων, Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, Βόλος 2003
21. ΠΟΛΙΤΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ.Γ, **«Παραδόσεις: Μελέται Περί του βίου και της γλώσσας του Ελληνικού λαού»**, Εκδ. Εργάνη, Αθήνα 1965

22. ΣΙΑΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΒΑΣΙΛΗΣ, **«Το χρονικό της Κοζανίτικης Αποκριάς»**, (άρθρο)
23. ΣΙΑΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, **«Αποκριάτικα Κοζάνης»**, Εκδ. Σύνδεσμος Γραμμάτων και τεχνών Νομού Κοζάνης, Θεσσαλονίκη 1983
24. ΣΙΑΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, **«Ο Νομός Κοζάνης στο χώρο και στο χρόνο, φύση – ιστορία – παράδοση»**, Μέσα από τα εκθέματα του ιστορικού λαογραφικού μουσείου Κοζάνης, Εκδ. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Νομού Κοζάνης, Κοζάνη 1993
25. ΤΣΙΚΡΙΤΖΗ-ΜΟΜΤΣΙΟΥ, ΜΑΤΙΝΑ, **«Αποκριά στην Κοζάνη»**, Δήμος Κοζάνης, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Κοζάνης, Κοζάνη-Μάρτιος 2000
26. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ.Α, **«Τα Κουζιανιώτ'κα, (Λεξικό του Κοζανίτικου Ιδιώματος)»**, Εκδ. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, Σύλλογος 'Κασμριτζήδες', Κοζάνη 2003

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βιβλιοθήκη
Παλαιό Κτίριο
Πλάκα Αθήνα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000072312